

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA

AZ OBSITOS DETEKTÍVEK EGYESÜLETÉNEK KULTURÁLIS ÉS SZAKMAI FOLYÓIRATA

ALAPÍTVÁ: 2013

IV. ÉVFOLYAM, 2016/1-2. SZÁM
2016. május 31.

ONLINE (INTERNETES) KIADÁS

báró Splyenyi Ödön
1842 - 1909

OBSITOS DETEKTÍVEK LAPJA
az Obsitos Detektívek Egyesületének kulturális és
szakmai online (internetes) folyóirata

Megjelenik: háromhavonta

Kiadja:	Obsitos Detektívek Egyesülete
Székhely:	1184 Budapest, Hengermű utca 4. szám
Felelős kiadó:	Dr. Kovács Lajos elnök
Szerkeszti:	a Szerkesztőbizottság
Elnök-főszerkesztő:	Dr. Kovács Gyula
Tagok:	Alberti Bálintné dr. és Fehér Gábor Miklós
Olvasószerkesztők:	Keglovicsné Mester Györgyi, dr. Mackó Mária és Őri-Kiss Gyöngyi
Szerkesztőség:	1101 Budapest, Pongrác köz 3. szám I. 4. ajtó ✉ 1475 Budapest, Postafiók: 345. Telefon: +36 30 6502130, telefax: +36 1 7002338 E-mail: obsitos.detektivek.lapja@gmail.com Honlap: http://obsitosdetektivek.5mp.eu/
Borítóterv és grafika:	Dr. Kovács Gyula és Dr. Szomor Sándor
Lapnyilvántartási szám:	CE/34909-4/2012. (Online) CE/34910-2/2012. (Nyomtatott) HU ISSN 2064-4043 (Online) HU ISSN 2064-7239 (Nyomtatott)

Közlési feltételek

A Szerkesztőbizottság olyan kéziratokat vár közlésre, amelyek egyfelől a büntetőjoggal és a kriminalisztikával, ezen belül különösen a bűnüldözéssel foglalkoznak, másfelől pedig betekintést engednek a korábbi bűnügyek tapasztalataiba. Szívesen vesszük azokat az írásokat is, amelyek e folyóirat vagy bármely más szakmai lap cikkeivel kapcsolatos észrevételeket és javaslatokat tartalmaznak. Azoknak az anyagoknak a közlésétől sem zárkózunk el, amelyek az egyesületi élettel összefüggő szabadidős, kulturális és sporttevékenységet mutatják be.

A szakmai jellegű írásoknak tükrözniük kell a hazai és a külföldi szakirodalom ismeretét, épp ezért a művekhez forrás- és irodalomjegyzéket kérünk csatolni. A szerzők álláspontját lapunk torzításmentesen közli, de az írásokban megjelenő megállapítások és következtetések nem feltétlenül azonosak a Szerkesztőbizottság véleményével, ezért az írás tartalmáért teljes mértékben a szerző felel.

A Word formátumban, 12 betűpont méretben és egyes sortávval készített kéziratokhoz mellékelni kell a szerző nevét, rendfokozatát, szolgálati helyét és beosztását (ha van), telefonszámát, e-mail címét, valamint lakcímét (levelezési címét). A Szerkesztőbizottság – az érdemi mondanivaló érintetlenül hagyása mellett – fenntartja a jogot a mű után-közlésére, a kéziratok kommentálására, korrigálására, stilizálására és tipografizálására.

„Milyen úton induljunk el? – merült fel lapalapításkor a kérdés. *Bármelyiken* – hangzott a válasz, ami annyit jelent, hogy szakmai téren nincs tabu téma. Nem adunk helyet viszont semmiféle politikai, illetve rasszista, kirekesztő, homofób, xenofób, valamint egyéb gyűlöletkeltésre alkalmas megnyilvánulásnak, ellenben nem fogjuk véka alá rejteni a véleményünket akkor, ha szakmai problémákat tapasztalunk. Erre főszerkesztőként a szavamat adom.”¹

Tartalomjegyzék

<i>Dr. Kovács Gyula</i>	
Reflektáló	4
Jogalkotói lelemények III.....	6
Büntetőeljárás-jogi Füzetek I.	8
 <i>Dr. Lénárd-Komjáthy Kitti Katalin</i>	
A Nemzetközi Büntetőbíróság felállításának történeti előzményei.....	47
 <i>Dr. Petréttei Dávid</i>	
Kriminálisztika és büntetőeljárás a klasszikus kínai regényekben	61
 <i>Dr. Virágné dr. Balázs Tímea</i>	
A gépjárműlopás, a jármű önkényes elvétele és a hűtlen kezelés elhatárolása a gyakorlati nyomozás során	66
 <i>Dr. Kovács Gyula</i>	
Nem bizonyított a terrorcselekmény Budaházy ügyében	76
Maradéktalan-e a férfiak önrendelkezési joga gyermekvállalás esetén?	79
 <i>Novák-Rapcsák-Kocsisné</i>	
Gyermekekoriak sérelmére elkövetett nemi bűncselekmények tettesének felderítése..	80
 <i>Dr. Kovács Gyula</i>	
Csak az a kilenc kéz.....	89
 <i>Keglovicsné Mester Györgyi</i>	
A kísértés	91
A jótett	93
 <i>Kohut Magdolna</i>	
A csepeli zsarulányok, avagy, hogyan alázzuk le a mestert	96
 <i>Dr. Kovács Gyula</i>	
Teveházi történet	99

¹ Dr. Kovács Gyula: Milyen úton induljunk el? – Főszerkesztői gondolatok. Obsitos Detektívek Lapja 2013. évi 1–4. szám, 4–5. oldal (Obsitos Detektívek Egyesülete, Budapest, 2013).

Főszerkesztői gondolatok

Dr. Kovács Gyula
a Szerkesztőbizottság elnöke
főszerkesztő²

Reflektáló

A morgás joga (*ius murmurandi*) az ókori Rómából származik: a plebsnek, vagyis a politikai jogokkal (kezdetben) nem rendelkező szabad lakosoknak megadatott a felszólaláshoz, a véleménynyilvánításhoz, ad absurdum az ellenvélemény kifejtéséhez való jog. A későbbi köztársaságok és demokráciák alkotmányjaiban vagy alaptörvényeiben – mint a szólásszabadság vagy a véleménynyilvánítás joga – alapjogként szerepel ez a kitétel.³

Reflektáló címmel, 2016. január 1-jétől új rovat indul az Obsitos Detektívek Lapjában, amelynek szerény személyem a rovatvezetője.

E rovatban – szándékaink szerint –, bűnügyi (alapvetően büntetőjogi és kriminalisztikai) témájú hírek, valamint szakcikk rendhagyó kommentárjait tesszük közzé. A kommentárok azért rendhagyók, mert alkalmasint nem mentesek a bírálattól, az építő jellegű kritikától, sőt, olykor-olykor a humortól és a pajkos összekacsintástól sem. Nota bene: a 2013-as lapindító főszerkesztői expozéban szavamat adtam, hogy „*nem fogjuk véka alá rejteti a véleményünket, ha szakmai problémákat tapasztalunk*”⁴ – meg egyébként sem (ahogy Regős Bendegúz⁵ mondaná: nem olyan családból származunk).

A gyakran ismételt kérdéseket (GYIK), valamint az esetleges plágiumvádakat megelőzendő, bejelentem, hogy a *Reflektáló* rovatot a miskolci székhelyű Médiapiaci Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. *Hatályonkívül.hu* internetes portálja, pontosabban azon belül a *Rögtönítélő* rovat ihlette, amely jogilag releváns hírek sajátos kommentárját tartalmazta.

² A szerző szakvizsgázott jogász, gazdasági büntetőjogi szakjogász, kriminalista, szakíró, tudományos újságíró, a Magyar Újságírók Országos Szövetségének (MÚOSZ) és a Tudományos Újságírók Klubjának (TÜK) rendes tagja, képzési szakértő, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának megbízott oktatója.

³ Lásd Magyarország Alaptörvényének IX. cikk (1) bekezdését: „*Mindenkinek joga van a vélemény szabadságához.*”

⁴ Milyen úton induljunk el? – Főszerkesztői gondolatok, 4–5. oldal.

⁵ Regős Bendegúz, Rideg Sándor „*Indul a bakterház*” című regényének (1943) főhőse.

A *Hatályonkívül.hu* internetes portálnak, amely a magyar jogásztársadalom kötetlen hír- és társasági magazinjaként aposztrofálta magát, 2013-ban voltam külső munkatársa, és megvallom, nagyon szerettem ott tevékenykedni, stílszerűen szólva, rögtön ítélni.

Szerettem – írom, mivel mostanában már csak szeretnék, ugyanis a portál finanszírozási problémák miatt megszűnt. Amennyiben bárki veszi a fáradságot és a www.hatalyonkivul.hu linkre kattint, ott kommentárok, szakcikk és egyéb szakmai bejegyzések helyett, a következő szomorú feliratot olvashatja: „A weboldal jelenleg nem üzemel” – és ez a „jelenleg” idestova harmadik éve tart (*sic transit gloria mundi*)...

A népnek joga van ahhoz, hogy elégedetlenségének hangot adjon. A bűnügyi szakember (nyomozó hatóság tagja, rendészeti oktatási intézmény oktatója, büntetőjogász és/vagy kriminalista stb.), úgyis mint a nép gyermeke, ugyancsak jogosult arra, hogy a jogalkotással és/vagy a jogalkalmazással kapcsolatos anomáliákat megkifogásolja, észrevételeit közlétegye, illetve bármilyen szakmai kérdésben véleményt nyilvánítson.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Íme, a *Reflektáló*: lehet morgolódni!

Jogszábválozások

Dr. Kovács Gyula

Jogalkotói lelemények III.

Soha véget nem érő előzetes letartóztatás

„Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.

A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani. A bíróság köteles az elé állított személyt meghallgatni és írásbeli indokolással ellátott határozatban szabadlábra helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul dönten.”⁶

Kis hazánkban 2013. november 19-től – bizonyos esetekben – nem szűnik meg az előzetes letartóztatás, ha a terhelttel (praktikusan a vádlottal) szemben tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás [Be.⁷ 132. § (3a) bekezdése].

Az előzetes letartóztatás, amely a legsúlyosabb büntetőeljárás-jogi kényszerintézkedés, a terhelt személyi szabadságának bírói (bűnösséget megállapító ítélet nélküli) elvonása a jogerős ügydöntő határozat előtt [Be. 129. § (1) bekezdése]. E kényszerintézkedés elrendelésének általános és különös feltételeiről a Be. 129. § (2) bekezdése, tartamáról pedig a 131–132. § rendelkezik.

Az előzetes letartóztatás generális maximumát (ez 2013. november 19-ig négy év volt) megszüntető, az egyes büntető tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról szóló 2013. évi CLXXXVI. törvény 14. § (3) bekezdéséhez fűzött indokolás szerint, a közelmúlt eseményei (lásd az úgynevezett „ároktői banda” ügyét) rávilágítottak arra, hogy nem minden esetben elegendő a négy év az elsőfokú határozat meghozatalára. Az előzetes letartóztatás feltételeinek (így különösen a szökés, elrejtőzés veszélyének) fennállta esetén, az előzetes letartóztatás megszűnése súlyosan megnehezíti,

⁶ Magyarország Alaptörvénye IV. cikk (1) és (3) bekezdése.

⁷ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.).

veszélyezteteti a büntetőeljárás befejezését, ezért indokolt, hogy az előzetes letartóztatás intézményének ez esetekben ne legyen időkorlátja.⁸

A hivatkozott okfejtéssel már akkortájt is számos problémám akadt:

1. miért nem elég a négy év az elsőfokú határozat meghozatalára;
2. mióta „szokás” egy jogállami demokráciában egy adott (precedens) ügy kapcsán büntetőjogszabályt alkotni;
3. összeegyeztethető-e a jogállamiság elvével az, ha az állam a büntetőeljárás sikertelenségének kockázatát mintegy áthárítja a terheltekre;
4. miért problematikus, ha a bíróság az előzetes letartóztatás generális maximumát követően a terhelt házi őrizetét rendeli el? Nota bene: ha a terhelt az előzetes letartóztatás megszűnését követően elrendelt lakhelyelhagyási tilalom, illetve házi őrizet szabályait megszegi, az előzetes letartóztatása ismét elrendelhető [Be. 132. § (4) bekezdése].

Évek óta folyamatosan hangoztatom (és nagyon nem vagyok ezzel egyedül): az előzetes letartóztatás nem a terhelt terhére rótt bűncselekményért járó „előrehozott” büntetés, hanem – sommásan fogalmazva – a büntetőeljárás sikerét hivatott szolgálni. Vajon, a „végtelenségig húzódó” előzetes fogva tartás, kiállja-e a szükségesség és arányosság próbáját? Másképpen fogalmazva: az állam büntetőjogi igényének érvényesítésére hivatkozással elrendelt, „soha véget nem érő” előzetes letartóztatás, „lenyomhatja-e” (bocsánat a profán szóhasználatért) a személyi szabadság sérthetetlenségét, mint az ember veleszületett, vagyis első generációs alapjogát?

Végezetül, nem mellesleg, és nem minden él nélkül jegyzem meg, hogy amikor annak idején bevezették az előzetes letartóztatás generális maximumát, az illetékesek féltéglával döngették a mellüket, amiért Magyarország élen jár a jogállamiság terén (is). Javaslom minden tisztelt érdeklődőnek, hogy olvassa el a büntetőeljárások időszerűségének javítása céljából a Be. módosításáról szóló 2009. évi LXXXVIII. törvény 18. §-hoz fűzött, többbőfnyi terjedelmű indokolást.

Most akkor mi a helyzet, ezzel a jogállamisággal?

⁸ A Be. Jogtár-kommentárja, valamint a büntetőeljárási törvényhez kapcsolódó (miniszteri) indoklás: www.uj.jogtar.hu (Wolters Kluwer Complex Kiadó, Budapest, 2016).

Szakkikkek és tanulmányok

Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula

Dr. Kovács Gyula

Büntetőeljárás-jogi Füzetek I.⁹

**Fejezetek a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényből
– Alapvető rendelkezések (Be. I. Fejezet)**

ELŐSZÓ

A Büntetőeljárás-jogi Füzetek (a továbbiakban: Füzetek) első kötete egy sorozat része, amely elsősorban azoknak a jogalkalmazóknak szól, akiknek munkavégzésük során napi rendszerességgel kell büntető alaki jogi kérdésekkel szembesülniük. Különösen ajánlom ezt a művet a nyomozó hatóság tagjainak, de munkámat – legalábbis remélem – jól hasznosíthatják a felsőoktatási intézményekben jogi és igazgatási tanulmányokat folytatók, valamint a Nemzeti Közszerálatali Egyetem Rendészettudományi Kar és a rendészeti szakközépiskolák hallgatói is.

A Füzetek „megálmodásakor” és az első elkészítésekor az a cél vezérelt, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. (új) törvény (a továbbiakban: Be.), valamint az annak végrehajtásával összefüggő jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök vonatkozásában a gyakorlati alkalmazás szempontjából is hasznos információkhoz juttassam az érdeklődőket. Ebből eredően munkám alapvetően az új büntetőeljárásról és a kapcsolódó jogszabályokról szól, azokat ismerteti, rendszerezi, esetenként értelmezi, de kitérek az olyan jogelméleti, jogtörténeti kérdésekre is, amelyek – a tényleges munkavégzést figyelembe véve – kevésbé jelentősek, azonban mindenféleképpen érdeklődést válthatnak ki az olvasóból.

A mű felépítése híven követi a Be. szerkezetét. Az egyes fejezeteken belül a dőlt (kurzív) betűs szöveg szó szerint a törvényt tartalmazza, a normál betűtípussal szedett rész pedig a kapcsolódó fontosabb fogalmakat ismerteti. Ugyancsak kurzív betűkkel íródtak a magyar nyelvben még nem honos ide-

⁹ A szakkikk azonos címmel 2006-ban íródott, és 2008-ban csak olvasható formátumban jelent meg a szerző honlapján. Az Obsitos Detektívek Lapja hasábjain a szerkesztett (átdolgozott és hatályosított), valamint kiegészített változat olvasható. Az eredeti forrás innen érhető el: http://5mp.eu/fajlok/kgyula/be_fuzetek_i_b_.olvashato www.5mp.eu .pdf (2016. május 11.).

gen kifejezések. A törvénszöveg után egyfajta magyarázat (kommentárkísérlet) olvasható, majd – mintegy időutazás gyanánt – megpróbálom röviden összefoglalni, hogy az adott fejezet részt miképpen szabályozta a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (a korábbi Be.); a büntető eljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet (Be. tvr.); a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (Bp.); a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bvp.). A szövegközi lábjegyzetekbe azok az információk kerültek, amelyek közvetlenül nem tartoznak a törzsanyaghoz, de a Be. megismeréséhez, értelmezéséhez, alkalmazásához nélkülözhetetlenek (például a már említett millenniumig tartó időutazás). A lapalji lábjegyzetek jellemzően a jogszabályi és a szakirodalmi hivatkozásokat tartalmazzák.

Az eredeti, 2006-ban írt változatban a törzsanyag végén szemelvények voltak olvashatók a legutóbbi időszak jogalkalmazói (bírói) gyakorlatából, illetve – Jegyzet címszó alatt – a vonatkozó fontosabb jogszabályokat, jogszabályhelyeket és közjogi szervezetszabályozó eszközöket ismertettem. A mű legvégén ellenőrző kérdéseket és feladatokat olvashattak a tisztelt érdeklődő (ezzel az volt a célom, hogy segítsen a tudnivalók hatékonyabb elsajátítását). A szemelvényeket, a jogszabályokat, a közjogi szervezetszabályozó eszközöket, valamint az ellenőrző kérdéseket e szerkesztett és kiegészített változatban egyfelől terjedelmi korlátok miatt elhagytam, másfelől azt gondolom, hogy napjainkban a szinte mindenki számára biztosított internetes keresési lehetőségek ezeket a kiegészítéseket teljesen feleslegessé teszik.

A Füzetek három fő részből áll: az előszót követi a bevezetés, ahol az új Be. jellemzőiről, valamint az új büntetőeljárás törvény alapjául szolgáló elvekről írok. A második rész a Be. szerkezetével foglalkozik, a harmadik részben pedig a Be. I. Fejezetében (Alapvető rendelkezések) felsorolt alapelveket és a törvény hatályát (ez utóbbi az alapelvekhez képest kakukktójas) veszem górcső alá.

A mű – a további kutatást, ismeretszerzést megkönnyítendő – forrás- és irodalomjegyzékkel zárul, viszont az eredeti Füzetekben szereplő többszörszön permutált címmutatót az előzőekben már említett okok miatt ugyancsak mellőztem.

Őszintén remélem, hogy munkámat egyfajta segédletként használják majd a jogalkalmazók, és abban is bízom, miszerint a mű jól kiegészíti a felsőoktatási intézmények és a rendészeti szakközépiskolák hallgatói számára kötelező irodalmat, valamint az előadások, szemináriumok anyagát. Nagy örömmel nyugtáznám, ha a Büntetőeljárás-jogi Füzetek első része megkönnyítené a büntető alaki jogi ismeretek elsajátítását: nagyon igyekeztem didaktikus lenni.

Végezetül: tisztában vagyok azzal, hogy az Igazságügyi Minisztérium (IM) elkészítette az új (vagy inkább legújabb) büntetőeljárás törvény szabályozási elveit. Az sem titok előtttem, hogy az IM-előterjesztést a Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadta. Olvastam az új Be, „nem hivatalos”¹⁰ tervezetét: huszonhárom (XXIII) rész, százhuszonegy (CXXI) fejezet,

¹⁰ A tervezet fűlszövege és fejléce szerint: „jelen előterjesztés csak tervezet, amelynek az egyeztetése folyamatban van. A későbbi egyeztetése során az előterjesztés koncepcionális kérdései is jelentősen módosulhatnak, ezért az előterjesztés jelen formájában nem tekinthető a Kormány álláspontjának. A dokumentum célja a hivatásrendek tájékoztatása”.

ötszáznyolcvannyolc (588) cím vagy alfejezet, kilencszázkilencvennégy (994) szakasz (§) és mindösszesen háromszázkilenc (309) oldal (egyszerűen nem hiszem el), ami 2018. március 1-jén lépne hatályba. Olvastam tehát, de itt és most nem nyilvánítok róla véleményt (még az alapvető rendelkezésekkel összefüggésben sem). Mindössze annyit szeretnék megjegyezni, hogy számomra már egy új Be. kodifikálásának a szükségessége is kérdéses.

1. BEVEZETÉS

Bevezetésként az (új) Be. jellemzőiről és az 1998-ban kihirdetett új büntetőeljárási törvény alapjául szolgáló elvekről szeretnék néhány gondolatot kifejteni.

1.1. Az (új) Be. jellemzői

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez fűzött indokolás szerint, a 2003. június 30-ig hatályban volt 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: régi Be.), noha az elmúlt közel negyed évszázadban számos alkalommal módosították, szerkezetében és megoldásaiban magán viselte annak a korszaknak a jegyeit, amelyben megszületett. A büntetőeljárás történeti rendszereit tekintve az előző eljárás törvény vegyes rendszerű volt: keveredtek benne az *inkvizitórius* (másképpen: nyomozó vagy ügynevezett faggató elvű) és az *akkuzatórius* (azaz *kontradiktórius* vagy vádelvű) eljárás elemei. A bírósági eljárást megelőző fázisban, tehát a nyomozás során uralkodóak voltak az *inkvizitórius* vonások, míg a bírósági szakaszban az ügyféli per jellegzetességei domináltak. Ugyanakkor a nyomozási szakaszban is fellelhetők voltak bizonyos *kontradiktórius* elemek (például a védő részvétele számos eljárási cselekménynél megengedett, esetenként kötelező volt), míg a bírósági eljárás sem volt mentes teljesen a nyomozó elvű rendszer jellegzetességeitől (például a felek rendelkezési joga korlátozott volt a bizonyítási eljárásban, amelyet a tényállás feltárására köteles bíróság irányított).

A büntetőeljárás több ezer éves történetét vizsgálva három fő rendszer különíthető el: a nyomozóelvű, a vádelvű és a vegyes rendszer. Az első kettőt a szakirodalom egymást kizáróként, a harmadikat pedig a két ellentétes rendszer hibáit kiegyenlítő, optimális rendszerként szokta feltüntetni.

A nyomozóelvű (*inkvizitórius*) eljárásban az *officialitás* elve érvényesül: a bűnüldöző hatóság nincs kötve a felek indítványaihoz, mivel ebben az eljárásban nincsenek eljárásjogi értelemben vett felek, a funkciómegosztás nem érvényesül, az eljáró hatóság egyesíti a bűnüldözés, a védelem és az ítékezés funkcióit. Maga az eljárás sem indítványra indul, hanem a hatóság bármilyen módon szerzett értesüléseire. Az eljárás a bűnösség vélelmére épül, a terhelt nem alanya, hanem csak tárgya az eljárásnak, perbeli jogai nincsenek, védekezésre rendszerint csak annyiban van lehetősége, amennyiben ezt számára a bíróság megengedi. A hivatalból lefolytatott vizsgálat eredményét írásba foglalják, a bíróság annak alapján hozza meg ítéletét. A hatóság elméletileg az igazság kiderítésére törekszik, azonban az ehhez felhasználható eszközök – például a kínvallatással kicsikart beismerés – és az eljárás titkossága a kitűzött cél elérését gyakorta erősen kétségessé teszik.

A vádelvű (*akkuzatórius*) eljárás az inkvizitórius eljárással ellentétben az egymással szembenálló egyenlő jogú felek jogvitája. Az eljárás a sértett kezdeményezésére (rendszerint magánvádra) indul, a bíró feladata csak és kizárólag az igazság megállapítása a jogvita eldöntése útján. A bíró ennek megfelelően passzív, a bizonyítás a felek dolga. A sértett a vádlottal kiegyezhet és a vádat bármikor elejtheti. Az *akkuzatórius* eljárás jellemzői továbbá a közvetlenség, a szóbeliség, a védekezés szabadsága és a nyilvánosság, az egyéni szabadság biztosítása a bírói önkény ellen. A vádelvű eljárásban az eljárási feladatok megoszlanak, a vád, a védelem és az ítékezés

funkciója személyileg is elkülönül. Az *akkuzatórius* eljárás az ártatlanság vélelmén alapul, elve az *in dubio pro reo*,¹¹ a *favor defensionis*.¹²

A tiszta nyomozóelvű rendszer éppúgy, mint a tiszta vádelvű rendszer csak a szakirodalmi vitákban kialakított elméleti modell. E két eljárási forma a valóságban ugyanis külön-külön soha és sehol sem fordult elő, a büntetőeljárás a gyakorlatban mindig is vegyes (tehát a két rendszer elemeit egyaránt felhasználó) volt, a modern eljárásjogok megjelenéséig azonban valamelyik elv döntő túlsúlya mellett. A valódi vegyes rendszer, vagyis a két elv tudatos vegyítése az előnyök kihasználása érdekében a büntetőeljárás legújabb kori történetének eredménye.¹³

A kontinentális vegyes rendszer vonásai mellett a 2003. június 30-ig hatályos eljárási törvényben természetesen kimutathatók voltak azok a sajátosságok, amelyek az úgynevezett szocialista eljárási kódexeket a nyugat-európai perrendtartásoktól megkülönböztették. A hatáskör-elosztás körében ez azt jelentette, hogy a nyugat-európai modellhez viszonyítva a nyomozásban a bíróságok jogkörei nálunk viszonylag szűkebbek, a rendőrség jogosítványai ezzel szemben lényegesen szélesebbek voltak. További sajátossága a szocialista típusú eljárási jogoknak – és ez az előző eljárási törvényben is dominált – az eljárás formalizmusával, valamint a felek rendelkezési jogával szembeni fenntartás volt.

Az 1973. évi I. törvényhez fűzött kommentárkísérletek a törvény kifogásolható vonásait a büntető ügyek viszonylag gyors elbírálásának lehetőségével indokolták. Az új Be. kodifikációját megelőző tíz év adatai azonban egyrészt arra engedtek következtetni, hogy a korábban hatályos büntető eljárási törvény nem azokon a pontokon tartalmazott egyszerűsítési lehetőségeket, ahol ez valóban hozzájárulhatott volna az eljárások időtartamának csökkenéséhez; másrészt viszont a védelemhez való jog – biztosítékait tekintve – az előző eljárási törvény számos részében az úgynevezett európai mérce alatt volt, annak ellenére, hogy a rendszerváltoztatást követő módosítások e téren pozitív változást eredményeztek.

1.2. Az új büntetőeljárási törvény alapjául szolgáló elvek

Magyarországon a rendszerváltoztatást követően a korábbi gazdasági struktúra összeomlása, a nagyarányú tőkebeáramlás, a privatizáció, a gazdaság átalakulásának belső ellentmondásai, a társadalmi polarizáció, a társadalom egyfajta morális válsága megteremtette a bűnözés szerveződésének, minőségi átváltozásának kriminogén feltételeit. Az elméleti és a gyakorlati szakemberek körében, de osztársadalmi szinten is alapvető egyetértés mutatkozott a tekintetben, hogy a kormánzatnak az eddigieknél hatékonyabb intézkedéseket kell tennie e kirívóan társadalomellenes jelenségek visszaszorítása, felszámolása érdekében. Felvetődött tehát egy új büntetőeljárási törvény kodifikálásának szükségessége.

A munkálatok az új törvény kidolgozására már a kilencvenes évek elején megkezdődtek. A Kormány 1994-ben határozatban rögzítette az elkészítendő kódex legfontosabb elveit. A büntetőeljárás koncepciójáról szóló 2002/1994.

¹¹ Kétség esetén a terhelt javára kell dönten.

¹² Szó szerinti fordításban: kegyes védelem, tulajdonképpen (a terheltre nézve) kedvező elbírálást jelent.

¹³ Pusztai László: A modern büntetőeljárási jog kialakulása Magyarországon, 12–15. oldal (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994).

(I. 17.) Kormányhatározat¹⁴ elfogadta a Kormány büntetőeljárás koncepcióját, és elrendelte a határozat mellékletében foglalt szempontok, továbbá a szakmai viták során kialakult álláspontok alapján a törvénytervezet kidolgozását, és annak a Kormány elé terjesztését.

A Kormányhatározat kimondta, hogy az igazságügyi miniszter az érdekelt tárcákkal együttműködve a pénzügyi következmények felmérését a törvénytervezet előkészítő munkálataival egyidejűleg végezze el, és a törvénytervezettel együtt terjessze a Kormány elé. A határozat rendelkezett arról is, amely szerint át kellett tekinteni a Büntető Törvénykönyv¹⁵ Általános Részét abból a szempontból, hogy az eljárási törvény koncepciója milyen módosításokat kíván az anyagi büntetőjogban. Ki kellett alakítani továbbá az új büntetőeljárási törvény szerkezetének tervezetét, illetve az új eljárási törvény tervezetének elkészítése előtt korszerűsíteni kellett az ülnöki rendszert és a kirendelt védői intézményt, valamint önálló törvénytervezetet kellett készíteni – az Európa Tanács vonatkozó egyezményeire is figyelemmel – a nemzetközi bűnügyi együttműködésről.¹⁶

A Kormányhatározat melléklete értelmében az új büntetőeljárási törvény tervezetét a következő szempontok szerint kellett elkészíteni:

1. A büntetőeljárásban a jelenleginél jobban kellett érvényesülnie a feladatok elkülönítése és ezen belül a funkciómegosztás elvének. Tisztán el kellett határolni a rendőri, ügyészi és bírói teendőket.

2. Olyan eljárást kellett kialakítani, amelyben – legalábbis az alaptípust tekintve – érvényesül az a tétel, hogy a büntetőjogi felelősség kérdése a közvetlenség elvének tiszteletben tartásával a tárgyaláson dől el, és amelyben a mainál erőteljesebben érvényre jut a *kontradiktórium* elv, ezen belül pedig a felek rendelkezési joga.

3. A társas bíráskodás elvét továbbra is fenn kellett tartani, de a mai szabályozáshoz képest szélesíteni kellett az egyesbíró jogkörét.

4. Az alapjogok védelmében a tárgyalást megelőző szakaszban is meg kellett teremteni az egyes eljárási cselekményeknél a bírói közreműködést.

5. A jogorvoslati rendszert akár a három-, akár a négy szintű bírósági szervezet keretében úgy kellett kialakítani, hogy biztosítani lehessen a kétfokú rendes jogorvoslat igénybevételeének lehetőségét.

6. A büntetőeljárás során szélesíteni kellett a sértett igényérvényesítési lehetőségeit és eljárási jogosítványait. Megfelelő korlátok között meg kellett engedni, hogy a sértett pótmagánvád-lóként járhatson el.

7. Az alaptípusnak tekintendő eljárás mellett – ahol a tárgyalás dominál – ki kellett alakítani az egyszerűsített eljárásokat, amelyek megfelelő alkalmazása lehetőséget ad az ügyek differenciált elbírálására.

8. Az eljárási reform sikerének érdekében az igazságügyi szervezeti jog szabályozási területére eső problémákat (ülnökrendszer, védői kirendelés) meg kellett oldani.

Az előkészítő munka abból indult ki, hogy az új kódexnek építenie kell a magyar eljárási jog megőrzésére, illetve újjáélesztésre érdemes hagyományaira, figyelemmel kell lennie a jog-összehasonlítás alapján kimutatható nemzetközi tendenciákra, valamint a Magyar Köztársaság által vállalt nemzetközi

¹⁴ Hatályon kívül helyezte: 2166/2001. (VI. 29.) Kormányhatározat 1. pontja. Hatálytalan: 2001. július 1-jétől. Hatályon kívül helyezte továbbá: 2269/2001. (IX. 26.) Kormányhatározat 4. pontja.

¹⁵ A Kormányhatározat elfogadásakor még a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (rég. Btk.) volt hatályban.

¹⁶ Lásd az Európai Unió bűnüldözési információs rendszere és a Nemzetközi Rendőrség Szervezete keretében megvalósuló együttműködésről és információcseréről szóló 1999. évi LIV. törvényt, valamint az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvényt.

kötelezettségekre, és nem lehet érzéketlen az igazságszolgáltatással szemben megfogalmazott társadalmi elvárások iránt.¹⁷

Az új Be. kuriózumként vonult be a XX–XXI. század európai jogtörténetébe. A törvényt az Országgyűlés 1998. március 10-i ülésnapján fogadta el, kihirdetésére 1998. március 23-án került sor. Az új Be. – a 607. § kivételével – 2003. július 1-jén lépett hatályba; a 607. § hatálybalépéséről – 2000. január 1-jével – az 1999. évi CX. törvény 163. § (1) bekezdése rendelkezett. Az eredeti változat szerint, a törvény hatálybalépésének a napja 2000. január 1-je lett volna. Az érvényes, de nem hatályos törvény rendelkezéseit a hatályba lépésig

- az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény;
- a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény;
- az új Be. módosításáról szóló 2002. évi I. törvény;
- a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény, valamint a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet és az új Be. módosításáról szóló 2003. évi XXX. törvény módosította.¹⁸

A hatálybalépés napján a régi és az új Be. viszonyában sajátságos helyzet alakult ki. Az érvényes, de nem hatályos új Be. módosításainak nagy részét a régi – akkor még hatályos – büntetőeljárás törvénybe is átvezették, így a korábban egymástól homlokegyenest eltérő két törvény a „váltáskor” – némi túlzással élve – nem sokban különbözött egymástól.

Az új Be. rendelkezéseit a hatálybalépéstől a kézirat lezárásig (2016. április 30.) kereken 80 (igen: nyolcvan) alkalommal módosították. Legutóbb az egyes törvényeknek a Nemzeti Adó- és Vámhivatal átalakításával, valamint a költségvetési tervezéssel és gazdálkodással kapcsolatos módosításáról szóló 2015. évi CXCI. törvény – 2016. január 1-jétől – módosította a büntetőeljárás törvényt.

2. A BE. SZERKEZETE

A Be. hat részből, harmincöt (eredetileg harminc) fejezetből (egyes fejezetek címetek is tartalmazznak), alcímekből, illetve szakaszokból (eleinte: hatszáz-hét szakasz) áll. A kiegészítések miatt szinte megszámlálhatatlan szakaszok az általános jogtechnikai felosztásnak megfelelően bekezdésekre, pontokra, alpontokra és fordulatokra tagolódnak.

¹⁷ Kovács Gyula: A rendőrség helyzete és feladatai a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. (új) törvénnyel összefüggésben. ORFK Tájékoztató, 4/2002. szám, 3–20. oldal (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002).

¹⁸ Kovács Gyula A nyomozás ügyészi irányítása és a nyomozó hatóság önállósága. Belügyi Szemle, 7–8/2003. szám, 44–55. oldal (BM Kiadó, Budapest, 2003).

Az első rész (1–163. §), amely a Be. úgynevezett statikus részét foglalja magában, nyolc fejezetet tartalmaz. A fejezetek sorrendben a következők: Alapvető rendelkezések (I. Fejezet); A bíróság (II. Fejezet); Az ügyész (III. Fejezet); A nyomozó hatóság (IV. Fejezet); A büntetőeljárásban részt vevő személyek (V. Fejezet); Az eljárási cselekményekre vonatkozó rendelkezések (VI. Fejezet); A bizonyítás (VII. Fejezet); A kényszerintézkedések (VIII. Fejezet). Megjegyzendő, hogy a hatodik fejezet három, a hetedik fejezet hét, a nyolcadik fejezet pedig tíz címből áll. A címeket a már ismertetett okok miatt nem sorolom fel.

A második rész (164–233. §), a Be. úgynevezett dinamikus szakasza, további – folyamatos számozással jelölt – két fejezetből áll: A nyomozás (IX. Fejezet); A vádemelés (X. Fejezet). A kilencedik fejezet hat címet tartalmaz.

A harmadik rész (234–407. §), amely a bírósági eljárással foglalkozik, hat fejezetből tevődik össze: A bírósági eljárás általános szabályai (XI. Fejezet); A tárgyalás előkészítése (XII. Fejezet); Az elsőfokú bírósági tárgyalás (XIII. Fejezet); A másodfokú bírósági eljárás (XIV. Fejezet); A harmadfokú bírósági eljárás (XV. Fejezet); A megismételt eljárás (XVI. Fejezet). A tizenharmadik fejezetben öt, a tizennegyedik fejezetben négy, a tizenötödik fejezetben négy és a tizenhatodik fejezetben három cím szerepel.

A negyedik rész (408–445. §), amelyben az úgynevezett rendkívüli perorvoslatokkal összefüggő rendelkezések találhatók, öt fejezetet tartalmaz: A perújítás (XVII. Fejezet); A felülvizsgálat (XVIII. Fejezet); Eljárás az alkotmányjogi panasz esetén (XVIII/A. Fejezet); Jogorvoslat a törvényesség érdekében (XIX. Fejezet); Jogegységi eljárás (XX. Fejezet).

Az ötödik rész (446–554/R. §), a külön eljárások keretében tizenegy fejezetből áll: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás (XXI. Fejezet); A katonai büntetőeljárás (XXII. Fejezet); A magánvádas eljárás (XXIII. Fejezet); A bíróság elé állítás (XXIV. Fejezet); Eljárás a távollévő terhelten szemben (XXV. Fejezet); Lemondás a tárgyalásról (XXVI. Fejezet); Eljárás a határozattal kapcsolatos bűncselekmények esetén (XXVI/A. Fejezet); A tárgyalás mellőzése (XXVII. Fejezet); Eljárás a mentességet élvező személyek ügyében (XXVIII. Fejezet); A kiemelt jelentőségű ügyek eljárási szabályai (XXVIII/A. Fejezet); A vagyon-visszaszerzési eljárás (XXVIII/B. Fejezet).

A hatodik rész (555–608. §) három fejezetből áll: Különleges eljárások (XXIX. Fejezet); A határozatok végrehajtása (XXX. Fejezet); Záró rendelkezések (XXXI. Fejezet).

A régi Be. – amely 1974. január 1-jétől 2003. június 30-ig volt hatályos – négy fő részt tartalmazott.

A törvény első része (1–120/A. §) tartalmazta a büntetőeljárás-jog statikus szabályait: az alapelvek után rendelkezett az eljárás alanyairól, a bizonyítás szabályairól, ezen belül a bizonyítás eszközeiről, a büntetőeljárás során alkalmazható kényszerintézkedésekről, végül a büntetőeljárás egyéb általános szabályairól.

A törvény második, dinamikus részében (121–191/K. §) leírta az egész büntetőeljárás lehetséges menetét a hatóságok tudomásszerzésétől kezdve az eljárás jogerős befejezésig, valamint szólt a rendkívüli perorvoslatokról.

A törvény harmadik része (292–355/S. §) magában foglalta azoknak a külön eljárásoknak a leírását, amelyekben – vagy az elkövető személyére vagy az elkövetett cselekmény jellegére tekintettel – az általánostól némiképp eltérő szabályok szerint folytatták le a büntetőeljárást.

A törvény negyedik részében (365–407. §) kerültek meghatározásra azok az úgynevezett különleges eljárások, amelyek feladata már nem a büntetőjogi felelősség eldöntése, de ahhoz szer-

vesen, nem egy esetben utólagosan kapcsolódó jogi kérdések eldöntésére szolgáltak. Ezekre az eljárásokra tehát akkor került sor, amikor a büntetőjogi felelősségre vonás körén kívül eső kérdésben volt szükséges a bíróság állásfoglalása.

A büntető eljárásról¹⁹ szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Be. tvr.) 1962. július 1-jétől 1973. december 31-ig volt hatályban. A Be. tvr. a következő tizenkilenc fejezetet tartalmazta: Alapelvek (I. Fejezet); A büntető ügyekben eljáró hatóságok (II. Fejezet); A büntető eljárásban résztvevő személyek (III. Fejezet); Hatáskör és illetékesség (IV. Fejezet); A bizonyítékok (V. Fejezet); Általános eljárási szabályok (VI. Fejezet); Az eljárás megindítása – A nyomozás (VII. Fejezet); A tárgyalás előkészítése (VIII. Fejezet); A bírósági tárgyalás (IX. Fejezet); A tárgyalás alapján hozott bírósági határozatok (X. Fejezet); A fellebbezés (XI. Fejezet); Perújítás – Törvényességi óvás (XII. Fejezet); A különleges eljárások (XIII. Fejezet); A büntető határozatok végrehajtása (XIV. Fejezet); A bűnügyi költségek (XV. Fejezet); A fiatalkorúak elleni büntető eljárásra vonatkozó egyes külön rendelkezések (XVI. Fejezet); A katonai büntető eljárásra vonatkozó egyes külön rendelkezések (XVII. Fejezet); Vegyes rendelkezések (XVIII. Fejezet).

A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (a továbbiakban: Bp.), amely 1952. január 1-jétől 1962. június 30-ig volt hatályban, a következő tizenhárom fejezetből állt: Alapvető elvek (I. Fejezet); Bíróságok (II. Fejezet); Felek (III. Fejezet); Bizonyítási eszközök (IV. Fejezet); Általános eljárási szabályok (V. Fejezet); Az eljárás megindítása (VI. fejezet); A tárgyalás előkészítése (VII. Fejezet); Bírósági tárgyalás (VIII. Fejezet); Ítéletek és tárgyalás alapján hozott egyéb bírói határozatok (IX. Fejezet); Fellebbezés (X. Fejezet); Perújítás. Perorvoslat a törvényesség érdekében (XI. Fejezet); Különleges eljárások (XII. Fejezet); Büntető határozatok végrehajtása. Bűnügyi költség (XIII. fejezet); Vegyes rendelkezések (XIV. Fejezet).

A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvény cikk (a továbbiakban: bűnvádi perrendtartás) 1900. január 1-jén lépett hatályba, és 1951. december 31-ig volt hatályos. E büntető alaki jogi kódex harminckét fejezetet tartalmazott: Általános rendelkezések (I. Fejezet); Bírói hatáskör és illetékesség (II. Fejezet); A királyi ügyészség (III. Fejezet); A magánvádló és a magánfél (IV. Fejezet); A védelem (V. Fejezet); Bírák, jegyzőkönyvvezetők és a kir. ügyészség tagjainak kizárása és mellőzése (VI. Fejezet); A bíróság határozatai és közlések (VII. fejezet); A nyomozás (VIII. Fejezet); A vizsgálat (IX. Fejezet); A terheltnek hatóság elé rendelése és kihallgatása (X. Fejezet); Előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság (XI. Fejezet); Lefoglalás, házkutatás és személymotoszás (XII. Fejezet); A tanúk (XIII. Fejezet); Bírói szemle és szakértők (XIV. Fejezet); A vádirat, a kifogások és az ezekre vonatkozó eljárás (XV. Fejezet); Közvetlen idézés a főtárgyalásra (XVI. Fejezet); A főtárgyalás előkészítése (XVII. Fejezet); Főtárgyalás a törvényszék előtt (XVIII. Fejezet); Főtárgyalás az esküdtbírók előtt (XIX. fejezet); Perorvoslatok és kijavítás (XX. Fejezet); Újrafelvétel (XXI. Fejezet); Igazolás (XXII. Fejezet); Eljárás az ismeretlenek, a távollévők és a szökevények ellen (XXIII. Fejezet); Eljárás a kiadatás iránti ügyekben (XXIV. Fejezet); Eljárás az 1878. évi V. törvénycikk 62. §-a esetében (XXV. Fejezet); A bűnügyi költségek (XXVI. Fejezet); A magánjogi igény érvényesítése és biztosítása (XXVII. Fejezet); Végrehajtás (XXVIII. Fejezet); Eljárás a járásbírók előtt (XXIX. Fejezet); Eljárás nyomtatvány útján elkövetett bűncselekmény esetében (XXX. Fejezet); Kártalanítás az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és büntetés esetében (XXXI. Fejezet); Záróhatározatok (XXXII. Fejezet).

3. ALAPVETŐ RENDELKEZÉSEK²⁰

A Be. I. fejezete a törvény alapvető rendelkezéseit tartalmazza. E rendelkezések az eljárás néhány alapvető, illetve az egész büntetőeljárásban irányadó egyéb szabályokat rögzítik. A büntetőeljárás alapelvei olyan általános elvi tételek, amelyek a büntetőeljárás felépítésének, rendszerének legjellemzőbb ismérveit tartalmazzák, és meghatározzák a büntetőeljárás-jog alkotásának,

¹⁹ A Bv. tvr. a „büntetőeljárás” szavakat külön írta. Dolgozatomban az eredeti helyesíráson nem változtattam.

²⁰ E fejezet elkészítéséhez – a felsorolt hivatkozásokon túlmenően – felhasználtam a régi és az új Be. Jogtár-kommentárját, valamint a büntetőeljárási törvényhez kapcsolódó (miniszteri) indokolást is: www.uj.jogtar.hu (Wolters Kluwer CompLex Kiadó, Budapest, 2016).

alkalmazásának lényeges vonásait. A büntetőeljárás alapelvei tehát általános elvi tételek.

A büntetőeljárás alapelveit a forrásuk alapján, az eljárás alanyainak a viszonya szerint és tárgyukra tekintettel rendszerezhetjük. A két leggyakoribb csoportosítás a forrás és a tárgy szerint történik.

Az alapelv megjelenési helyére, vagyis forrására figyelemmel lényegében kétféle alapelvet különböztethetünk meg: Az Alaptörvényben (Alkotmányban) meghatározott (alkotmányos) és más jogszabályban megfogalmazott (nem alkotmányos) alapelvet. Bizonyos szerzők szerint, a csoportosításnak ez a módja egyrészt napjainkban már túlhaladottá vált, mivel számos olyan alapelv van, amely az Alaptörvényben és a büntetőeljárás törvényben egyaránt megtalálható (pl. a jogorvoslati jogosultság és a védelemhez való jog), másfelől formális szempontok alapján kategorizálja az alapelveket, és ezzel felesleges hierarchiát teremt közöttük.²¹

Az eljárás alanyainak a viszonya szerint megkülönböztetünk

- az állam és a terhelt viszonyát kifejező,
- az állam szemszögéből megfogalmazott és
- a terhelt nézőpontjából megfogalmazott alapelveket.

Az állam és a terhelt viszonyát kifejező alapelvek: az ártatlanság védelme, a bizonyítási teher és az *in dubio pro reo*.

Az állam szemszögéből megfogalmazott elvek: az eljárási feladatok megosztása, a bírósági eljárás alapja (a vádelv), a hivatalból való eljárás, a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása, a szóbeli, nyilvános és közvetlen tárgyalás.

A terhelt nézőpontjából megfogalmazott alapelvek: a védelem joga, jog a bíróság eljárásához, az önvádra kötelezés tilalma és az anyanyelv használatának joga.

A tárgy szerinti csoportosítás alapján különbséget tehetünk a szűkebb értelemben vett igazságszolgáltatási tevékenységre, és a tágabb értelemben vett igazságszolgáltatásra, vagyis a büntetőeljárás egészére vonatkozó alapelvek között. Az alapelvek ily módon történő megosztása folytán kapott első csoport tartalmazza a szervezeti alapelveket, a második csoport pedig a működési alapelveket.

A szervezeti alapelvek lényegében a bíróságra és a bírósági tevékenységre vonatkozó elvek. Ezek közé soroljuk például:

- az igazságszolgáltatás kizárólag a bíróságok útján;
- a törvény előtti egyenlőség;
- a bírák függetlensége;
- a társas bíráskodás;
- az ülnökök részvétele;
- a bírák választása és visszahívhatósága és
- a pártatlanság.

A működési alapelvek azok az általános érvényű, és általában a büntetőeljárás valamennyi szakaszára kiterjedő és irányadó elvek, amelyek a büntetőeljárás tartalmát, felépítését – természetesen a szervezeti alapelvek érvénye-

²¹ Vesd össze Bögöly – Budaházi – Csányi – Sléder: Büntetőeljárás jog, 56. oldal (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010).

sülésével kölcsönhatásban – meghatározzák.²² A működési alapelvek jelentős része a Be. I. Fejezetében kapott helyet, de néhány működési alapelv (pl. a bizonyítás törvényessége, a bizonyítékok értékelése, a tárgyalás nyilvánossága)²³ a kérdéses fejezetnél található.

A Be. első fejezete (1–11. §) az alapvető rendelkezések körében tíz működési alapelvet sorol fel, és rendelkezik a törvény hatályáról (11. §). A 3. § (Jog a bíróság eljárásához...) és a 6. § (A hivatalból való eljárás...) lényegében több, egymással szoros kölcsönhatásban álló alapelvet tartalmaz. Az alapelvek sorrendben a következők:

- az eljárási feladatok megoszlása (Be. 1. §),
- a bíróság eljárásának alapja (Be. 2. §),
- jog a bíróság eljárásához és a jogorvoslati jog (Be. 3. §),
- a bizonyítási teher (Be. 4. §),
- a védelem joga (Be. 5.),
- a hivatalból való eljárás, a büntetőeljárás megindítása és a büntetőeljárás akadályai (Be. 6. §),
- az ártatlanság vétele (Be. 7. §),
- az önvádra kötelezés tilalma (Be. 8. §),
- az anyanyelv használata (Be. 9. §) és
- a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása (Be. 10. §).

A régi Be. a büntetőeljárás alapelvei címszó alatt (Első rész I. fejezet I. cím 2–11. §) a következő tíz alapelvről rendelkezett: A hivatalból való eljárás (2. §); Az ártatlanság vétele (3. §); A személyi szabadság és más állampolgári jogok biztosítása (4. §); A tényállás felderítése és a bizonyítékok szabad értékelése (5. §); A védelem (6. §); A jogorvoslati jogosultság (7. §); Az anyanyelv használata (8. §); Az eljárási feladatok megoszlása (9. §); A szóbeliség és a közvetlenség (10. §); A tárgyalás nyilvánossága (11. §).

A régi Be. I. fejezet II. címe (12–15. §), az alapvető rendelkezések körében további három alapelvet sorolt fel, illetve rendelkezett a törvény hatályáról (15. §): A büntetőeljárás megindítása (12. §); A büntetőeljárás akadályai (13. §); A büntetőjogi felelősség önálló elbírálása (14. §).

A Be. tvr. I. Fejezete (Alapelvek 1–13. §) tizenhárom „alapelvet” nevesített, azonban „a törvény feladata” (1. §) és „a törvény feladatának megvalósítása” (2. §), megítélésem szerint, nem igazán alapelv. Ráadásul „a társas bíráskodás elve és az ülnökök részvétele az ítékezésben” (4. §) kilóg a sorból, mondhatni, hogy kakukktójás, mivel ezek nem működési, hanem szervezeti alapelvek (erről korábban esett szó). A Be. tvr. „alapelvei” a következők voltak: A törvény feladata (1. §); A törvény feladatának megvalósítása (2. §); A személyi szabadság biztosítása (3. §); A társas bíráskodás elve és az ülnökök részvétele az ítékezésben (4. §); A terhelő és mentő körülmények felderítése (5. §); A bizonyítás és a bizonyítékok értékelésének szabadsága (6. §); A védelem joga (7. §); A büntető eljárás kizárása (8. §); A többszöri eljárás tilalma (9. §); A tárgyalás nyilvánossága (10. §); Az anyanyelv használatának biztosítása (11. §); A polgári és a büntető perben hozott határozatok viszonya (12. §); Intézkedés a bűnözés megelőzésére (13. §).

A Bp. „Alapvető elvek” címszó alatt (I. Fejezet 1–9. §), kilenc alapelvet tartalmazott: A törvény célja [ami ugyancsak nem klasszikus alapelv (1. §)]; A személyi szabadság biztosítása (2. §); Terhelő és mentő körülmények figyelembevétele (3. §); Bizonyítékok (4. §); Büntető eljárás kizárása (5. §); Többszöri eljárás tilalma (6. §); Nyilvánosság (7. §); Az anyanyelv használatának biztosítása (8. §); Polgári és büntetőperben hozott ítéletek viszonya (9. §).

A Bvp. már vegyes rendszeren alapult, tehát a büntetőjog közjogi jellegéből kiindulva, a bűncselekmények üldözését az állam hivatalos kötelességének tekintette. E feladat megoldása céljából a vád, a védelem és az ítékezés funkcióit szétválasztotta. A Bvp. vezető elvei az alábbiak voltak: az *officialitás* és a *legalitás* elve; az *opportunitás* elve; az *immunitás* elve; az ügyfél-egyenlőség elve, az ártatlanság vétele és a *favor defensionis* elve; az *auditur et altera pars* el-

²² Rudas György (szerk.): Büntetőeljárás-jog, 49–54. oldal (BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1974).

²³ Be. 77–78. § és 237–239. §.

ve; az anyagi igazság elve; a szóbeliség, a közvetlenség és a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve; a nyilvánosság elve. Néhány vezető elvről részletesebben.

A Bvp. a bűncselekményben sérelmet látott, amelynek megtorlása közérdek volt. A büntetőigény a közt, az államot illette meg, amelynek a sértett tetszésétől függetlenül kellett érvényesülnie. Az *officialitás* elvéből következett a *legalitás* elve, amely szerint a kövadáhatóság, az államügyesség tartozott vádlóként fellépni a hivatalból üldözendő bűncselekmények megtorlása végett.

Az *opportunitás* elve azt jelentette, hogy bizonyos esetekben a vádhatóság tetszésére volt bízva a vád emelése, noha általában köteles volt vádat emelni a hivatalból üldözendő bűncselekmények eseteiben.

Az *immunitás* elve – szemben a polgári per rendelkezési elvével – kizárta a büntető per feleinek rendelkezését az állam büntetőigénye felett.

A *favor defensionis*²⁴ abból állt, hogy: a) a *kontradiktórius* tárgyalások során az utolsó szó a terheltet és védőjét illette; b) a közvádoló a vádlott javára is élhetett perorvoslattal; c) a vádlott terhére használt perorvoslat az ő javára szolgálónak is tekintendő volt; d) anyagi semmisségi okot hivatalból rendszerint csak akkor lehetett figyelembe venni, ha az a terheltnek sérelmére szolgált; e) jogegységi határozat terhelt kárára nem szolgálhatott, javára ellenben igen; f) újrafelvételi eljárást az elítélt terhére csak az elévülési időn belül, javára bármikor lehetett indítani.

Az *auditor et altera pars* elve azt jelentette, hogy a bűnvádi eljárás során mindkét fél meghallgatandó.²⁵

A büntetőeljárás alapelveit korábban tartalmuk, vagyis a büntetőeljárásban betöltött szerepük és jelentőségük szerint is csoportosították. E súly szerinti megkülönböztetést az egyes alapelveknek a büntetőeljárás rendszer tartalmára, struktúrájára gyakorolt hatása alapján végezték el. Az ilyen – tartalmi – csoportosítás eredményeként nyert például megállapítást az, hogy a büntetőeljárás alapelvei közül jelentőségüket tekintve azok az elvek elsődlegesek, amelyek a büntetőeljárás főszemélyei (a hatóságok, a terhelt és a védő) jogi helyzetének, egymáshoz való viszonyának a közvetlen alakítására irányulnak (hivatalból való eljárás elve, ártatlanság véelme, védelem elve, stb.).

3.1. Az eljárási feladatok megoszlása (Be. 1. §)

A Be. 1. § szerint, a *büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítékezés egymástól elkülönül*.

Az eljárási feladatok megoszlása alapelvhez a statikus rendelkezések hatóköre, a funkciómegosztás elvének jelentősége, valamint a funkciómegosztás alkotmányos tartalma témakör kapcsolódik.

A statikus rendelkezések hatóköre

A Be. Első Részében található statikus szabályok azokkal az alapvető rendelkezésekkel kezdődnek, amelyek – mint általános normák – meghatározzák a büntetőeljárás szerkezetét, s amelyek – az érvényesülésüket biztosító, az egyes eljárási szakaszokra irányadó speciális szabályokkal kiegészülve – az eljárás minden fázisában irányadók.

A funkciómegosztás elvének jelentősége

A vegyes rendszerű büntetőeljárásban (is) garanciális jelentőségű alapelv a funkciómegosztás (újabb keletűen: funkciómegosztás): a vád, a védelem és az ítékezés feladatainak elkülönülése. A vádelv érvényesülése feltételezi, hogy a vádemelésről és a vádról – a vád keretei között – eltérő szerv dönt, s

²⁴ *Favor* szó kegyet, pártfogást, kedvezést jelent. A római jogban a *favor defensionis* a vádlottnak nyújtott törvényes kedvezmény volt (pl. nem köteles elismerni az őt terhelő állításokat). Forrás: Takács György: „Ha a jogász latinul beszél...” (Latin kifejezések jogi nyelvünkben), 105. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991).

²⁵ Bursics Zoltán A magyar bűnvádi eljárási jog vázlata, 12–19. oldal (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1947).

hogy a terheltet megilleti a védekezés joga. Ez – az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkében foglalt – tisztességes eljárás alapja. A perbeli funkciók elkülönülése nem formális feladatkiosztás a bíróság és a vádló között, hanem a funkciók átjárhatatlanságának tilalma, és a vádhoz kötöttség együttes hatásaként egyben a bíróság pártatlanságának alapja, amely megszabja a védelemhez való jog tartalmi kereteit is.

Ezen a helyzeten nem változtat az sem, ha a vádat a pótmagánvádló vagy a magánvádló képviseli. Az eljárás ezen alanyai az ügyészhez hasonlóan az állam büntetőjogi igényét érvényesítik, a bíróság vádhoz kötöttségét pedig a vádképviselő formája nem oldja fel; tevékenysége ekkor is az ítélezési feladatokra koncentrálódik. A jogtudomány egységes álláspontja szerint a büntető igény mindenkor az állam büntető igénye, akkor is, ha annak érvényesítését közvetlenül a törvény vagy a közzádlónak az igény érvényesítéséről szóló, a törvény keretei között a bíróság által felülvizsgálható döntése révén a jogszabály átengedi más – nem közjogi – szereplőnek. Sem a magánvád, sem a pótmagánvád keretei között érvényesített büntető igény nem jelenti azt, hogy az állam adott, a büntető törvénykönyvben pontosan körülhatárolt magatartás miatt lemondott volna az igény érvényesítéséről.

A funkciómegosztás alkotmányos tartalma

A funkciómegosztás elve nem elméleti absztrakció. Alkotmányossági szempontból a hatalommegosztás büntetőeljárás leképezése, eljárásjogilag pedig normaként funkcionál, mivel a törvény a későbbi rendelkezéseiben az egyes funkciók tartalmát az eljárás különböző szakaszaiban – kötelezettségek telepítésével és jogok biztosításával – konkrétan körülírja.

A régi Be. ugyancsak vallotta az eljárási feladatok megosztása elvét [9. § (1) bekezdése].

Az eljárási törvényhez fűzött kommentár-kísérletek szerint, az eljárási feladatok megosztásának alapelve (az eljárási feladatok elkülönülése) a büntetőeljárásban érvényesülő funkciómegosztást, valamint a funkciókkal kapcsolatos tevékenységet ellátó eljárási alanyok kölcsönös jogi helyzetét, egymáshoz való viszonyát körvonalazta.

Az eljárási feladatok elkülönülésének elemei lényegében a következőkben voltak meghatározhatók:

- a büntetőeljárásban a bűnüldözés, a vád, a védelem és az ítékezés tevékenysége elkülönült egymástól;
- bírósági eljárás csak törvényes vád alapján indulhatott;
- a bíróság annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthetett, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény alapján, amelyet a vád tartalmazott;
- a bírósági eljárásban a vádlót, a terheltet és a védőt azonos jogok illették meg.²⁶

A Be. tvr. az alapelvek körében (I. Fejezet 1–13. §) az eljárási feladatok megosztásáról *expressis verbis* nem rendelkezett. A 4. § (1) bekezdése utalt arra, hogy a bíróságok tanácsban ítélik meg (A társasbíráskodás és az ülnökök részvétele alapelve), a 10. § pedig a tárgyalás nyilvánosságáról rendelkezett. A 7. § mindössze a védelem jogát deklarálta, valamint a 17. § (1) bekezdése (Az ügyész feladata) kimondta, hogy a büntetőeljárásban a vád képviselője – a magánvád (32. §) esetét kivéve – az ügyész feladata.

A Bp. az eljárási feladatok megosztásának elvét nem nevesítette, noha pl. a 38. § (1) bekezdés első mondata utalt arra, hogy a vád képviselője az eljárásban – a magánvád esetét kivéve – az ügyész feladata volt.

A Bvp. a büntetőjog közjogi jellegéből kiindulva, a bűncselekmények üldözését az állam hivatalt kötelezettségének tekintette. E feladat megoldása céljából a vád, a védelem és az ítékezés funkcióit szétválasztotta. Vád nélkül bírói eljárást nem engedett, viszont egyes kivételektől eltekintve, a közzádló kötelezőségévé tette a bűncselekmények üldözését.

²⁶ Büntetőeljárás-jog: 57–60. oldal.

3.2. A bíróság eljárásának alapja (Be. 2. §)

A Be. § (1) bekezdése értelmében *a bíróság az ítékezés során törvényes vád alapján jár el.*²⁷

A (2) bekezdés szerint, *törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.*²⁸

A (3) bekezdés kimondja, *hogy a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz.*

A (4) bekezdés alapján *a bíróság köteles a vádat kimeríteni, a vádon túl nem terjeszkedhet, de nincs kötve a vádlónak a vád tárgyává tett cselekmény Btk.²⁹ szerinti minősítésére, a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására vonatkozó indítványához.*

A bíróság eljárásának alapja elvvel összefüggésben a következőkben a vádelv relevanciájáról, a törvényes vád fogalmáról, a vád típusairól, a vádlegitimációról, a vád tartalmáról, a vádhoz kötöttségről, valamint a tett-azonosságról lesz szó.

A vádelv relevanciája

A vádelv a funkciómegosztás érvényesülésének alappillére. Ebből következően a bíróság csak törvényes vád alapján és a vád keretei között járhat el.

A törvényes vád fogalma

A törvényes vád az arra jogosulttól származó (közvádoló, pótmagánvádoló, magánvádoló) részéről a bírósághoz intézett indítvány. A vádlói legitimáció a törvényes vád alapvető ismérve. A vád érvényesítésének formájától függetlenül a büntető igény minden esetben az állam büntető igénye, amelyet az anyagi jogszabályban pontosan körülhatárolt magatartás miatt érvényesít. Pótmagánvád és magánvád esetén sem magánigény a büntetőeljárás alapja, csupán az igény érvényesítésének formája, keretei változnak.

A vád típusai

Az állam büntetőjogi igényét közvádlokként az ügyész érvényesíti [Be. 28. § (1) bekezdése]. Könnyű testi sértés [Btk. 164. § (2) bekezdése], magántitok megsértése (Btk. 223. §), levéltitok megsértése (Btk. 224. §), rágalmozás (Btk. 226. §), becsületsértés (Btk. 227. §) és kegyeletsértés (Btk. 228. §) esetén – kivéve az Be. 52. § (4) bekezdésében meghatározott eseteket – a sértett, mint magánvádoló jogosult a vádemelésre. Amennyiben a sértett meghal, helyébe harminc napon belül hozzátartozója léphet [Be. 52. § (1)–(2) bekezdése]. A kölcsönösen elkövetett könnyű testi sértés, rágalmozás és becsületsértés miatt, a cselekmények személyi és szoros tárgyi összefüggése esetén a magánindítványt előterjesztő viszontvádoló szintén magánvádoló [Be. 52. § (3) bekezdése]. Hogyha az ügyész közvádloki jogosítványával nem él, a törvényben meghatározott esetben a sértett pótmagánvádlokként léphet fel

²⁷ Lásd a 33/2013. (XI. 22.) AB határozat rendelkezéseit.

²⁸ Lásd a 101/2012. BK véleményt.

²⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.).

(Be. 53. §). Az *officialitás* [hivatalból való eljárás: Be. 6. § (1) bekezdése] elvéből következően az ügyésznek a közvád emelésére kizárólagos monopóliuma van, ami azonban hátrányos lehet a sértett számára. Ezért vádkorrektívumként a sértettnak rendelkezésére áll a pótmagánvád intézménye, de csak a törvényben meghatározott keretek között.

A vádlegitimáció

A vád – mint indítvány – formája a vádlegitimációhoz is kapcsolódik. Közvadas ügyben az ügyész vádiratot nyújt be, amellyel egyenértékű a bíróság elé állítás elnevezésű külön eljárásban, a szóban (valójában feljegyzés formájában) előterjesztett vád. A pótmagánvádlo indítványának elnevezése vádindítvány, míg a magánvádlo feljelentést terjeszt a bíróság elé.

A vád tartalma

A vádló személyétől függetlenül a vádnak azonosítva és ellenőrizhetően tartalmaznia kell a vádlott(ak) megnevezését és személyi adatait, az általa (általuk) elkövetett cselekmény pontos (történeti tényállás szerinti) leírását, s ebben az egyes terheltek konkrét cselekvőségét. A vádban körülírt történeti tényállásnak pontosan azonosíthatónak kell lennie az anyagi jogszabály megfelelő (vád tárgyává tett) rendelkezésével, azaz a törvényi tényállással. Az indítvány arra irányul, hogy a bíróság a vád tárgyává tett cselekmény miatt folytassa le az eljárást, s ebben állapítsa meg a vádlott bűnösségét, majd emiatt szabjon ki vele szemben büntetést vagy alkalmazzon intézkedést.

A vádhoz kötöttség

A vádelvből következően, a bíróság kötve van a vádban megállapított történeti tényálláshoz, a vádlotton kívül más személlyel szemben és más cselekmény miatt – vádkiterjesztés hiányában – nem folytathat eljárást; ám a jogi minősítés nem köti.

Törvényes vád hiányában a bíróság az eljárást – annak minden szakaszában – megszünteti [Be. 267. § (1) bekezdés j) pontja, 373. §. (1) bekezdés c) pontja, 399. § (1) bekezdése].

A tett-azonosság

A funkciómegosztásból következik, hogy a bíróságnak a vádat – a tett-azonosság keretein belül – ki kell mérítenie. A gyakorlatban ez a kérdés okozza a legtöbb problémát, mert meghatározza a vádirat hiányosságaira való felhívás, a bíróság által felvett bizonyítás, az eltérő minősítés lehetséges kereteit. A tett büntetőjogi fogalmába beletartozik a történeti tényállásban körülírt magatartás, annak kísérő körülményei, ideértve az eredményt is. Idetartozik továbbá az elkövető viszonyulásának büntetőjogi tartalma a cselekményéhez (szándékosság, gondatlanság, motívum, célzat,) az elkövetés során tanúsított aktivitás, amely – más körülményekkel együtt – egyaránt kihathat a cselekmény stádiumára (előkészület, kísérlet, befejezett bűncselekmény) és az elkövetői minőségre (tettes, társtettes, közvetett tettes, felbujtó, bűnsegéd).

Megjegyzendő, hogy a tett-azonosság körében az Európai Bíróság gyakorlata jelentős mértékben eltér a hagyományos hazai értelmezéstől, s nincs tökéletes összhangban az EJEB álláspontjával sem. Az EJEB és a magyar hagyományok egy erős azonosság fogalmat követnek, amely mind a történeti tények, mind a jogi körülmények azonosságára kiterjed. Ezzel szemben az

Európai Bíróság az uniós együttműködés keretei között tarthatatlannak ítéli ezt a felfogást, s a jogkérdésekben kevésbé szigorú, sőt, a nemzeti jogok harmonizációjára figyelemmel, kimondottan megengedő álláspontot követ. Ennek megfelelően a tett-azonosság körében is – a következményeket a *ne bis in idem*³⁰ keretében a *res iudicata*³¹ hatásra is kiterjesztve – kizárólag a történeti tényállás azonosságának elvét követi. Döntéseiben rendre hangot ad annak, hogy az egységes európai térségben ugyanazon cselekmény normatív tartalmának megfogalmazása kivitelezhetetlen, sőt ironikus követelmény lenne. Bizonyos – a konkrét ügyekben – első pillantásra megrázó következtetések ellenére azonban állítható, hogy az Európai Bíróság gyakorlata tökéletesen adekvát a hazai jogi hagyományokkal, és nem a hazai joggyakorlat átalakítását, csupán annak a közösségi joggal való összesítemését követeli meg a jogalkalmazótól.

Hangsúlyozandó továbbá, hogy az Európai Bíróság egyre nagyobb nyomatékot helyez a sértett büntetőjogi jogállásának javítására, s döntéseiben arra ösztönzi az államokat, hogy a sértetti pozíciót jogrendszerükbe illeszkedően, a működő jogintézményeik révén – akár azok tartalmának bővítésével – is támogassák.

A régi Be. a bíróság eljárásának alapját az eljárási feladatok megoszlása alapelv alatt tárgyalta [9. § (2) bekezdése]. A korábbi törvény szövege szinte szó szerint egyezik a Be. 2. §-ának rendelkezéseivel.

Az 1973. évi I. törvényhez fűzött kommentárok alapján törvényes volt a vád, ha azt a büntetőeljárás jogszabályban megjelölt szerv (ügyész) vagy magánszemély (sértett), a törvény által előírt formai és tartalmi követelmények, megtartásával terjesztette elő. A személyi kötöttség azt jelentette, hogy a már megindult bírói eljárás keretében a bíróság vádlottként nem vonhatott felelősségre olyan személyt, akivel szemben az ügyész vádat nem emelt, és azt is, hogy eredetileg meg nem vádolt személyt nem vonhatott a bírósági tárgyalás folyamán vádkiterjesztéssel az eljárás hatálya alá.

A vádhoz kötöttség elsősorban arra vonatkozott, hogy a bíróság csupán olyan tényállást tehetett ítélezése tárgyává, vagyis a vádlott büntetőjogi felelősségét csupán annak a tényállásnak a tekintetében vizsgálhatta, amelyet a vád tartalmazott. E kötelezettség másodsorban viszont azt jelentette, hogy a bíróságnak a vádat ki kellett mértenie, vagyis mindazon tényállás, történés vonatkozásában ítéletet, érdemi határozatot kellett hoznia, amelyet a vádló a vád tárgyává tett.³²

A Be. tvr. a bíróság eljárásának alapja elvet nem ismerte, de ez a jogszabály egyes rendelkezéseiből levezethető volt. A 17. § (2) bekezdés első fordulata (Az ügyész feladata) értelmében az ügyész addig, amíg a bíróság az elsőfokú ítélet meghozatala céljából vissza nem vonult [216. § (3) bekezdése], a vádat elejthette. A 167. § (1) bekezdése (A vádirat) szerint, a vádiratot az ügyész készítette el, és nyújtotta be a bírósághoz. A 170. § (A tanács elnökének teendői) úgy rendelkezett, hogy a tanács elnöke a vádiratot és a nyomozási iratokat a vádiratnak a bírósághoz érkezésétől számított nyolc napon belül köteles volt megvizsgálni abból a szempontból, hogy előkészítő ülésnek helye van-e. A 179. § (1) bekezdés e) pontja (Az előkészítő ülés alapján hozott határozatok és rendelkezések) pedig meghatározta, hogy a bíróság az eljárást megszüntette, ha a vádat a vádirat benyújtása után elejtették.

A Bp. a bíróság eljárásnak alapja elvet nem deklarálta, azonban ez az elv a törvény számos szakaszából levezethető volt. Például a 137. § értelmében az ügyész a nyomozás befejezése után, ha pedig az ügy nyomozás nélkül kellően felderítettnek látszott, nyomozás mellőzésével

³⁰ *Ne bis in idem*: ugyanazt kétszer nem lehet (büntetni, hátránnyal sújtani). Másképpen: a cselekményre kiszabott büntetés nem sokszorozható meg. Ha a jogász latinul beszél, 180. oldal.

³¹ *Res iudicata*: ítélt dolog. Ha a jogász latinul beszél, 216. oldal. A teljes szöveg: *Res iudicata pro veritate accipitur. Roma locuta, causa finita*. Magyarul: ítélt dolgot igazsággként kell elfogadni (Ulpianus – D. 50. 17. 207.). Róma szólt, a dolog (ügy) be van fejezve. Hamza Gábor – Kállay István: *De diversis regulis iuris antiqui* – A Digesta 50. 17. regulái (latinul és magyarul), 38. oldal (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995).

³² Büntetőeljárás-jog: 57–60. oldal.

vádiratot készített és azt az illetékes bíróságnak nyújtotta be. A bíróságnak a vádirat benyújtása után intézkedési kötelezettsége volt (139–149. §).

A Bvp. vád nélkül bírói eljárást nem engedett. Az 1. § [Általános rendelkezések (I. Fejezet)] első bekezdése úgy rendelkezett, hogy bűnvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, akit büntett, vétség vagy kihágás nyomatékos gyanúja terhel. A vádat főszabály szerint a királyi ügyészség képviselte, és meghatározott esetekben [pl. magánvádra üldözendő vétség és kihágás (41. §)] a vádmonopólium „*első sorban és rendszerint*” a sértettet illette. A 3. § kimondta, hogy csak magánindítványra üldözhető bűncselekmény miatt az indítvány megtétele (90. §) előtt nyomozás nem teljesíthető, vád nem emelhető és bírói eljárásnak nincs helye.

3.3. Jog a bíróság eljárásához és a jogorvoslati jog (Be. 3. §)

A Be. 3. § (1) bekezdése alapján *mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt vádról bíróság döntsön.*

A (2) bekezdés értelmében, *bűncselekmény elkövetése miatt bárkinek a felelősségét megállapítani, és emiatt vele szemben büntetést kiszabni egyedül a bíróság jogosult.*

A (3) bekezdés kimondja, hogy *a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság határozatait, valamint az ügyész és a nyomozó hatóság intézkedései ellen, illetve a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság intézkedésének elmulasztása miatt – e törvényben meghatározottak szerint – jogorvoslatnak van helye.*

A (4) bekezdés rendelkezése szerint, *a Kúria határozatait ellen rendes jogorvoslatnak nincs helye.*

A Be. 3. §-ában rögzített alapelvekkel kapcsolatosan, a következőkben a bíróság igazság-monopóliumáról; a törvényes bíró fogalmáról; az igazság-monopólium alóli kivételekről; a jogorvoslathoz való jog garanciális tartalmáról; a rendes és rendkívüli perorvoslatról; valamint a jogorvoslathoz való jog alkotmányos tartalmáról lesz szó.

A bíróság igazság-monopóliuma

Az Alaptörvény³³ XXVIII. cikke szerint, *mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.* Az Alaptörvény hivatkozott cikkére épül a „*jog a bíróság eljárásához*” alapelv.

E rendelkezés alanyi jogként biztosítja, hogy a bárkivel szemben emelt vádról kizárólag a törvényesen megalakított bíróság döntsön. Ez a garanciális szabály szorosan kapcsolódik az eljárási feladatok megosztásának elvéhez.

A törvényes bíró fogalma

A törvényes bíró fogalmát a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) 8. § (2) bekezdése³⁴ határozza meg. A törvényes bírótól való elvonás tilalmát a Bszi. 8. § (1) bekezdése³⁵ rögzíti, de ennek értelmezéséhez hozzátartoznak a szervezeti törvény

³³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.). Sorszám: 425.

³⁴ A törvény által rendelt bíró az eljárási szabályok szerint a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon működő, előre megállapított ügyelosztási rend alapján kijelölt bíró.

³⁵ Senki sem vonható el törvényes bírójától.

ügyelosztási rendről szóló külön szabályai is. A Be. 283. § (1) bekezdés a)–b) pontjai biztosítják, hogy a tárgyalás megnyitását követően az ügyész, vádlott, védő, sértett indítványozzák az ügy áttételét, illetőleg a bíróság tagjainak kizárását. Ennek során módjuk van kifogásolni a szabálytalan ügyelosztási rendet is. A Be. 373. § (1) bekezdés II. a)–c) pontjai, illetve a 399. § (2) bekezdés b) pontja a törvényes bíróhoz való jog megsértését abszolút eljárási szabálysértésnek, s hatályon kívül helyezési oknak tekinti. Ezen az alapon a Be. 416. § (1) bekezdés c) pontja felülvizsgálati eljárás lefolytatására ad lehetőséget.

Kivételek a bíróság igazság-monopóliuma alól

Az igazságszolgáltatás bírósági monopóliumának elvét a Be. 3. § (2) bekezdése mondja ki, amely szerint a büntetőjogi felelősség megállapításáról és a büntetés kiszabásáról csak a bíróság dönthet. Ez azonban nem érvényesül következetesen. A bírósági döntéssel egyenértékű joghátrányokat alkalmazhat az ügyész is az eljárás megszüntetése esetén (Be. 174. §, 190. §), a közvetítői eljárás során (221/A. §), valamint a vádemelés elhalasztásakor (222–225. §). Végso soron azonban ilyen esetekben a terhelt részére biztosított a bírósághoz fordulás joga, illetve az, hogy a speciális ügyészi eljárásra csupán önkéntes közreműködése esetén kerülhet sor.

A jogorvoslathoz való jog garanciális tartalma

A Be. 3. § (3) bekezdésében biztosított – az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdésén³⁶ alapuló – jogorvoslathoz való jog az eljárás alanyai és résztvevői számára biztosítja, hogy akár a jogi, akár a ténybeli tévedések korrekcióját – rendszerint egy felsőbb szintű fórumtól (ügyésztől, felettes ügyésztől, nyomozási bírótól, bíróságtól, fellebbviteli bíróságtól) – igényelje (*devolutív*³⁷ hatályú jogorvoslat). Kivételesen (például panasz esetén) lehetőség van a téves döntés azonos szinten való helyesbítésére (megváltoztatására) is (nem *devolutív* jogorvoslat). A jogorvoslathoz való jog jelentőségét növeli, hogy az esetek döntő többségében azokhoz a törvény szuszpenzív hatályt fűz, azaz a jogorvoslás felfüggeszti a megtámadott határozat végrehajtását.

Rendes és rendkívüli perorvoslat

Bírósági szakaszban a jogorvoslathoz való jog egyaránt jelent rendes és rendkívüli perorvoslatot, bár a perújítás és a felülvizsgálat, illetve a törvényesség érdekében folytatott jogorvoslat igénybevételére csak a törvényben meghatározott külön feltételek teljesülése esetén van mód. Az úgynevezett külön, illetve különleges eljárások egy részénél szintűgy – rendes – jogorvoslatként funkcionál a tárgyalás tartása iránti kérelem. Rendes jogorvoslatnak csak a nem jogerős döntésekkel, rendkívüli perorvoslatnak kizárólag a jogerős határozatokkal szemben van helye. A jogegységi eljárás csupán a terhelt felmentésekor, az alkotmányjogi panasz pedig – az anyagi jogi jogszabály alaptörvény-ellenességének és megsemmisítésének esetét leszámítva – csak a megismételt eljárás keretében, szűk körben tölt be rendkívüli perorvoslati funkciót.

³⁶ Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.

³⁷ *Devolutió*: a központi hatalom átruházása helyi szintre. Forrás: <http://idegen-szavak-szotara.hu/> (2016. május 10.).

A jogorvoslathoz való jog alkotmányos tartalma

A jogorvoslathoz való jog – az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint – alapjog, amely azonban nem az anyagi igazság érvényesülésére garancia. Az eljárás egészére vonatkozó törvényi szabályozásnak összességében kell olyannak lennie, amelynek révén az esetek döntő többségében az igazságos és helyes eredmény elérhető. Ezért a szakjogágak feladata a jogorvoslati formák megállapítása, a jogorvoslati fórumok kijelölése, s annak meghatározása, hogy hány fokú jogorvoslati rendszer érvényesüljön. A rendkívüli perorvoslatok intézményének megteremtésére való kötelezettség nem következik az Alaptörvényből sem. Az azonban továbbra is irányadó megállapítás, hogy a jogorvoslathoz való jog *immanens* (belső) tartalma az érdemi határozatok tekintetében a más szervhez, vagy ugyanazon szervben belüli magasabb fórumhoz fordulás lehetősége, amely tartalmi értelemben jogosult a felülbírálatra. A hatékony jogorvoslathoz való jogról az Emberi Jogok Európai Egyezménye a 13. cikkében rendelkezik, ám (büntetőügyekben) a fellebbezéshez való jogot csak az Egyezményhez fűzött Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikke mondta ki.³⁸

A régi Be. általános rendelkezései, a Be. tvr. alapelvei, a Bp. alapvető elvei, illetve a Bvp. általános rendelkezései a jog a bíróság eljárásához alapvetően nem tartalmazták. Megjegyzendő, hogy a Be. tvr. 3. § (4) bekezdése alapján, büntetett miatt nem lehetett más büntetés alkalmazni, mint amelyet törvényes hatáskörben lefolytatott törvényes eljárás keretében szabtak ki; a Bvp. 1. § második bekezdése (A személyi szabadság biztosítása) pedig úgy rendelkezett, hogy bűncselekmény miatt nem alkalmazható más büntetés, mint amelyet bírói hatalommal törvényesen felruházott hatóság törvényesen eljárva kimondott.

A régi Be. a jogorvoslati jogosultságot alapvetően [A büntetőeljárás alapelvei (I. fejezet I. cím)] deklarálta. A 7. § értelmében, a hatóságok határozatait és intézkedései ellen, illetőleg az intézkedés elmulasztása miatt – ha a törvény kivételt nem tett – jogorvoslatnak volt helye. A jogorvoslati jogosultságnak két fő csoportját, a rendes és a rendkívüli jogorvoslatot lehetett megkülönböztetni. A régi Be. rendelkezett a jogorvoslati jogosultság kizárásáról is: nem volt helye panasznak, illetőleg fellebbezésnek, például a bíró kizárását kimondó határozat ellen [42. § (5) bekezdése]; a védő kirendelése ellen [49. § (4) bekezdése]; az igazolási kérelemnek helyt adó határozat ellen [111. § (5) bekezdése]; a perújítás elrendelése ellen [279. § (4) bekezdése]; a magánvádas eljárásban a nyomozás elrendelése; a személyes meghallgatásra idézés, illetőleg az erről szóló értesítés; a magánvádoló kijelölése miatt (321. §); a bíróság elé állítás során az iratok ügyésznek történő visszaküldése miatt [349. § (3) bekezdése].

A Be. tvr. a jogorvoslati jogot az alapelvek (I. Fejezet) körében nem nevesítette. A jogszabály, e jogosultságokkal kapcsolatos rendelkezéseket a büntetőeljárás egyes szakaszainál, illetve elszórtan tartalmazta. Például: Jogorvoslat a nyomozás során (166. §); Fellebbezés a tárgyalás előkészítése során hozott határozatok (intézkedések) ellen (185. §); A fellebbezés (XI. Fejezet 233–269. §); A rendkívüli jogorvoslatok közül a perújítás és a törvényességi óvás (XII. Fejezet 270–282. §).

A Bvp. I. Fejezetében (Általános rendelkezések) a jogorvoslati joggal kapcsolatos szabályok nem szerepeltek. A panaszjogról a IX. Fejezet (A vizsgálat) II. Cím (A vizsgálatot teljesítő bírák és a vádta) 113–114. § rendelkezett. A 113. § első bekezdése elvi élel kimondta, hogy a vádló, a terhelt és a magánfél a vizsgálóbíró minden intézkedése vagy mulasztása ellen a vádta-nácsnál szóval vagy írásban panaszt emelhetnek. A Bvp. ismerte a kifogás jogintézményét [XV. Fejezet (A vádirat, a kifogások és az ezekre vonatkozó eljárás), 254–280. §]: a terhelt ugyanis kifogást tehetett a vádirat minden pontja ellen (257. § első bekezdése). A Bvp. további részeiben ugyanancsak elszórtan találhatók a panasszal és a kifogással kapcsolatos rendelkezések. Vé-gezetül: a Bvp. XX. Fejezete (378–443. §) tartalmazta a perorvoslatokkal és a kijavítással össze-függő szabályokat. E fejezet a következő címekre tagozódott: I. Felfolyamodás (378–380. §); II.

³⁸ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről rendelkező 1993. évi XXXI. törvény.

Fellebbezés (381–425. §); III. Semmisségi panasz (426–440. §); IV. Perorvoslat a jogegység érdekében (441–442. §); V. Kijávitás (443. §).

3.4. A bizonyítási teher (Be. 4. §)

A Be. 4. § (1) bekezdése értelmében, *a vád bizonyítása a vádlót terheli.*

A (2) bekezdés meghatározza, hogy *a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére.*

A bizonyítási teher alapelvevel szorosan összefügg a bizonyítási teher elvének garanciális jelentősége; a vádló felelőssége a bizonyítási eljárásban; a bizonyítási teher megfordulása; az *in dubio pro reo* elve; valamint a törvénytelenül beszerzett bizonyítékok kérdése.

A bizonyítási teher elvének garanciális jelentősége

A bizonyítási teher elosztására vonatkozó szabály az ártatlanság vélelméből és a funkciómegosztás követelményéből következő eljárási követelmény: főszabályként a vádló kötelezettsége annak bizonyítása, hogy a vádlott bűncselekményt követett el.

Az állam büntető igényének érvényesítésért felelős közvádlo a *legalitás* elve alapján, az *officialitás* keretei között köteles a büntetőeljárást megindítani, és annak sikeres lefolytatását szorgalmazni. Ennek keretében a vádemelés megalapozásához szükséges bizonyítékok beszerzése és biztosítása érdekében, vagy önállóan végez nyomozási cselekményeket, vagy a nyomozó hatóságot utasítja erre, illetve felügyeli és szakmailag irányítja annak tevékenységét.

A vádló felelőssége a bizonyítási eljárásban

Vádemelés esetén az ügyész a vádiratban köteles megjelölni a bizonyítási eszközöket, s azt is, hogy ezek mely tény bizonyítására szolgálnak [Be. 217. § (3) bekezdés *i*) pontja]. A tárgyalás előkészítése során a bíróság – azért, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson már rendelkezésre álljanak – megkeresheti az ügyészt bizonyítékok felkutatása és biztosítása érdekében [Be. 268. § (1) bekezdése], s a tárgyalási szakaszban is tehet ugyanilyen intézkedést [305. § (2) bekezdése]. Ugyanakkor a bíróságnak ennek során ügyelnie kell arra, hogy a funkciómegosztásból, a pártatlanság követelményéből fakadó kötelezettségeit túlzott aktivizmussal ne veszélyeztesse, s maradjon meg a vád tárgyává tett cselekmény, s az ügyész eredeti szándékának keretei között.

A vádló bizonyítási kötelezettsége a pótmagánvádas és a magánvádas eljárásban is fennáll. Az utóbbi ügykörbe tartozó eljárásoknak csupán annyi specialitása van, hogy – a magánvádlo eszközeinek hiányára figyelemmel – a bíróságot szűk körben, s csak a feljelentés keretei között, megilleti a nyomozás elrendelésének joga.

A bizonyítási teher megfordulása

Kivételesen a bizonyítási teher megfordulhat. Egyes magánvádas cselekmények esetén (pl. rágalmazás, becsületsértés, kegyeletsértés)³⁹ a vádlottnak lehetősége van az állított, a becsület csorbítására alkalmas tény valóságának bizonyítására, ha az állítást, híresztelést, illetőleg az arra közvetlenül

³⁹ Btk. 226. § (Rágalmazás); Btk. 227. § (Becsületsértés); Btk. 228. § (Kegyeltsértés).

utaló kifejezés használatát a közérdek, vagy bárkinek a jogos érdeke indokoltá teszi [Btk. 229. § (2) bekezdése]. Tartási kötelezettség elmulasztása esetén, amennyiben a terhelt bizonyítja az önhiba hiányát, úgy vele szemben felmentő vagy a büntetését korlátlanul enyhítő rendelkezést kell hozni [Btk. 212. § (3) bekezdése].⁴⁰ Amennyiben a szankciók közül a vagyoneლkobzás adott ügyben szóba kerül, ugyancsak a terheltnek kell bizonyítania, hogy a vagyon mely részét nem a bünszervezetből származó jövedelméből szerezte.

Az in dubio pro reo elve

Az, hogy a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére [Btk. 4. § (2) bekezdése], a bizonyításra vonatkozó kockázatelosztás során is következetesen végigviszi a vádló bizonyítási kötelezettségét. Az *in dubio pro reo* elve szorosan kapcsolódik az ártatlanság vélelméhez és az önvádra kötelezés tilalmához. A kétséget kizáróan nem bizonyított tényeknek a vádlott javára szóló értékelése valójában az eljárásnak bizonyítottság hiányában való megszüntetéséről vagy a vádlott ugyanilyen okból való felmentéséről szóló további rendelkezésekben konkretizálódik. A kétségek fennmaradhatnak mind arra vonatkozóan, hogy történt-e bűncselekmény, mind pedig arra, hogy abban megállapítható-e a terhelt bűnössége.

Az *in dubio pro reo* elve – a törvény szövegéből is láthatóan – csak ténykérdésekre vonatkozik. A vitás jogkérdésekben, a bíróságnak jogértelmezéssel, a bizonyítékok egymásra vonatkoztatott értékelésével és összevetésével kell döntenie (következtetéseket levonnia).

A kétséget kizáróan bizonyítottság továbbá az eljárást lezáró érdemi döntésekre vonatkozik. A nyomozás elrendeléséhez eleve csak gyanúra vagy személyre szabott megalapozott gyanúra van szükség, a vádemeléshez pedig csupán a vád megalapozásához elegendő bizonyítékok beszerzését kívánja meg a törvény. A kényszerintézkedések – köztük az legsúlyosabbnak számító előzetes letartóztatás – elrendeléséhez és a közöttük történő választáshoz elegendő az is, ha bizonyos körülmények bekövetkezése megalapozottan feltehető.

A törvénytelenül beszerzett bizonyíték kérdése

A bizonyításra vonatkozó kockázatelosztáshoz szorosan hozzátartozik a törvénytelenül beszerzett bizonyíték megítélésének kérdése. Ebben a körben elsőként utalni kell arra, hogy a magyar jogrend a bíróságtól sem a megelőző szakaszokban folytatott bizonyítási eljárás általánosságban való megítélését követeli meg, s a felsőbb bíróságoknak sem ez jelenti az igazodási pontot a bírói döntés felülbírálata során. A bizonyítékok értékelésekor alapvető szabály, hogy a konkrét bizonyítási eszköz igénybevételenek és az abból nyert bizonyítéknak a törvényességét ítélje meg. Ennél fogva egyes bizonyítékoknak a bizonyítékok köréből való kirekesztése nem vezet automatikusan az eljárás semmisségéhez, annak megismétléséhez vagy a terhelt felmentéséhez. A kirekesztés elsődlegesen csak azzal a következménnyel jár, hogy az adott bizonyítási eszköz, illetve bizonyíték kirekesztésével (másképpen: figyelmen kívül hagyásával) kell megítélni a büntetőjogi főkérdések bizonyítottságát. Más kérdés, hogy amennyiben ez olyan fokú bizonytalansághoz

⁴⁰ A Btk. 212. § (1) bekezdése alapján, az elkövető nem büntethető, a (2) bekezdés esetén büntetése korlátlanul enyhíthető, ha kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz.

vezet, amely a tényállás megállapítására, a bűncselekmény minősítésére vagy a bűnösség megállapításának kérdésére vonatkozó, el nem osztható kételyeket teremt, az vezethet a terhelt felmentéséhez, vagy – egyéb jogi körülményekre figyelemmel –, az eljárás megismétléséhez.

A régi Be. az ártatlanság vélelmének alapelvéből vezette le a bizonyítási teher viselésének, illetőleg a bizonyítási kötelezettségnek és a kétségek értékelésének szabályait [3. § (2) bekezdése és 61. § (4) bekezdése].

A korabeli álláspont szerint, az ártatlanság vélelmének következménye volt, hogy a büntetőeljárásban a bizonyítási teher nem a terheltre, hanem a büntetőügyekben eljáró hatóságokra hárult. Az a tény ugyanis, hogy az eljárás alá vont személy ártatlanságát a törvény objektíve vélelmezte, a vélelem szerkezete és szabályai értelmében a hatóságra hárította a vélelem megdöntéséhez szükséges tények bizonyításával együtt járó kötelezettségeket. Ezt juttatta kifejezésre a régi Be. 3. § (2) bekezdés első mondata, amely kimondta: a bűnösség bizonyítása a büntetőügyekben eljáró hatóságokat terheli.

Az ártatlanság vélelmének érvényesüléséből következett továbbá, hogy a bizonyítás során a büntetőjogi felelősségre vonással kapcsolatban felmerült, és az objektív igazságnak megfelelően tisztázásra nem került tények a terhelt terhére nem voltak róhatók.⁴¹ A régi Be. 61. § (4) bekezdése szerint, a kétséget kizáróan nem bizonyított tényt a terhelt terhére értékelni nem lehetett.

A Be. tvr. a bizonyítási teherről az alapelvek (I. Fejezet) körében nem rendelkezett. Az, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli, valamint a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére (Be. 4. §), a jogszabályból csak nagyon áttételesen (vagy érintőlegesen) volt levezethető. A Be. tvr. 5. § (A terhelő és a mentő körülmények felderítése) alapján a büntető ügyekben eljáró hatóságok kötelesek voltak az eljárás minden szakában a terhelő és mentő, valamint a büntetést súlyosbító és enyhítő körülményeket egyaránt kideríteni és figyelembe venni. A 6. § (2) bekezdése (A bizonyítás és a bizonyítékok értékelésének szabadsága) pedig kimondta, miszerint a terhelt beismerése egymagában egyéb bizonyítékok beszerzését feleslegessé nem tette.

A Bp. alapvető elvei a bizonyítási teher alaptételét szintén nem nevesítették. A 3. § értelmében – hasonlóképpen a Be. tvr. rendelkezéséhez – a terhelő és mentő, valamint a büntetést súlyosbító és enyhítő körülményeket a hatóságok kötelesek voltak az eljárás minden szakaszában figyelembe venni és kideríteni (Terhelő és mentő körülmények figyelembevétele), míg a 4. § (2) bekezdése (Bizonyítékok) szerint, a terhelt beismerése egyéb bizonyítási eszközök alkalmazását feleslegessé nem tette.

A Bvp. a hatóság bizonyítási kötelezettségét ugyancsak az ártatlanság vélelmének elvéből vezette le. A kódex abból indult ki, hogy a terhelt nem bűnös (*praesumptio boni viri*), ezért nem neki kellett az ártatlanságát bizonyítania, hanem a vádló kötelezettsége volt a vádlott bűnösségének bizonyítása (*in dubio pro reo*).⁴²

3.5. A védelem joga (Be. 5. §)

A Be. 5. § (1) bekezdése alapján, *a terheltet megilleti a védelem joga*.⁴³

A (2) bekezdés értelmében *mindenkinek joga van ahhoz, hogy szabadlábban védekezzék. E jogot korlátozni, illetőleg bárkinek a szabadságát elvonni csak az e törvényben meghatározott okból és a törvényben meghatározott eljárás alapján lehet.*

A (3) bekezdés kimondja, hogy *a terhelt személyesen védekezhetsz, és a védelmét az eljárás bármely szakaszában védő is elláthatja. A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság biztosítja, hogy az, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják, az e törvényben meghatározott módon védekezhessék.*

⁴¹ Büntetőeljárás-jog: 60–62. oldal.

⁴² A magyar bünvádi eljárásjog vázlata, 12–19. oldal.

⁴³ Lásd a 21/2007. BK véleményt, a hatályon kívül helyezett BK 46. számú állásfoglalás felülvizsgálatáról.

A (4) bekezdés meghatározza, miszerint *a védő eljárása az e törvényben meghatározott esetekben kötelező.*

A védelem jogához annak alkotmányos tartalma; a Be. más alapvető rendelkezéseivel való összefüggései; a védelem formái; a védelemhez való jog megsértésének eljárásjogi következményei; valamint e jog és a kényszerintézkedések viszonya témakör kapcsolódik.

A védelemhez való jog alkotmányos tartalma

A védelemhez való jog az Alaptörvényben is nevesített alapjog, amelyet a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya⁴⁴ 14. cikke, illetve az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke is tartalmaz. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) gyakorlatában a védelemhez való jog – mint a tisztességes eljárás követelménye – bármely elemének megsértése szigorúan ítélandó meg: az EJEB csak az eredményében hatékony védelemhez való jogot ismeri el megfelelőnek. Ugyanezt az elvet követi az Alkotmánybíróság is, gyakorta összekötve az elv érvényesülését a fegyverek egyenlőségére vonatkozó követelménnyel. A vonatkozó határozatok ugyan hangsúlyozzák, hogy a vád és a védelem jogosítványainak teljes azonossága nem követelmény, de Egyezmény-konformnak és alkotmányosnak csak az a szabályozás ismerhető el, amely az objektív helyzetet illetően garantálja, hogy a védelem a váddal összevethető súlyú jogosítványokkal rendelkezzen.

A védelemhez való jog és a Be. más alapvető rendelkezéseinek összefüggései

Az alapjog érvényesülését a Be. alapvető rendelkezései közvetlenül is támogatják. Így:

- az eljárási feladatok megoszlására vonatkozó szabály (Be. 1. §) önálló funkcióként nevesíti a védelmet;
- a törvényes vád követelményei, illetve a bíróság vádhoz kötöttsége [Be. 2. § (1)–(3) bekezdése] egyértelművé teszik a védekezés kereteire való felkészülést;
- a kontradiktórius eljárás a közvetlen perbeli jelenlétet, a fegyverek egyenlőségének biztosítását és ezzel a materiális védelem hatékonyságát erősíti;
- a bizonyítási teherre vonatkozó kockázatelosztási szabályok (Be. 4. §), az ártatlanság vélelmének, az önvádra kötelezés tilalmának érvényesülése (Be. 7–8. §) a kiszolgáltatottságtól mentes, (eljárás értelemben vett) alanyi pozíciót erősítik.

A védelem formái

A védelemhez való jog lényegéhez tartozik, hogy az eljárás minden szakaszában a terhelt személyesen és/vagy védője útján gyakorolhatja mindazon jogait, amelyeket a törvény egyes részletszabályai konkretizálnak. A védő önálló perbeli személy, aki a terhelttől független, önálló, a terhelt akaratához nem kötött jogokkal rendelkezik (és önálló kötelezettségei vannak). A védő a formális védelem ellátásán túl arra is hivatott, hogy a terhelt jogainak tény-

⁴⁴ Lásd az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet rendelkezéseit.

leges érvényesülését ellenőrizze, azok biztosítása érdekében eljárjon. Védőt választhat a terhelt, ha pedig ehhez nem állnak rendelkezésére megfelelő eszközök, a hatóságoknak, illetve a bíróságnak védőt kell részére kirendelni. A fakultatív eseteket leszámítva, a terhelt nem mondhat le a védő közreműködéséről, a bíróság pedig erre hivatkozással sem tarthatja meg védő távollétében a tárgyalást.⁴⁵

Tartalmi értelemben a védelemhez való jog a terhelt számára – a védő közreműködéséhez való lehetőségen túl is – jogok gyakorlását, a hatóságok részére viszont e jogok gyakorlásának biztosítására vonatkozó kötelezettséget jelent. A terhelt jogosult a vele szemben érvényesített büntető igény megismerésére, arra, hogy azzal szemben – a felkészüléshez szükséges megfelelő idő biztosítása mellett – álláspontját kifejthesse, ellenbizonyítást ajánlhasson fel, mentő, illetve enyhítő körülményeket közöljön, indítványokat, észrevételeket tegyen, a hatóságoktól és a bíróságtól jogairól, kötelezettségeiről felvilágosítást kérjen, az iratokhoz hozzáférjen, az eljárási cselekményeken – a nyomozás során korlátozottan, a vádemelést követően korlátozásmentesen – részt vegyen, a vele szemben foganatosított intézkedésekkel, illetve az eljárás során hozott rá vonatkozó határozatokkal szemben jogorvoslatot jelentsen be.⁴⁶

A védelemhez való jog megsértésének eljárásjogi következményei

A védelemhez való jog jelentőségét mutatja, hogy megsértésének legsúlyosabb eseteit a törvény abszolút eljárási hibának, és így a jogorvoslati szakaszban hatályon kívül helyezési oknak tekinti [Be. 373. § (1) bekezdés II. d) pont, 416. § (1) bekezdés c) pont]. A védelem jogának (főként a bizonyítás során való) korlátozása főszabályként ugyan relatív eljárási hiba, ami elvileg a másodfokú eljárásban orvosolható, ám ha ez lényeges kihatással volt az első fokú bíróság ítéletére (bűnösség megállapítása, bűncselekmény minősítése, szankció alkalmazása körében), akkor az eljárás megismétlésének elrendelése nem maradhat el.

A védelemhez való jog és a kényszerintézkedések viszonya

A törvény – abból kiindulva, hogy a személyi szabadsághoz való jog alapjog – a védelemhez való jog részeként deklarálja, miszerint főszabályként a szabadlábban történő védekezésnek kell érvényesülnie. A személyi szabadság korlátozására csak a törvényben meghatározott okból, külön, garanciákkal körülbástyázott eljárásban, alakszerű, indokolt, önálló fellebbezéssel támadható határozat meghozatala mellett van mód. Bár e paragrafus külön nem emeli ki, a kényszerintézkedés csak meghatározott ideig tarthat, annak indokoltságát időről-időre hivatalból felül kell vizsgálni, s annak megszakítását mind a terhelt, mind a védő bármikor önállóan is kezdeményezheti.

A régi Be. a védelem jogát a büntetőeljárás alapelvei között tárgyalta (6. §).

E jog – a hatályos büntetőeljárás-jogi törvényhez hasonlóan – az általános, mindenkit megillető és az eljárás valamennyi szakában fennálló védelemhez való jogosultság alapelveinek érvényesülését nem pusztán deklarálta, hanem a hatóságok kötelezettségeinek az előírásával, konkrétan garantálta is.

⁴⁵ A védő büntetőeljárásbeli részvételével kapcsolatos leglényegesebb szabályokat a Be. 44–50. § tartalmazza.

⁴⁶ A terhelt büntetőeljárásbeli részvételével kapcsolatos leglényegesebb szabályokat – ezen belül jogait és kötelezettséget – a Be. 43. § tartalmazza.

A régi Be. 6. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint, a védelemhez való jog elve tartalmilag azoknak az eljárási jogoknak az összességét jelentette, amelyeket a jogszabály a terhelt számára azért biztosított, hogy a vele szemben érvényesített büntetőigény alaposága, mértéke, valamint az eljáró hatóságok ezzel kapcsolatos tevékenysége vonatkozásában véleményét, álláspontját kifejezésre juttassa, a mellette, a javára szóló körülményeknek hangot adjon, és a hatóságok tevékenységéhez fűzött reflexiót jogi hatállyal előterjessze (pl. észrevétel, indítvány, jogorvoslat).

A védelemhez való jogosultság részint az eljárás alá vont személy (terhelt) saját eljárásjogi helyzetében, másrészt pedig a védő eljárásjogi helyzetében fejeződött ki.

A terhelt az eljárásba történt bevonásának időpontjától kezdve védőt választhatott, vagy védőt hatalmazhatott meg. Amennyiben a védelem kötelező volt, de a terhelt védőt nem választott, a hatóságnak kellett a védőről kirendelés útján gondoskodnia.⁴⁷

A védelem joga a Be. tvr. alapelvei (I. Fejezet) között szerepelt. A 7. § (1) bekezdése értelmében, a büntető ügyekben eljáró hatóságok kötelesek voltak biztosítani, hogy a terhelt a törvényben meghatározott módon védekezhessen. A (2) bekezdés szerint, a terhelt érdekében az eljárás bármely szakában védő járhatott el. A terhelt a büntető eljárás megindításától kezdve védőt választhatott. A védővel kapcsolatos részletes rendelkezéseket a 36–41. § rögzítette.

A Bp. alapvető elvei a védelem jogairól nem rendelkeztek, ellenben a 48. § (1) bekezdése kimondta, hogy a terhelt érdekében az eljárás bármely szakaszában védő járhatott el. A védelemmel kapcsolatos szabályokat a III. Fejezet (Felek) 48–52. § taglalta.

A Bvp. általános elvei a védelem jogáról nem szóltak, azonban a kódex vezető elveihez kapcsolódó kommentárok hangsúlyozták, hogy a védelem szabad volt, bizonyos esetekben pedig helye volt a kötelező védelemnek is.⁴⁸ Az 53. § első mondata értelmében, a terhelt minden bűnügyben, az eljárás bármely szakaszában élhetett védő közreműködésével. A védelem kötelező eseteit az 56. § sorolta fel.

3.6. A hivatalból való eljárás, a büntetőeljárás megindítása és a büntetőeljárás akadályai (Be. 6. §)

A Be. 6. § (1) bekezdése alapján, *a bíróságnak, az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak kötelessége, hogy az e törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárást megindítsa, illetőleg az eljárást lefolytassa.*

A (2) bekezdés értelmében, *büntetőeljárás csak bűncselekmény gyanúja alapján, és csak az ellen indítható, akit bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel.*

A (3) bekezdés kimondja, hogy *büntetőeljárást nem lehet indítani, a már megindult büntetőeljárást meg kell szüntetni, vagy felmentő ítéletet kell hozni, ha*

a) a cselekmény nem bűncselekmény, vagy azt nem a terhelt (feljelentett személy) követte el,

b) nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése, illetőleg az, hogy a bűncselekményt a terhelt (feljelentett személy) követte el,

c) – az e törvényben meghatározott kivételekkel – büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok áll fenn,⁴⁹

d) a terhelt cselekményét már jogerősen elbírálták, kivéve a Negyedik Részben, valamint a XXIX. Fejezet II. és III. Címében meghatározott eljárások esetét.⁵⁰

⁴⁷ Büntetőeljárás-jog: 62–63. oldal.

⁴⁸ A magyar bűnvádi eljárási jog vázlata: 12–19. oldal.

⁴⁹ Lásd a 33/2013. (XI. 22.) AB határozat rendelkezéseit.

⁵⁰ Lásd a bűncselekmény egységébe tartozó cselekmény elbírálásáról és az egységébe tartozó részselekménnyel kapcsolatos vádemelés, illetőleg perújítás lehetőségéről rendelkező 6/2009. Büntető jogegységi határozatot.

A (3a) bekezdés szerint *büntetőeljárást nem lehet indítani, a már megindult büntetőeljárást meg kell szüntetni, ha a cselekmény nem tartozik a magyar joghatóság alá.*

A (4) bekezdés úgy rendelkezik, hogy a *Negyedik Részben meghatározott eljárásokat (rendkívüli jogorvoslat), kivéve a (3) bekezdés d) pontja az irányadó akkor is, ha az elkövető egy cselekménye több bűncselekményt valósít meg, a bíróság azonban – a vád szerinti minősítésnek megfelelően – nem a vádirati tényállás szerint megállapítható valamennyi bűncselekmény miatt állapítja meg a terhelt bűnösségét.*

Az (5) bekezdés alapján azzal szemben, akinek a felelősségét a bíróság szabálysértési eljárásban hozott határozatával állapította meg, azonos tényállás mellett büntetőeljárás – a szabálysértésekről szóló törvényben meghatározott perújítási eljárás lefolytatása előtt – nem indítható.

A Be. 6. §-ában meghatározott alapelvekkel szorosan összefüggnek a *legalitás* és az *officialitás* kölcsönhatásai; kivételek a *legalitás* és az *officialitás* követelményei alól; a büntetőeljárás feltételei; a büntetőeljárás akadályai és az akadályok alóli kivételek; a jogerő tisztelete és a többszöri eljárás tilalma kérdéskörök.

A legalitás és az officialitás kölcsönhatásai

A Be. 6. § (1) bekezdése a *legalitás* és az *officialitás* absztrakt követelményét formálja jogi normává. A *legalitás* elvének legáltalánosabb tartalma szerint követelmény, hogy az erre rendelt szervek minden bűncselekményt derítsenek fel, és azok miatt járjanak el (az állami büntető igény érvényesítésének kötelezettsége). Az *officialitás* értelmében pedig e tevékenység a hatóságok feladata (felhatalmazás a hivatalból való eljárásra).

Az állam büntető igényének érvényesítése főszabályként a közzvádó kötelezettsége. A törvényben meghatározott feltételek esetén, az ügyész konkrét bűncselekmény gyanúja miatt nyomozást rendel el, a nyomozó hatóság közreműködésével gondoskodik annak eredményes és törvényes lefolytatásáról, vádat emel, a bírósági eljárásban pedig a vádat képviseli. A Be. jelenlegi rendszerében – meghatározott körben – a nyomozó hatóság is önállóan dönthet a büntetőeljárás megindításáról, a nyomozás lefolytatásáról, s az iratoknak – vádemelés érdekében – az ügyész részére történő megküldéséről. A bíróság azonban – kivéve azokat az eseteket, amikor a törvény a bíró számára feljelentési kötelezettséget ír elő – saját elhatározásából egyáltalán nem jogosult az eljárás hivatalból való megindítására, minden esetben a vád keretei között, a vádhoz kötötten jár el. Ennyiben tehát megtevesztő a Be. 6. § (1) bekezdésének fogalmazása, mivel a bíróság – a funkciómegosztás elvének megfelelően – csak a vádemeléssel kerül abba a helyzetbe, hogy az eljárás eredményes lefolytatása érdekében eljárjon: azaz beteljesítse feladatát: döntsön a vádról.

Kivételek a legalitás és az officialitás követelményei alól

Ugyanakkor a törvény mind a *legalitás*, mind az *officialitás* elve alól számos kivételt ismer. A *legalitás* alól kivételt jelentenek az *opportunitás* és a célszerűség alapján létrehozott jogintézmények. A büntetőigény érvényesítéséért felelős ügyésznek számos (többek szerint aggályosan sok) olyan diszkrecionális jogköre van, amelyek elsősorban a hatóságok, illetve a bíróság teher-

mentesítése révén, az ügyek gyors elintézését szolgálják. Így például a nyomozás és a vádemelés részbeni mellőzése, az eljárás megszüntetése megrovás alkalmazásával, továbbá a *diverzió* jegyében fogant közvetítői eljárásra utalás és a vádemelés elhalasztása, az anyagi jogban meghatározott szankciókhoz hasonló jogkövetkezmények mellett [Be. 187. §, 220. §, 190. § (1) bekezdés j) pontja, 221/A. §, 222. §]. Más ügyek eredményes felderítésére szolgáló célszerűségi megoldás az együttműködő terhelttel, illetve a fedett nyomozóval szemben az eljárás megtagadása, megszüntetése [Be. 175. § (1)–(2) bekezdés, 192. §].

Az *officialitás* elve alól kivételt jelentenek mindazon esetek, amikor a büntetőigény érvényesítése magánszemély döntésétől vagy a büntetőeljárásban nem szereplő hatóság elhatározásától függ, illetve, amikor a közvádló és a nyomozó hatóság eleve nem is vesz részt az eljárásban. Így például a magánindítvány és a kívánat hiányában nem folytatható eljárások, illetve a magánvád intézménye [Btk. 31. §, 183. § (3) bekezdése, Be. 52. §].

A büntetőeljárás feltételei

A Be. 6. § további rendelkezései meghatározzák a büntetőeljárás megindításának feltételeit és akadályait.

A büntetőeljárás megindításának feltétele a bűncselekmény elkövetésének „egyszerű” gyanúja, míg a megalapozott gyanút a törvény csak a konkrét személy ellen irányuló eljáráshoz kívánja meg [Be. 6. § (2) bekezdése]. A nyomozás (ami folyhat ismeretlen tettes ellen is) elrendeléséhez arról kell döntení, hogy a rendelkezésre álló adatok logikusan valószínűsítik-e meghatározott bűncselekmény törvényi tényállásának a megvalósulását. Szükség esetén ennek megállapítása érdekében a feljelentés kiegészítése is elrendelhető (Be. 172/A. §), amelynek keretében a nyomozó hatóság úgynevezett egyéb adatszerező tevékenységet folytathat [178. § (1) bekezdése]. A nyomozást – a külön szabályoknak megfelelően – az ügyész vagy a nyomozó hatóság rendeli el, illetve kivételesen halaszthatatlan nyomozási cselekménnyel (reálaktussal) indul [Be. 170. § (4) bekezdése].

A magánvádas eljárás alapja a feljelentés, amelynek kiegészítése írásban vagy előkészítő ülésen történik, illetve kivételesen a bíróság vagy az ügyész ennek érdekében nyomozást is elrendelhet (497–499. §).

A büntetőeljárás akadályai és az akadályok alóli kivételek

A büntetőeljárás nem indítható meg, illetve a már megindult eljárást meg kell szüntetni, vagy felmentő ítéletet kell hozni, ha a hatóság vagy a bíróság eljárási akadályt konstatál. A részletszabályokat és az akadály fennállásához kapcsolódó következményeket a törvény az egyes eljárási szakaszokkal összefüggésben állapítja meg (a feljelentés elutasításától a felmentő ítéletig).

A büntetőeljárás akadályja anyagi vagy eljárásjogi természetű lehet.

Anyagi jogi az akadály, ha a cselekmény nem bűncselekmény, vagy büntetethez képest kizáró, illetve megszüntető ok áll fenn [Be. 6. § (3) bekezdés a) és c) pontja]. Ezek az okok általában már az eljárás megindulásakor nyilvánvalók, vagy röviddel azt követően könnyen felismerhetők (pl. gyermekkor), esetleg megítélésük annyira bonyolult, és nemegyszer gondos jogértelmezést kíván, hogy csak bírósági szakaszban vezetnek felmentő ítélethez (pl. a végzettség fennállásának, vagy egyes bűncselekmény törvényi tényállási elemei

megléteének mérlegelése). Úgyszintén (döntően) anyagi jogi jellegű akadályt jelent az új Btk.-hoz kapcsolódóan bevezetett joghatóság hiánya [Be. 6. § (3a) bekezdése], amely eleve kizárja a terhelt Magyarországon történő felelősségre vonását, s így értelemszerűen nem foganatósítható vele szemben és a tett miatt nyomozási cselekmény sem.

Az eljárási akadályok igen sokrétűek, fennállásuk rendszerint csak hosszas eljárással tisztázható (például akár a bűncselekményre, akár a terheltre vonatkozó bizonyítottság hiánya), és eljárási szakaszonként is változhatnak. Ezekről összefoglalóan – a specialitások szabályozását a későbbi rendelkezésekre hagyva – a Be. 6. § (3) bekezdés *a)* pont második fordulata, valamint *b)* és *d)* pontjai rendelkeznek. A speciális akadályok közül kiemelendő az időmúlás tényéhez kapcsolódó, ám az ügyész mérlegelési jogához kapcsolt, a Be. 190. § (3) bekezdésében rögzített rendelkezés. E szerint, ha meghatározott személy gyanúsítottként történő első kihallgatásától számítva két év eltelt, az ügyész dönt a nyomozás folytatásáról, a vádemelésről vagy az eljárás megszüntetéséről. Tárgyalási szakaszban speciális akadályt képez a törvényes vád hiánya, vagy – a pótmagánvád feltételeinek hiányában – a vádelejtés.

A Be. 6. § (1) bekezdésének *c)* pontja azokra a kivételekre utal, amelyek megléte esetén a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok ellenére az eljárást meg kell indítani, illetve le kell folytatni. Ennek leggyakoribb esete, ha például kényszergyógykezelés elrendelésének, a büntethetőségtől függetlenül vagyonek Kobzásnak, elkobzásnak van helye.

A jogerő tisztelete és a többszöri eljárás tilalma

Az alkotmányjogban is kiemelkedő jelentőségű jogerő tiszteletéhez kapcsolódó, a többszöri eljárás tilalmát kimondó szabályt tartalmaz a Be. 6. § (3) bekezdés *d)* pontja. Ugyanakkor a Be. az anyagi igazságszolgáltatás érvényre jutatása érdekében számol a jogerő feloldásának – olykor elengedhetetlen, ám a jogbiztonság követelményére figyelemmel csak szűk körben alkalmazható – követelményével is. Erre csak a rendkívüli perorvoslatok keretében, az ott meghatározott okokból, illetve a különleges eljárások egyes – a jogerős ügydöntő határozathoz kapcsolódó járulékos kérdések rendezésére szolgáló – eseteiben kerülhet sor. Ezt leszámítva, a többszöri eljárás tilalma akkor is érvényesül, ha az elkövető a váddal megegyező minősítés szerint elbírált cselekménye valójában több cselekményt valósít meg, de mind az ügyész, mind a bíróság vétett a helyes jogi értékelés szabályai ellen [Be. 6. § (4) bekezdése]. A hatóságok hibája, tévedése ugyanis a terhelt terhére nem eshet. Ez alól viszont bizonyos mértékig kivételt jelent a szabálysértésként elbírált, de ténylegesen bűncselekményt megvalósító cselekmények esete [Be. 6. § (5) bekezdése]. A kettős jogkövetkezmény elkerülése érdekében azonban ilyen esetben is előbb a szabálysértési eljárásban hozott határozattal szemben kell a perújítási eljárást lefolytatni.

3.6.1. A hivatalból való eljárás

A régi Be. a hivatalból való eljárást ugyancsak az alapelvek között helyezte el. Eszerint a büntetőügyben eljáró hatóságok az e törvényben megállapított feltételek fennállása esetén kötelesek voltak a büntetőeljárást lefolytatni (2. §).

Az 1973. évi I. törvényhez kapcsolódó kommentárok értelmében, a hivatalból való eljárás alapelve az volt, hogy a hatóságok, a hatáskörükbe tartozó büntetőügyek megindításánál, felderítésénél és eldöntésénél – az erre irányuló kezdeményezés vagy indítvány hiányában is –

kötelesek voltak minden törvényes eszközt felhasználni abból a célból, hogy az elkövetőt leplezzék, a bűncselekmény összes körülményeit feltárják, valamint a büntetőjogi felelősség megállapítására irányuló eljárás törvényes lefolytatásával és eldöntésével az újabb bűncselekmény elkövetését megakadályozzák. Ez az alapelv az eljárásban közreműködő hatóságok aktív magatartását, cselekvésre irányuló kötelezettségét juttatta kifejezésre. Valamennyi hatóságra kötelezettségeket rőtt, és ezek a kötelezettségek magánszemélyek cselekvőségétől általában függővé nem voltak tehetők.

A hivatalból való eljárás elvből fakadó követelmények a büntetőügyekben eljáró hatóságok konkrét feladatait nem azonos tartalommal alakították. Másként jelentkeztek e követelményekkel kapcsolatos tennivalók a nyomozási, és másképpen a bírósági szakaszban.

A hivatalból való eljárás alapelve az új Be. hatályba lépése előtt ugyanúgy nem érvényesült teljes következetességgel, mint napjaikban. A régi Be. is tartalmazott olyan szabályokat, amelyek valamely okból az állam büntetőjogi igényének érvényesülését korlátozták vagy korlátozhatták. E korlátokat – a hatályos eljárási joghoz hasonlóan – büntető anyagi vagy alaki jogi rendelkezések határozták meg: vagyis a Btk. vagy a Be. írta azokat elő. Attól függően, hogy a korlátozó rendelkezést mely törvény mondta ki, a hivatalból való eljárás anyagi jogi, illetve eljárásjogi korlátozásáról beszéltek. Anyagi jogi eredetű korlátok a magánindítvány, a feljelentés és a kívánat hiánya voltak.

A hivatalból való eljárás alól szélesebb körű kivételt a régi eljárási törvénynek a magánváddal kapcsolatos szabályai jelentettek. A magánvádra üldözendő bűncselekmények esetében a sértett ugyanis egészen addig, amíg az elsőfokú, vagy fellebbezés esetén a másodfokú bíróság ítélethozatalra vissza nem vonult, a büntetőjogi igény érvényesítésének további szükségessége fölül belátása szerint dönthetett, tehát a vádat kifejezetten, vagy ráutaló magatartás tanúsításával el ejthette (vélelmezett vádelejtés). A magánvádló vádelejtése a bíróságra kötelező volt, és az eljárás feltétlen megszüntetéséhez vezetett.⁵¹

A hivatalból való eljárás elvét a Be. tvr. *expressis verbis* nem tartalmazta. A 2. § (1) bekezdése (A törvény feladatának megvalósítása) értelmében, a Be. tv. feladatának megvalósítása a büntető ügyekben eljáró hatóságok kötelessége volt, de ez a rendelkezés és az *officialitás* elve között nem túl szoros a kapcsolat. Megjegyzendő, hogy például a 15. § b) pontja (A nyomozó hatóságok feladata); a 16. § (Az ügyész feladata); a 98. § (1) bekezdése (A feljelentés); a 102. § (Az eljárás megindítása) a hatóságok számára előírt feljelentési, illetve eljárás megindítási-lefolytatási kötelezettségeket.

A Bp. alapvető elvei között a hivatalból való eljárás nem szerepelt. Az eljárás megindításával és a feljelentéssel kapcsolatos szabályokat a 86–88. § tartalmazta.

Az *officialitás* elve a Bvp. vezető elvei közé tartozott. A 33. § első mondata alapján a királyi ügyészségnek kötelessége volt a tudomására jutott, hivatalból üldözendő bűncselekmények tárgyában a nyomozást teljesíteni, és a bűnvádi eljárásban a közvédat képviselni. A 94. § első mondata pedig úgy rendelkezett, hogy a rendőri hatóságok és közegek kötelesek voltak a nem magánindítványra üldözendő bűncselekményeket külön felhívás nélkül is hivatalból nyomozni, és a tudomásukra jutott adatok megjelölésével, valamint a bizonyító tárgyak áttétele mellett az illetékes királyi ügyészségnél följelenteni.

3.6.2. A büntetőeljárás megindítása

A büntetőeljárás megindítása a régi Be. kommentárja szerint is gondos megfontolást igényelt, nem alapulhatott feltételezéseken, hanem a törvényben meghatározott objektív feltételek megtététől függött. Az előfeltételeket részben pozitív előírások, részben negatív (tiltó) rendelkezések megfogalmazásával a 12. és 13. § határozta meg.

A régi Be. 12. § (1) bekezdése értelmében büntetőeljárást csak az e törvényben meghatározott feltételek alapján, bűncselekmény alapos gyanúja esetén és csak az ellen lehetett indítani, akit bűncselekmény alapos gyanúja terhelt. Az idézett törvényhely a büntetőeljárás megindításának ténybeli előfeltételeit tartalmazta. A ténybeli előfeltételek azok a megbízható adatok, körülmények voltak, amelyek bűncselekmény alapos gyanújára utaltak. Ezek a megbízható ténybeli adatok nem jelentették azt, hogy már a büntetőeljárás megindításakor bizonyítható volt a bűncselekmény elkövetése, még kevésbé, hogy annak ki volt az elkövetője. Ugyanis a büntetőeljárás megindításának nem volt előfeltétele, hogy a bűncselekmény elkövetője ismert legyen.

Az alapos gyanú fennforgásának megállapítása a büntetőeljárás megindításának szempontjából alapvető követelmény volt. Fogalmát a törvény nem határozta meg, megállapítására a következő körülmények utaltak:

a) a nyomozó hatóságok birtokában levő adatokból (feljelentés, bejelentés, saját észlelés) megállapítható valamely bűncselekmény törvényi tényállása, továbbá

⁵¹ Büntetőeljárás-jog: 55–57. oldal.

b) annak valószínűsége, hogy az adott bűncselekmény valóban megtörtént. Az alapos gyanú megállapítása tehát a nyomozó hatóságtól értékelő tevékenységet követelt meg.⁵²
A bűncselekmény alapos gyanújának eldöntésével egyidejűleg vizsgálni kellett a büntetőeljárás megindításának jogi előfeltételeit.

A Be. tvr. a büntetőeljárás megindításáról a 3. § (1) bekezdésében (A személyi szabadság biztosítása) rendelkezett. A hivatkozott jogszabályhely szerint, büntető eljárást törvény alapján és csak az ellen lehetett indítani, aki büntett elkövetésével megalapozottan gyanúsítható volt.

A Bp. 2. § (1) bekezdése – A személyi szabadság biztosítása alcím alatt – kimondta, hogy büntető eljárást csak törvény alapján, és csak az ellen lehetett indítani, aki bűncselekmény alapos gyanúja alatt állt. A 86. § ugyancsak rendelkezett eljárás megindításáról. E szakasz értelmében az eljárás rendszerint nyomozással kezdődött. A nyomozás az ügyésznek vagy a rendőrségnek hivatali hatáskörében tudomására jutott adatok alapján vagy feljelentésre indult meg.

A bűnvádi eljárás megindításáról a Bvp. 1. § rendelkezett, amely szerint bűnvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján, és csak az ellen volt indítható, akit büntett, véttség vagy kihágás nyomatékos gyanúja terhelt. A bűnvádi eljárás megindításánál a bűncselekménynek a büntető törvényekben megállapított minősítése volt irányadó (8. § első mondata). A nyomozást rendszerint a királyi ügyészség, ha pedig a vádat kizárólag főmagánvádló képviselte, az illetékes rendőri hatóság főnöke rendelte el. A nyomozás tárgya: azoknak az adatoknak kipuhatolása és megállapítása volt, melyek a vád emelése vagy nem emelése kérdésében a vádló tájékoztatására szükségesek voltak (83. § első mondata és 84. § első mondata).

3.6.3. A büntetőeljárás akadályai

A büntetőeljárás akadályairól a régi Be. 13. § rendelkezett. A büntetőeljárás megindításának negatív előfeltétele lényegében a jogi előfeltételekkel volt azonos, amelyek a következők voltak:

- a) a rendelkezésre álló adatok valamely bűncselekmény törvényi tényállására vonatkozzanak,
- b) ne álljanak fenn büntethetőséget kizáró vagy megszüntető okok,
- c) a többszöri eljárás tilalma ne akadályozza az eljárás lefolytatását.

A Be. tvr. I. Fejezetének (Alapelvek) 8. és 9. §-a szólt a büntető eljárás akadályairól. A 8. § (A büntető eljárás kizárása) értelmében büntető eljárást nem lehetett indítani, a már megindított büntető eljárást pedig az ügy bármely szakában meg kellett szüntetni, illetve felmentő ítélettel kellett befejezni, ha

1. a terhelt nem követte el a büntettet;
2. a büntető törvény szerint, a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok állt fenn.

A 9. § deklarálta a többszöri eljárás tilalmát: már jogerősen elbírált büntett miatt ugyanazon személy ellen újabb büntető eljárásnak – a perújítás és a törvényességi óvás esetét kivéve – nem volt helye.

A büntetőeljárás akadályait – alapelvi szinten – a Bp. 5. § tartalmazta. A hivatkozott szakasz (1) bekezdése szerint büntetőeljárást nem lehetett indítani, a már megindított büntetőeljárást pedig az ügy bármely szakában meg kellett szüntetni, illetőleg felmentő ítélettel kellett befejezni,

1. ha a terhelt cselekménye nem bűncselekmény, vagy
 2. a büntető törvény szerint, a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető körülmény állt fenn.
- A többszöri eljárás tilalmát a 6. § fogalmazta meg. E szakasz alapján a már jogerősen elbírált bűncselekmény miatt ugyanazon személy ellen újabb büntető eljárásnak – a perújítás és a törvényesség érdekében használt perorvoslat esetét kivéve – nem lehetett helye. A kísérteties hasonlóság jól látható a Be. tvr. és a Bp. eljárási akadályokkal kapcsolatos rendelkezései között.

A Bvp. a büntetőeljárás akadályait elszórtan tartalmazta. A 3. § például kimondta, hogy csak magánindítványra üldözhető bűncselekmény miatt, az indítvány megtétele előtt, nyomozás nem volt teljesíthető, vád nem volt emelhető, és bírói eljárásnak sem volt helye. A 34. § első mondata szerint pedig a királyi ügyészség megtagadhatta a vád képviselést, ha meggyőződése szerint a feljelentett cselekmény nem volt büntethető, vagy ha az eljárás sikeréhez szükséges bizonyíték nem volt megszerezhető. A 264. § alapján, a vádtanács elutasította a vádiratot és az eljárást végzéssel megszüntette, ha:

1. a vád tárgyává tett cselekmény nem volt bűncselekmény, vagy ha bűncselekmény volt ugyan, de tárgyában korábban jogerős ítéletet hoztak;
2. a terhelt halála, királyi kegyelem vagy elévülés következtében eljárásnak nem volt helye;
3. a terhelt a beszámíthatóságot kizáró, gyógyíthatatlan elmezavarban szenvedett, vagy a bűncselekmény elkövetésekor életkorának tizenkettedik évét még nem haladta túl;
4. az eljárás folytatásához szükséges felhatalmazás, kívánat vagy magánindítvány hiányzott, illetőleg a magánindítványra jogosult visszavonható indítványát kellő időben visszavonta;

⁵² Büntetőeljárás-jog: 324–326. oldal.

5. a vád képviselőjére jogosultak a vádat mindnyájan elejtették, illetőleg a vád képviselőjét kellő időben nem vették át;

6. a terhelt ellen felhozott bizonyítékok nem voltak elegendők arra, hogy bűnösségére nézve alapos gyanút keltsenek.⁵³

3.7. Az ártatlanság véelme (Be. 7. §)

A Be. 7. § alapján, *senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg.*

A Be. 7. §-ában meghatározott alapelvvel kapcsolatosan, a következőkben az ártatlanság véelméről mint minimum garanciáról, valamint dogmatikai szempontokról lesz szó.

Az ártatlanság véelme: minimum garancia

Az ártatlanság véelme specifikusan a büntetőeljáráásban érvényesülő és kizárólag a terheltet megillető szabály volt, amely azonban a kiterjesztő értelmezés következtében mára már a szabálysértési, a fegyelmi, a kamarai eljárásokban és bizonyos fokig a versenyjogi eljárásban is érvényesül.⁵⁴ Ez azonban nem változtat azon, hogy a büntetőeljáráásban továbbra is az elv eredeti tartalma szerint érvényesüljön.

Az ártatlanság véelme alapvető, minimális eljárási garancia. Érvényesülése – a történelmi tapasztalatokra figyelemmel – annak az erkölcsi elvnek az elfogadását jelenti, hogy a büntető eljárásjognak minden körülmények között minimálisra kell csökkenteni – sőt a negatív tartományba kell szorítani –, annak lehetőségét, hogy az ártatlanok – bekerülvén a büntető eljárás gépezetébe – elítélésre kerüljenek. Ennek érdekében egy tisztességes jogrendszernek fel kell vállalnia azt is, hogy az ártatlanság véelmét támogató szabályok kihasználása következtében, olykor a bűnösök is megmenekülnek. Az államnak jogában áll és módjában van olyan szabályok megalkotása, amelyek az érdekmerlegelés szempontjaira figyelemmel annak kockázatát is minimalizálják, hogy a bűncselekmény elkövetői mentesüljenek a felelősségre vonás alól, de ennek során sem élhet olyan eszközökkel, amelyek az ártatlanság véelmének érvényesülését lerontják. Az összemérés csak formálisan jogkérdés; valójában pusztán az alapjogokat tiszteletben tartó jogalkotói felkészültség és tehetség felelőssége. Az ártatlanság véelme ugyanis soha nem gátolja olyan szabályok megalkotását, amelyek a konkrét ügyekben az ésszerű kételemek mérlegelését – orientáló szabályok mellett – a jogalkalmazókra bízák.

Az EJEK gyakorlatával összhangban az Alkotmánybíróság is megállapította, hogy az ártatlanság véelme nem relativizálható, nem képzeltető el vele szemben más hasonló értékű jog vagy érdek érvényesülése miatt a szükségesség-arányosság tesztje mentén semmilyen korlátozás. Az EJEK ezen kívül több határozatában kimondta azt is, hogy az ártatlanként kezelést nem csupán a büntető ügyekben eljáró hatóságok, hanem a mások, így a média is köteles tiszteletben tartani. A hasonló és különböző jogrendszerek bizonyítási

⁵³ Téry Gyula (szerk.): Igazságügyi zsebtörvénytár, 1128–1248. oldal (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1929).

⁵⁴ Lásd a 19/2009. (II. 25.) AB határozatot (Az ártatlanság véelmének érvényesülése a büntetőeljárásról szóló törvényben).

szabályai fölé emelkedve egyetemes követelményként deklarálta azt is, hogy az ártatlanság véelme elvének érvényesülése nem ér véget a bűncselekményért való felelősség kimondásakor, annak jelentősége nem csökkenhet a büntetés kiszabása során sem.⁵⁵

Dogmatikai szempontok

Jogdogmatikai szempontból az ártatlanság véelme nem valódi véelem, mert a rendszerből hiányzik a véelemző tény. A többség ezért ma már ezt a véelmet ideiglenes igazságként, véelemhez hasonlatos jogelvként kezeli, amely a terhelt általános büntetőeljárási helyzetét definiálja. A *favor defensionis* elvéből következően a hatóságok és a bíróság az elvet akkor is köteles követni, ha egyébként meg van győződve a terhelt bűnösségéről: az ártatlanként kezelés szabályától nem tekinthet el. Ellenkező esetben a terheltet utóbb el nem hárítható károk, a megismételt eljárásokban sem reparálható hátrányok érnék. Eljárásjogi szempontból az alapelv érvényesülésének garanciája a bizonyításra vonatkozó kockázatelosztás (*in dubio pro reo*), és az önvádra kötelezés tilalma.

A régi büntetőeljárás-jogi törvényhez fűzött indokolás szerint, az ártatlanság véelmének elve biztosította, hogy az eljárás alá vont személyt a terhelti pozícióra jellemző jogosultságok megillessék, és e jogosultságokkal ténylegesen élhessen, illetve az eljárásban ne a terhelt legyen köteles ártatlanságát bizonyítani, hanem a bűncselekmény elkövetésének, a büntetőjogi felelősség megállapítása szükségességének a bizonyítása az eljáró hatóság kötelezettsége legyen.⁵⁶

Az ártatlanság véelmének alapelvéből – a hatályos eljárási jognak megfelelően – fakadt a bizonyítási teher viselésének, illetőleg a bizonyítási kötelezettségnek és a kétségek értékelésének a szabálya [3. § (2) bekezdése és 61. § (4) bekezdése].

A Be. tvr. és Bp. az ártatlanság véelmének alapelvét az alapelvek (I. Fejezet) és az alapvető elvek (I. Fejezet) nem tartalmazta.

A Bvp. abból indult ki, hogy a terhelt nem bűnös (*praesumptio boni viri*). Nem a terheltnek kellett az ártatlanságát bizonyítani, hanem a vádlónak kellett bizonyítani a vádlott bűnösségét (*in dubio pro reo*).

3.8. Az önvádra kötelezés tilalma (Be. 8. §)

A Be. 8. § értelmében, *senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson.*

E témakörhöz kapcsolódnak az önvádra kötelezés tilalmát támogató szabályok, valamint a szuverén módon szerzett bizonyíték felhasználhatósága.

Az önvádra kötelezés tilalmát támogató szabályok

Az önvádra kötelezés tilalma a tisztességes eljárás követelményéből fakadó, az ártatlanság véelmének érvényesülését biztosító szabály: a kettő egymás nélkül nem létezik. Ez azonban nem csupán a terheltre vonatkozik, hanem a büntetőeljárásban közreműködőkre – így különösen a tanúra – is érvényes, egységes tilalom. Ezzel ellentétes tehát az a megoldás, ha az igazmondás terhe mellett kihallgatott tanút a hatóság önmaga ellen szolgáltatandó bizonyíték nyújtására (vallomástételre, okiratok átadására stb.) kötelezi. Az önvádra kötelezés tilalmának ugyanis eminens része az önfeljelentés köte-

⁵⁵ Lásd a 144/2008. (XI. 26.) AB határozatot [Az ártatlanság véelmének érvényesülése a büntetőeljárás lezárását követően. Jelölten fenntartva a 20/2012. (VII. 19.) AB határozatban].

⁵⁶ Büntetőeljárás-jog: 60–62. oldal.

lezettségének tilalma még azon (ritka) esetekben is, amikor az anyagi jog szabályai feljelentési kötelezettséget írnak elő. Az önvádra kötelezés tilalmának érvényesülését a büntetőeljárás-jogi törvényben számos szabály közvetlenül is támogatja, a bírói gyakorlat pedig nem fogadja el azokat a bizonyítékokat, amelyeket ennek megsértésével szereztek be. Ez utóbbi a Be. 78. § (4) bekezdésében foglalt azon szabályon alapul, amely szerint a törvényellenesen megszerzett bizonyítási eszközökből származó tények bizonyítékként nem értékelhetők.

A terheltnek a Be. 117. § (2) bekezdésében foglalt, a vallomás megtagadásának lehetőségére, illetve a tanúnak a 82. § (1) bekezdés *b*) pontja szerinti vallomás megtagadási jogára vonatkozó figyelmeztetés elmaradása olyan abszolút eljárási hiba, amely az így szerzett vallomás felhasználását kizárja. Az azonban kétségtelen tény, hogy a jogellenesen szerzett vallomásból a nyomozó hatóság, az ügyész vagy a bíróság juthat olyan információkhoz, amelyek alapján beszerezhet más, immár törvényes keretek között bevont bizonyítási eszközöket, amelyekből a bűnösség bizonyításához megfelelő és elegendő adatokhoz jut.

Ezen a ponton az önvádra kötelezés tilalma szorosan összefügg a hatékony védelemhez való joggal is. A védő nélküli kihallgatás, a védő késedelmes kirendelése vagy megidézése ugyanis rendszerint olyan helyzetbe hozza a terheltet, hogy kénytelen lemondani a hallgatás jogáról, mert ellenkező esetben a védekezés jogáról mondania le. Ezért fontos, hogy – jelenleg egyéb következmény nem lévén – az ilyen vallomáshoz a bíróság legalább a *negálást*, a nem létezőként kezelés eljárási szankcióját fűzze.

A szuverén módon szerzett bizonyíték felhasználhatósága

Mindemellett az önvádra kötelezés tilalma azt sem akadályozza meg, hogy a hatóság a terheltől vagy a tanútól egyéb módon, közvetlenül is más bizonyítási eszközöket szerezzen be: például a szakértői vizsgálatnak való alávetéssel, a birtokukban lévő szemletárgy megvizsgálásával [Be. 106. § (1) bekezdése], házkutatással, motozással vagy lefoglalással. Ez nem áll ellentétben az EJB gyakorlatával sem, amely ugyan a tisztességes eljárás részének tekinti az önvádra kötelezés tilalmának érvényesülését, de álláspontja szerint ez nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor a bizonyítéknak a terhelt akaratától függetlenül, önálló bizonyító ereje van.

A régi Be. az önvádra kötelezés tilalmát – alapvető szinten – *expressis verbis* nem mondta ki, azonban ez az elv a törvény néhány szakaszából levezethető volt. Például: a tanúvallomást – a hatályos büntetőeljárás törvényéhez hasonlóan – megtagadhatta az, aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolta volna (az ezzel kapcsolatos kérdésben), illetve a terhelt nem volt köteles vallomást tenni, a vallomás tételét a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatta [66. § (1) bekezdés *b*) pontja és 87. § (2) bekezdése]. Az önvádra kötelezés tilalmának érvényesülését erősítette az a tény is, hogy az egyes eljárási cselekményeknél a terheltnek inkább túrés, mintsem közreműködési kötelezettsége volt.

A Be. tvr. sem rendelkezett az önvádra kötelezés tilalmáról, ellenben a 65. § (1) bekezdés *b*) pontja (A tanúvallomás) szerint, a tanúvallomást megtagadhatta az, aki magát (vagy hozzátartozóját) büntett elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben. A 117. § (3) bekezdése (A terhelt kihallgatása) értelmében, ha a terhelt a vallomástételt megtagadta, figyelmeztetni kellett arra, hogy magatartása az eljárás folytatását nem akadályozza, de ezzel a védekezéstől fosztja meg magát. A (4) bekezdés pedig kimondta: erőszakkal, fenyegetéssel vagy más kényszerítő eszközzel a terheltet vallomástételre vagy beismerésre bírni nem volt szabad.

A Bp. bizonyos szakaszaiból ugyancsak következtetni lehetett az önvádra kötelezés tilalma alapvető érvényesülésére. Például az 57. § (1) bekezdés *b*) pontja (Tanúk) értelmében a tanúval-

lomást megtagadhatta az, aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolta volna, az ezzel kapcsolatos kérdésben. A 94. § (4) bekezdése (A terhelt kihallgatása) szerint, ha a terhelt a vallomástételt megtagadta, figyelmeztetni kellett arra, hogy magatartása az eljárás folytatását nem akadályozza, de ezzel a védekezéstől fosztja meg magát. Erőszakkal, fenyegetéssel vagy más kényszerítő eszközzel a terheltet vallomástételre vagy beismerésre bírni nem volt szabad. A Be. tvr. és a Bp. terhelt kihallgatásával kapcsolatos hivatkozott rendelkezések arra engednek következtetni, hogy noha a két büntetőeljárás törvény ezt kifejezetten nem nyilvánította ki, de a terhelt a vallomás tételét a kihallgatás során bármikor megtagadhatta.

A Bvp. a vegyes rendszeren alapult, ahol a bizonyítás rendszere szabad volt. A terhelt vallomásra nem volt kényszeríthető, beismerése nem döntötte el a pert, a bíróság a bizonyítékok szabad mérlegelése alapján ítélte.⁵⁷

3.9. Az anyanyelv használata (Be. 9. §)

A Be. 9. § (1) bekezdése szerint, *a büntetőeljárás nyelve a magyar. A magyar nyelv nem tudása miatt senkit sem érhet hátrány.*

A (2) bekezdés kimondja, hogy *a büntetőeljárásban mind szóban, mind írásban mindenki az anyanyelvét, törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben regionális vagy nemzetiségi nyelvét vagy – ha a magyar nyelvet nem ismeri – az általa ismertként megjelölt más nyelvet használhatja.*

A (3) bekezdés alapján, *annak a határozatnak és más hivatalos iratnak a lefordításáról, amelyet e törvény szerint kézbesíteni kell, az a bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság gondoskodik, amelyik a határozatot meghozta, illetőleg a hivatalos iratot kibocsátotta.*⁵⁸

A (4) bekezdés pedig kimondja, hogy *ha törvény eltérően nem rendelkezik, a kézbesítendő iratot nem kell lefordítani, ha erről az érintett kifejezetten lemond.*

Ezzel az alapelvvel szorosan összefüggnek az anyanyelvhasználat, mint a törvény előtti egyenlőség garanciája, illetve a tolmácsoláshoz és a fordításhoz való részjogosítványok.

Az anyanyelv használat, mint a törvény előtti egyenlőség garanciája

Alaptétel, hogy a büntetőeljárás nyelve főszabályként a magyar. Ugyanakkor az anyanyelv használatának elve a törvény előtti egyenlőség olyan garanciája, amely része minden jogállami büntetőeljárásnak. Ennek megfelelően arról az Emberi Jogok Európai Egyezménye és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája is rendelkezik.

Az anyanyelv használatához való jog állampolgárságtól függetlenül mindenkit megillet, aki büntetőeljárás alanyává válik. E szabály alapján az eljárás hivatalos nyelvét ismerő eljárási alany is használhatja tényleges, a hivatallal meg nem egyező anyanyelvét, vagy bármely más nyelvet. A nyelvismeret, illetve nyelvhasználat körében az érintett személy nyilatkozata az irányadó, erre külön bizonyítást a hatóság nem vesz fel. A gyakorlat kialakította, hogy a nyelvismeret hiányára vonatkozóan el kell fogadni annak az érintettnek a nyilatkozatát is, aki elvileg magyar anyanyelvű, de tartósan

⁵⁷ A magyar bűnvádi eljárási jog vázlata: 12–19. oldal.

⁵⁸ Lásd a 80/2010. BK véleményyt (Az ügyész előlegezi az általa benyújtott felülvizsgálati indítvány lefordításának költségeit).

idegen nyelvi környezetben él, s így megértési, kifejezésbeli problémái vannak.

A tolmácsoláshoz és a fordításhoz való részjogosítványok

Idegen nyelvű vallomástétel, illetve egyéb közreműködés esetén tolmács alkalmazása kötelező.

Az eljárás azon résztvevői, akik egyes iratok, határozatok, stb. tartalmát megismerhetik, a Be. 9. § (3) bekezdése alapján, ezeknek az eljárásban használt idegen nyelven történő kézbesítésére is jogosultak. A fordításról a határozatot hozó, illetve az iratot kibocsátó hatóságnak, illetve a bíróságnak kell gondoskodnia. Ez akkor is irányadó, ha a kibocsátást követően már más hatóság, bíróság jár el az ügyben.

A kézbesítendő irat fordításáról az érintett – kifejezett nyilatkozattal – lemondhat.

A terhelt esetében a törvény külön is rendelkezik arról, hogy a vádiratnak, illetve a határozatnak a rá vonatkozó részét az eljárásban általa használt nyelven kell kézbesíteni [Be. 219. § (3) bekezdése és 262. § (6) bekezdése]. Bár a törvény a rá vonatkozó rész fordítását kívánja meg, sok esetben ez ténylegesen a teljes irat idegen nyelvű kézbesítését jelenti. Több vádlott esetén, különösen a társas bűnelkövetés különböző alakzatainál ugyanis a védekezésre való felkészülés részét képezi a vádlott-társ szerepének, cselekvőségének ismerete is.

A fordítás és a tolmácsolás költsége bűnügyi költség, amelyet az állam visel.

Jóllehet a perorvoslati rendszer szabályai szerint, a nyelvhasználat jogának korlátozása csupán relatív eljárási szabálysértés, aligha kerülhető el az ítélet hatályon kívül helyezése, illetve az eljárás megismétlése, ha a terhelt elleni eljárás olyan nyelven folyt, amelyet ő nem, vagy csak korlátozottan értett. Ez alapvetően sértene a védelemhez való jog lényegét.

A régi Be. az anyanyelv használatának alapelvét az Alkotmányból vezette le. A 8. §-hoz kapcsolódó kommentár értelmében, az anyanyelv használatának alapelve az állampolgárok általános törvény előtti egyenlőségét fejezte ki, amelynek biztosítása kettős irányú kötelezettséget jelentett az eljáró hatóságok számára. Az eljáró hatóság egyrészt köteles volt biztosítani, hogy az eljárásban részt vevő személy az anyanyelvén is joghatályosan teljesíthesse eljárási kötelezettségeit, érvényesíthesse jogosultságait. E célból tehát számára tolmácsot kellett biztosítani. Másrészt viszont kötelesek voltak megtenni mindent annak érdekében, hogy a nem magyar anyanyelvű terhelt ügyében a védelem hathatós érvényesítését előmozdítsák.⁵⁹

A Be. tvr. 11. § (Alapelvek) rendelkezett az anyanyelv használatának biztosításáról. Kimondta, hogy az eljárás nyelve a magyar; a magyar nyelv nem tudása miatt senkit hátrány nem érhet; és a magyarul nem tudó személy az eljárás egész folyamán mind szóban, mind írásban anyanyelvét használhatja.

A Bp. az anyanyelv használatát (I. Fejezet Alapvető elvek, 8. §) – az 1973. évi I. törvényhez hasonlóan – az Alkotmányból eredeztette. A hivatkozott törvényhelyhez fűzött indokolás szerint, az Alkotmány által biztosított nemzetiségi jogok egyik alapja az anyanyelv használatának joga volt. E jog nemcsak a tárgyalásra, hanem az egész eljárásra kiterjedt, és a szóbeli előterjesztésekre, valamint az írásbeli indítványokra egyaránt vonatkozott.⁶⁰ A Bp. anyanyelv használatát biztosító 8. §-a betű szerint megegyezett a Be. tvr. 11. §-ával.

A Bvp. általános rendelkezései az anyanyelv használatára nem tértek ki. A törvény azonban számos helyen tartalmazott e joggal kapcsolatos rendelkezéseket. Például: a kézbesített határozat a fogva levő egyén előtt, kérésére, felolvasandó, és neki anyanyelvén megmagyarázandó

⁵⁹ Büntetőeljárás-jog: 64–65. oldal.

⁶⁰ Alapy Gyula (szerk.): A büntető perrendtartás, 29–30. oldal (Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1952).

volt. A jegyzőkönyv a kihallgatott és közreműködött egyének előtt felolvasandó, illetőleg ha ezek az állam nyelvét nem értették, a jegyzőkönyv tartalma velük oly nyelven volt közlendő, melyet értettek. Ha a kihallgatást fogyanatosító hatósági közegnek a terhelt részéről használt nyelvben nem volt teljes jártassága, „előlegesen megesketendő” (előzetesen esküt tett) tolmácsot kellett alkalmazni. Ha a vádlottnak csekélyebb műveltsége vagy a tárgyalás nyelvében való járatlansága kívánatossa tette, az elnök a perbeszédnek tartalmát, szükség esetében tolmács segítségével, rövid összegezésben megmagyarázta. (Lényegében az elnök állapította meg, hogy a perbeszéd tartalma mire terjedjen ki, valamint azt is, hogy tolmács igénybevétele szükséges-e.)⁶¹ Bizonyítékul szolgáló okiratnak, a vádlott és a tanúk vallomásának és a szakértők nyilatkozatának az esküdtek által értett nyelvre való fordítását csak „megesketett” (esküt tett) tolmács végezhetette. (Bűnvádi perrendtartás 78. § harmadik bekezdése, 121. § harmadik bekezdés első mondata, 140. § első bekezdése, 320. § első bekezdése és 350. § negyedik bekezdése.)

3.10. A büntetőjogi felelősség önálló elbírálása (Be. 10. §)

A Be. 10. § szerint, *abban a kérdésben, hogy a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt, a bíróságot, az ügyészt, a nyomozó hatóságot nem köti a más eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, a szabálysértési vagy a fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetőleg az abban megállapított tényállás.*

A Be. 10. §-ában foglalt alapelvvel összefüggésben a peres, a nemperes és a *prejudiciális* (a fő kérdés előtt eldöntendő) eljárásokhoz kapcsolódó kötetlenségről, valamint a speciális, a részleges, a korrigálható és a nem korrigálható kötöttségekről lesz szó.

Kötetlenség a peres, a nemperes és a prejudiciális eljárásokhoz képest

A büntetőjogi felelősség önálló elbírálásának elve azt jelenti, hogy a bíróságot, illetve a büntetőügyben eljáró hatóságokat a büntetőjogi felelősség körébe tartozó kérdésekben nem köti a más eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, a szabálysértési, vagy a fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetőleg az abban megállapított tényállás.

Bár a törvény csak a jelzett eljárásokat nevesíti, ugyanez az elv irányadó az adóhatósági, a közigazgatási, és egyéb *prejudiciális* eljárásokban (pl. Gazdasági Versenyhivatal) hozott döntésekre is.

Speciális, részleges, korrigálható és nem korrigálható kötöttségek

Ebből viszont az is következik, hogy az adott magatartás miatt lefolytatott egyéb eljárást követően (esetleg azzal egyidejűleg) lefolytatott más eljárás nem ütközik a kétszeres eljárás tilalmába, mivel az ott hozott döntések a büntetőügyben nem jelentenek ítélt dolgot. Kivételt jelent ez alól a Be. 6. § (5) bekezdése szerint, a szabálysértési eljárás. Azzal szemben, akinek a felelősségét a bíróság szabálysértési eljárásban hozott határozatával állapította meg, azonos tényállás mellett büntetőeljárás – a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvényben meghatározott perújítási eljárás lefolytatása előtt – ugyanis nem indítható.

A személyi állapotra vonatkozó, a polgári perben hozott jogerős határozat azonban köti a büntetőeljárásban részt vevő hatóságokat és a bíróságot.

⁶¹ Auer – Mendelényi: A bűnvádi eljárási jog, 104. oldal (Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részyntársulat, Budapest, 1930).

A Be. 10. § rendelkezései ellenére, számos esetben célszerű, hogy előzetes kérdésekben az ügyész a megalapozott vádemeléshez, vagy a bíróság a megalapozott döntéshez bevárja a más eljárásban hozott döntés eredményét. Előzetes kérdésnek azonban csak olyan, más hatóság, illetve bíróság kompetenciájába tartozó döntés minősül, amelynek ismerete a büntetőjogi főkérdések eldöntéséhez szükséges. Ilyenkor kerülhet sor a büntetőeljárás felfüggesztésére [Be. 188. § (1) bekezdés *b*) pontja, 266. § (1) bekezdés *a*) pontja]. Az eljárást folytatni kell, ha a felfüggesztés oka megszűnt [Be. 188. § (2) bekezdése és 266. § (5) bekezdése], azaz ha a más hatóság a saját eljárását – akár eredménytelenül – lezárta. Személyi állapot eldöntésére szolgáló eljárás esetén a felfüggesztés indokolt, egyébként csak lehetőség.

A régi Be. a büntetőjogi felelősség önálló elbírálását az alapvető rendelkezések körében szabályozta (14. §). Ennek értelmében, a büntetőjogi felelősség ténybeli és jogi alapja felől csak az erre feljogosított és kötelezett bíróság határozhatott jogerősen. Ez irányadó volt abban az esetben is, ha az ügyben más hatóság, akár a büntetőjogi felelősség alapjául szolgáló tényállás egészéről, akár annak egy részéről már érdemben határozott. A személyi állapotról vonatkozó jogviszonyok felől a polgári perben hozott jogerős határozat a büntetőügyekben eljáró hatóságokat kötötte. Természetesen nem vezethetett eredményre a büntetőeljárásban polgári jogi igény érvényesítése, ha azt polgári eljárásban már jogerősen elbírálták. Változatlan tényállás és jogi minősítés esetén, a korábban szabálysértési hatóság által, törvényes hatáskörben meghozott határozat kötötte a büntetőügyekben eljáró hatóságokat.

A Be. tvr. a büntetőjogi felelősség önálló elbírálását a 12. §-ban (A polgári és a büntető perben hozott határozatok viszonya) nevesítette [Alapelvek (I. Fejezet)]. Ennek alapján, ha a polgári perben a büntető bíróság által jogerős határozattal már elbírált büntett polgári jogi következményei felől kellett határozni, a büntető bírósági határozat a polgári perben eljáró bíróságra is irányadó volt abban a kérdésben, hogy követtek-e el büntettet, és annak elkövetője a terhelt volt-e; a kártérítési kötelezettség megállapításában azonban a büntető bírósági határozat a polgári perben eljáró bíróságot nem kötötte [12. § (1) bekezdése]. Azt, hogy a terheltet bűnösnek kellett-e kimondani, és milyen büntetben, a büntető bíróság önállóan bírálta el akkor is, ha a polgári perben a bíróság már jogerős határozatot hozott.

A büntetőjogi felelősség elbírálásának kérdését a Bp. 9. § – polgári és büntető perben hozott ítéletek viszonya alcím alatt – tárgyalta. Eszerint a polgári bíróságot kötötte a büntető ítéletnek az a megállapítása, hogy történt-e bűncselekmény, s annak elkövetője a terhelt volt-e. Tehát a büntetőjogi felelősség újabb vizsgálata nélkül döntött a polgári per bírósága a bűncselekmény polgári jogi következményeiről. A büntető bíróság viszont nem volt kötve a polgári bíróság ítéletének megállapításaihoz abban a kérdésben, hogy a vádlottat bűnös volt-e, és ha igen, akkor milyen bűncselekményben. Ebből azonban nem következett az, hogy a büntető bíróság, amennyiben az a bűnügy egyéb adataival egybevágott, a polgári bíróság vagy más hatóság ténymegállapítását ne fogadhatta volna el.⁶²

A büntetőjogi felelősség önálló elbírálásával kapcsolatos szabályok a Bvp. általános rendelkezései között szerepeltek (7. §). Ha annak megállapítása, hogy forgott-e fenn bűncselekmény és milyen, valamely köz- vagy magánjogi kérdésnek előleges eldöntésétől függött: a büntető bíróság e kérdésben a bűnvádi perrendtartás szerint határozott. A bíróságnak, vagy bármely más hatóságnak ilyen „előleges” (előzetes) magánjogi kérdésre vonatkozó határozata a büntető bíróságra a büntetethez szükséges kérdésében nem volt kötelező. Megjegyzendő, hogy e témával összefüggésben a 7. § miniszteri indokolása mindössze annyit mondott, hogy a jelzett szakasz a büntető törvénykezés „függetlenségét megvalósítani igyekszik”.

A polgári bíróság az eléje vitt magánjogi igény elbírálásánál nem csak a büntető bíróság felmentő ítéletének (az eljárást megszüntető határozatának), hanem elítélést tartalmazó ítéletének döntéséhez és ténymegállapításához sem volt kötve, kivéve, ha valamely különleges jogszabálynál fogva, a magánjogi igény érvényesítésének jogalapja, vagy feltétele a büntető bíróságnak elítélést tartalmazó ítélete.⁶³

⁶² A büntető perrendtartás: 30–31. oldal.

⁶³ A Kúria Jogegységi Tanácsának 1932. április 18-án kelt, 49. sz. polgári jogegységi döntvénye.

3.11. A törvény hatálya (Be. 11. §)

A Be. 11. § (1) bekezdésének rendelkezése szerint, *a büntetőeljárást a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő törvény szerint kell lefolytatni.*

A (2) bekezdés kimondja, hogy *a magyar büntető joghatóság alá tartozó ügyekben [a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 3. § (1) és (2) bekezdés] az eljárást e törvény szerint kell lefolytatni.*

Nem alapelv, ennek ellenére a Be. az alapvető rendelkezések körében szabályozza a törvény hatályát. A következőkben az eljárásjogi hatály természetéről, az anyagi jogi hatállyal való kapcsolatáról és az időbeli hatály speciális problematikájáról lesz szó.

Az eljárásjogi hatály természete

Az eljárásjogi dogmatikának megfelelően, az eljárási törvény időbeli hatálya szempontjából – törvény eltérő rendelkezésének hiányában – mindig a cselekmény elbírálásakor hatályos szabályokat kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy az a terhelte nézve kedvezőbb vagy hátrányosabb.

Kapcsolat az anyagi jogi hatállyal

Az eljárási törvény területi és személyi hatálya az anyagi jogi szabályokhoz igazodik, így a Btk.-nak a magyar büntető joghatóságról rendelkező szabályait kell alkalmazni. Ennek megfelelően, a magyar törvényt kell alkalmazni a belföldön elkövetett bűncselekményre, valamint a magyar állampolgár külföldön elkövetett olyan cselekményére, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény. Úgyszintén a magyar törvény alkalmazandó a Magyarország határain kívül tartózkodó magyar úszólétesítményen vagy magyar légi járművön elkövetett bűncselekmények esetén is. A nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett bűncselekményre a magyar törvény akkor irányadó, ha

- a magyar törvény szerint bűncselekmény, és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő,
- állam elleni bűncselekmény, kivéve a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést, és a kémkedést az Európai Unió intézményei ellen, tekintet nélkül arra, hogy az elkövetés helyének törvénye szerint büntetendő-e,
- emberiség elleni, háborús, vagy olyan egyéb bűncselekmény, amelynek üldözését nemzetközi szerződés írja elő.

A nem magyar állampolgár által külföldön, magyar állampolgár, vagy a magyar jog szerint létrejött jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező jogalany sérelmére elkövetett bűncselekményre ugyancsak a magyar büntető törvényt kell alkalmazni, ha a cselekmény a magyar törvény szerint bűncselekménynek minősül [Btk. 3. § (2) bekezdés *b*) pontja].

Magyarország határain kívül elkövetett bűncselekmény elbírálására az a bíróság illetékes, amelynek a területén a terhelt lakik vagy tartózkodik, ennek hiányában pedig az, amelynek a területén fogva tartják. Ha a terhelt a bűncselekményt Magyarország határain kívül követte el, és az eljárást a távollétében folytatják, az a bíróság illetékes, amelynek a területén a terhelt utoljára lakott vagy tartózkodott. A magyar joghatóság hiánya büntetőeljárás akadály. A nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. tör-

vény (Nb.j.) szerint, a magyar állam lemondhat a joghatóságáról, és átadhatja a büntetőeljárást, ha célszerű, hogy azt más állam hatósága folytassa le. A büntetőeljárás átadása kötelező, amennyiben a Magyar Köztársaság törvénnyel kihirdetett szerződéssel lemondott a külföldi által belföldön, valamint a Magyar Köztársaság határain kívül tartózkodó magyar hajón vagy magyar légi járművön elkövetett bűncselekmény miatti eljárásról.

Az időbeli hatály speciális problematikája

A gyakorlatban – a büntetőeljárás törvény gyakori változásaira figyelemmel – az időbeli hatály jelenti a legtöbb problémát. Az utóbbi években gyakorta változtak a hatásköri és az illetékességi szabályok, amelyek a folyamatban lévő ügyeket is érintették, s a jogalkotó nem mindig gondoskodott a célszerűséget és az időszerűséget szolgáló átmeneti rendelkezésekről. Ezek hiányában a hatásköri, illetékességi szabályok megváltozása mindig azt eredményezi, hogy a már folyamatban lévő ügyeket is a megváltozott követelményeknek megfelelően kell befejezni, azaz az eljárásokat meg kell ismételni. Megjegyzendő azonban, hogy ha a változás az ügyet csak jogorvoslati szakaszban érinti, ez alapján az ítéletet nem kell hatályon kívül helyezni, mivel az eljárás az első fokú eljárás idején hatályban lévő szabályoknak megfelelt.

A régi büntetőeljárás törvénynek ugyancsak nem volt visszaható hatálya [15. § (1) bekezdése]. A személyi és a területi hatálya pedig a büntető anyagi jog területi és személyi hatályára vonatkozó rendelkezésekhez igazodott [15. § (2) bekezdése]. A két eljárási törvény hatályra vonatkozó rendelkezései betű szerint megegyeztek.

A Be. tvr. hatálybalépésével – bizonyos kivételekkel – hatályukat veszítették mindazok a korábbi rendelkezések, amelyek az e törvény által szabályozott kérdésekre vonatkoztak [362. § (1) bekezdése]. Azokat a bizonyos kivételeket a (2) bekezdés sorolta fel. A Be. tvr. (amely a visszaható hatályt ugyancsak nem ismerte) a 363. § (1) bekezdése felhatalmazó rendelkezésére figyelemmel – a 4/1962. (VI. 14. IM rendelet alapján – 1962. július 1-jével lépett hatályba. A (2) bekezdésben hatályon kívül helyezett korábbi jogszabályok jegyzékét az igazságügyi miniszter a 306/1962. (IK 11.) IM II/1. közleményben tette közzé.

A Bp. hatályára vonatkozó rendelkezéseket a törvénykönyv XIV. fejezete tartalmazta. A törvény hatálya nem terjedt ki a katonai bíróságok és a kihágási bíróságok hatáskörére és eljárására, továbbá nem érintette a területenkívüliség és a személyes mentesség hatályát, valamint a területenkívüliséggel és a személyes mentességgel kapcsolatban fennálló különös eljárási szabályokat és az országgyűlési képviselők mentelmi jogát sem. A büntető perrendtartás hatálybalépéséről és a szükséges átmeneti szabályok megállapításáról külön történt rendelkezés (248–249. § és 254. §).

A Bp. rendelkezéseit – főszabályként – a hatálybalépéskor folyamatban lévő ügyekben is alkalmazni kellett. A kódex hatálybalépésekor folyamatban levő bűnügyben a hatálybalépés előtt a korábbi jogszabályok szerint végzett eljárási cselekmény abban az esetben is megtartotta érvényét, ha a cselekményre a törvény az addigitól eltérő szabályt állapított meg.⁶⁴

A bűnvádi perrendtartás hatálya kiterjedt a magyar állam egész területére és minden itt tartózkodó személyre.⁶⁵ A bűnvádi eljárásjog hatálya alól kivett területekről és személyekről a területenkívüliséggel és a személyes mentességgel kapcsolatos eljárási szabályokról szóló 1937. évi XVIII. törvénycikk rendelkezett. A törvény életbelépésével a törvényeknek, rendeleteknek, szabályoknak és a szokásjognak a bűnvádi perrendtartással ellenkező rendelkezései hatályukat veszítették (590. §). Az életbe léptetés idejéről és az átmeneti intézkedésekről az 1897. évi XXXIV. törvénycikk szólt (592. § első bekezdése).

⁶⁴ Az 1951. évi III. törvénybe iktatott büntető perrendtartás hatálybalépéséről, végrehajtásáról és a katonai büntető eljárásban való alkalmazásáról szóló 1951. évi 31. törvényerejű rendelet 6–7. §.

⁶⁵ A magyar bűnvádi eljárási jog vázlata, 9–12. oldal.

4. FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

4.1. Felhasznált irodalom

1. Alapy Gyula (szerk.): A büntető perrendtartás (Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1952)
2. Auer – Mendelényi: A bűnvádi eljárási jog (Athenaeum Irodalmi és nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1930)
3. Bögöly – Budaházi – Csányi – Sléder: Büntetőeljárás jog (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010)
4. Bursics Zoltán: A magyar bűnvádi eljárási jog vázlata (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1947)
5. Hamza Gábor – Kállay István: De diversis regulis iuris antiqui – A Digesta 50. 17. regulái (latinul és magyarul). (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995)
6. Kovács Gyula A nyomozás ügyészi irányítása és a nyomozó hatóság önállósága. Belügyi Szemle, 7–8/2003. szám (BM Kiadó, Budapest, 2003)
7. Kovács Gyula: A rendőrség helyzete és feladatai a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. (új) törvénnyel összefüggésben. ORFK Tájékoztató, 4/2002. szám (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002)
8. Pusztai László: A modern büntetőeljárási jog kialakulása Magyarországon (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994)
9. Rudas György (szerk.): Büntetőeljárás-jog (BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1974)
10. Takács György: Ha a jogász latinul beszél... (Latin kifejezések jogi nyelvünkben) (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991)
11. Térfy Gyula (szerk.): Igazságügyi zsebtörvénytár (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1929)

4.2. Internetes hivatkozások

12. http://5mp.eu/fajlok/kgyula/be_fuzetek_i_b_.olvashato_www.5mp.eu.pdf
13. <http://idegen-szavak-szotara.hu/>
14. www.uj.jogtar.hu

Dr. Lénárd-Komjáthy Kitti Katalin⁶⁶

A Nemzetközi Büntetőbíróság felállításának történeti előzményei⁶⁷

„A legsúlyosabb bűncselekmények, így az emberiség elleni bűncselekmények jogi szabályozása nélkül, nem születne az egész világra kiterjedő igazságosság. Korszakunkban, jobban mint valaha, felismerhettük, hogy a genocídium büntette egy ember ellen, valójában egy bűncselekmény az egész emberiség ellen. A Nemzetközi Büntetőbíróság létrehozása biztosítani fogja, hogy az emberiség válasza gyors és igazságos legyen.”⁶⁸

(Kofi Annan)⁶⁹

BEVEZETÉS

A Nemzetközi Büntetőbíróság létrejöttét megelőző események két szempontból csoportosíthatók. Egyrészt vizsgálhatók a közvetlen előzményeknek tekinthető, a bíróság létrehozására irányuló törekvések. Másrészt megfigyelhetők az ezt megelőző, illetve párhuzamosan futó események is, amelyek a cselekmények nemzetközileg büntetendővé válásához vezettek. A nemzetközi bűncselekmények feltételei voltak a nemzetközi törvényszékek felállításának. E tanulmányban a hangsúlyt a bíróság felállítására vonatkozó törekvésekre helyezem, a nemzetközi bűncselekményekre nem térek ki.

Az ENSZ a Nemzetközi Büntetőbíróság létrehozásával kísérelt meg megoldást nyújtani egy több évszázados problémára. A természetes személyek által elkövetett, és az egész emberiséget érintő bűncselekmények megtorlása mindig gondot jelentett a világ számára, hiszen nem létezett olyan bírói szerv, amelynek működése állandó volt, és joghatósága szinte minden nemzet állampolgárára kiterjedt. Annak ellenére, hogy ezek a büntettek a nemzetközi jogszabályok megsértését jelentik, az elbírálásuk mindeztidáig kizárólag az egyes államok hatáskörébe tartozott. Ez a rendszer azonban nem működött megfelelően, mivel az államok nem mutattak hajlandóságot, vagy nem voltak abban a helyzetben, hogy a nemzetközi jogi normák megsértését

⁶⁶ A szerző a Nagykáta Járásbíróságon bírósági titkár.

⁶⁷ A cikk eredetileg azonos címmel, a Collega 2009. évi 1–2. számában jelent meg: Collega. Jogszakmai folyóirat, 109–114. oldal (Accursius Jogász Egylet, Budapest, 2009). A Magyar Bűnüldöző 2016. évi 1–2. számában és lapunk hasábjain a szerkesztett (átdolgozott és hatályosított) változat olvasható (a szerkesztő, dr. Kovács Gyula megjegyzése).

⁶⁸ A hivatkozás eredeti, angol változata: „There can be no global justice unless the worst of crimes – crimes against humanity – are subject to the law. In this age more than ever we recognise that the crime of genocide against one people truly is an assault on us all – a crime against humanity. The establishment of an International Criminal Court will ensure that humanity’s response will be swift and will be just.” A szerző fordítása. Forrás: <http://icc-alliance.org/home/> (2016. február 29.).

⁶⁹ Kofi Atta Annan (Kumasi, Ghána, 1938. április 8.) ghánai diplomata, az Egyesült Nemzetek Szervezetének (a továbbiakban: ENSZ) hetedik főtitkára, Nobel-békedíjas (2001). Forrás: <https://www.google.hu/#q=kofi+annan> (2016. február 29.).

büntetőjogi úton szankcionálják. Az előkészületek hosszú sora után az államok a cél elérése érdekében önként lemondtak szuverenitásuknak erről a jelentős szegmenséről. Ez minden kétséget kizáróan nagy jelentőséggel bírt. A Times of India tudósítója szerint, fontosságát az ENSZ 1945-ös megalapításához lehetne hasonlítani.⁷⁰

A nemzetközi jogban a természetes személy két vonatkozásban tekinthető jogalany: egyrészt az emberi jogok, másrészt pedig a természetes személyek nemzetközi jogon alapuló büntetőjogi felelősségre vonása kapcsán. Ez utóbbihoz, a *delicta iuris gentium*hoz⁷¹ kapcsolódik a Nemzetközi Büntetőbíróság és a két ad hoc törvényszék tevékenysége. Alapvető különbség közöttük, hogy míg a két törvényszék meghatározott időre jött létre, és a joghatósága csak egy körülhatárolt területre terjed ki, addig a Nemzetközi Büntetőbíróság permanens, és az univerzalitásra törekszik. Éppen ezért tekinthető hatalmas lépésnek a törvényszékekhez képest. Kofi Annan 1998. július 18-i beszédében hangzott el, hogy a Büntetőbíróság „a remény ajándéka a jövőendő generációknak, hatalmas lépés az egyetemes emberi jogok, és a rule of law felé vezető úton”.⁷²

A Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumát az ENSZ által összehívott diplomáciai konferencia fogadta el 1998. július 17-én Rómában. A Statútum 2002. július 1-jén lépett hatályba, amikor a hatvanadik ratifikációs okmányt is letétbe helyezték. A közel másfél évtizede működő Büntetőbíróság előtt azóta több ügy is fekszik.

ÓKORI ÉS KÖZÉPKORI ELŐKÉPEK

Mielőtt kialakult volna egy nemzetközi büntetőbíróság igénye, végbement az a folyamat, amely az egyes cselekmények kriminalizációjához és nemzetközivé válásához vezetett. Ennek oka, hogy a cselekmények nemzetközileg védett értékeket támadnak.

Több, ezzel a témakörrel foglalkozó tanulmány szerint, az első ilyen cselekmény a kalózkodás volt, azonban ezt sokan vitatják. Az ókorban sem Görögországban, sem Rómában nem tekintették ellenségnek a kalózokat. Thuküdidész *A peloponnészoszi háború* című művéből kiderül, hogy a görögök csupán sajátos életformának tartották.⁷³ A római jog pedig az ilyen magatartást tanúsító személyeket „mindössze” törvényen kívülnek nyilvánította. Ténylegesen csak a felvilágosodás idején kezdték üldözni a kalózokat.⁷⁴

⁷⁰ Csapó Zsuzsanna: *Delicta iuris gentium*, a természetes személyek nemzetközi jogon alapuló büntetőjogi felelőssége és a felelősségre vonás folyamata. JURA – A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja 2002. 1. szám, 141. oldal (Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2002).

⁷¹ A *delicta iuris gentium* alatt a természetes személyeknek a nemzetközi jogon alapuló büntetőjogi felelőssége értendő (crimes under international law).

⁷² „The Court is still a gift of hope to future generations, and a giant step forward in the march towards universal human rights and the rule of law” (Kofi Annan). A szerző fordítása. Forrás: <http://www.un.org/press/en/1998/19980720.i2890.html> (2016. február 29.).

⁷³ Thuküdidész: *A peloponnészoszi háború* I. kötet, 5–9. és 23. oldal (Osiris Kiadó, Budapest, 1999).

⁷⁴ M. Nyitrai Péter: *Nemzetközi és európai büntetőjog*, 41. oldal (Osiris Kiadó, Budapest, 2006).

Az első nemzetközi bűncselekmények a háborúban alkalmazandó jog (*ius in bello*) megsértésével kapcsolatban alakultak ki. Ahogy fejlődött a *ius in bello*, úgy nevesítettek egyre több bűncselekményt. Már az ókorban fontossá vált, hogy a háború minél kevesebb ember és anyagi érték pusztulásával járjon. A Kr. e. V. századi Kínában, Szun-Cu *A hadviselés művészete* című munkájában a humánus bánásmód gyakorlására szólította fel az embereket az ellenséges haderő sebesülteivel, betegeivel és a hadifoglyokkal szemben.⁷⁵ Indiában Manu törvényei tilalmazták az elrejtett, a mérgezett, az égő vagy horgos fegyverek használatát.⁷⁶

Az ókori Rómában és Hellaszban is kialakultak a hadviselés bizonyos korlátai. Így például Rómában tiltották a források és kutak megmérgezését, Hellaszban tilos volt elvágni az ellenség ivóvíz-utánpótlását, és lehetőséget kellett adni az ellenségnek, hogy eltemethesse halottait.⁷⁷

A középkori Európában elsősorban a lovagiasság szabályai által került előtérbe a humanitárius értékrend, természetesen az egyházi szabályok mellett. A lovagiasság szabályain alapuló *ius militare* a XIV. századra fejlődött ki. Egyik legteljesebb összefoglalása az 1407-ben született és Christine de Pisan által írt *Le livre des faits d'armes et de chevalerie*⁷⁸ című munkája.⁷⁹ A középkori egyházi zsinatokon is történtek előrelépések. Az 1139-es második lateráni zsinat például megtiltotta a számszerű használatát a keresztény államok egymás között viselt háborúiban.⁸⁰

A zsinat által hozott rendelkezés nemzetközi kötelezettséget jelentett a keresztény államokra nézve, de ekkor még nem volt olyan nemzetek közötti összefogás, szervezet, amely nemzetközi felelősségre vonást eredményezhetett volna. A háborús bűncselekmények elkövetőit, így általában az az ellenséges állam vonta felelősségre, ahol a cselekményt elkövették. Természetesen csak akkor, ha sikerült elfogni a bűnöst.

Az első dokumentált nemzetközi ad hoc törvényszék 1474-ben jött létre, és a feladata az volt, hogy Peter von Hagenbachot felelősségre vonja a Breisachban elkövetett bűneiért. A törvényszék Franciaország, Ausztria, Bern és a felső-rajnai városok nemeseinek részvételével alakult. Peter von Hagenbach a felső-rajnai Breisach város burgundi helytartója és Merész Károly burgundi herceg feltétlen híve volt. Terroruralmat létesített városában és annak környékén. A Merész Károly ellen vezetett hadjárat alkalmával azonban a koalíciós seregek (Franciaország, Ausztria, Bern és a felső-rajnai városok) elfogták. Az ad hoc törvényszék pedig halálra ítélte és az ítélet azonnali végrehajtását rendelte el.⁸¹

⁷⁵ Sun-Tzu: The Art of War. Samuel B. Griffiths trans., 1971, 78. page.

⁷⁶ Nemzetközi és európai büntetőjog, 41. oldal.

⁷⁷ Nemzetközi és európai büntetőjog, 42. oldal.

⁷⁸ Christine de Pisan (Velence 1365 – Poissy 1430), francia író, költő és filozófus. Művének címe szabad fordításban: *Könyv a hőstettekről, a fegyverekről és a lovagiasságról* (a szerkesztő megjegyzése). Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Christine_de_Pisan (2016. február 29.).

⁷⁹ Contamine, P.: War in the Middle Ages. Michael Jones trans., 1984, 270–277. pages.

⁸⁰ Nemzetközi és európai büntetőjog, 43. oldal.

⁸¹ M. Cherif Bassiouni: A Draft International Criminal Code and Draft Statute for an International Criminal Tribunal. Martinus Nijhoff Publishers, 1987, 2. page; Nemzetközi és európai büntetőjog, 53. oldal.

A FELVILÁGOSODÁSTÓL AZ I. VILÁGHÁBORÚIG

A felvilágosodás kezdeti szakaszától szintén a *ius in bello* fejlődése figyelhető meg. Egyre több rendelkezés születik a háborúban alkalmazandó jog kapcsán. A XVIII. században a Rousseau–Portalis-doktrína elvetette a háború idején elkövetett erőszak korlátlanságát, s csak annyiban tekintette az erőszak alkalmazását jogosnak, amennyiben az a háború céljának eléréséhez szükséges. Csak addig lehet az ellenséges állam védelmezőit jogosan megölni, amíg azok fegyvert viselnek. Ha már nincs náluk fegyver, senki nem rendelkezhet az életük felett.⁸²

1863-ban Lincoln elnök rendeletben szabályozta az USA hadseregének háború idején tanúsítandó magatartását. Ez a rendelet kidolgozója után *Lieber-kódex* néven vált ismertté. Jogellenesnek minősítette a megszállt területek lakossága ellen elkövetett erőszakos közösülést, csonkítást, polgári javak megsemmisítését és fosztogatását. Ezeket a szabályokat később több nemzet is átvette.⁸³

Henry Dunant⁸⁴ *Solferino emléke* című munkájában a sebesültek védelmének elvét fogalmazta meg. Dunant javaslatára, az 1864-ben megszületett Genfi Egyezmény a szárazföldi haderők sebesültjei és betegei sorsának megjavítását tekintette feladatának, s a sérelmükre elkövetett erőszakot jogellenesnek minősítette.⁸⁵

Ebben az időszakban erősödött fel ismét az igény, hogy nemzetközi szinten vonják felelősségre a háborúban alkalmazandó jogot megsértő személyeket. A fent említett Genfi Egyezményt több esetben megsértették az 1870/71-es porosz-francia háború alatt. Ennek hatására 1872-ben Gustave Moynier⁸⁶ sürgette, hogy állítsanak fel egy nemzetközi büntetőtörvényszéket, a melynek joghatósága elsősorban a Genfi Egyezmény megsértőire terjedt volna ki. Nemzetközi támogatás hiányában ez azonban nem vált realitássá.⁸⁷

A háború szabályait azután az 1899-es és az 1907-es hágai békekonferenciákon igyekeztek írásba foglalni. Témánk szempontjából az 1899-ben elfogadott II. egyezmény és az 1907-ben elfogadott IV. egyezmény a jelentős. Az 1899-es egyezmény az 1864-es Genfi Egyezmény elveit rendeli alkalmazni a tengeri háborúban is. Az 1907-es egyezmény pedig a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól szól. Mindkét egyezmény preambuluma tartalmazza a megfogalmazójáról, *Fjodor Fjodorovics Martens* (1845–1909) orosz jogtudósról elnevezett klauzulát, mely szerint: „Addig is tehát, míg a háború

⁸² Nemzetközi és európai büntetőjog, 45. oldal.

⁸³ Baxter, R. R.: The First Modern Codification of the Laws of Armed Conflict. International Review of the Red Cross, 1963, 171. page.

⁸⁴ Jean Henry Dunant (Genf, Svájc, 1828. május 8. – Heiden, Svájc, 1910. október 30.): Nobel-békedíjas svájci közéleti személyiség, üzletember, a Nemzetközi Vöröskereszt alapítója (a szerkesztő megjegyzése). Forrás: <https://www.google.hu/#q=henri+dunant> (2016. február 29.).

⁸⁵ Nemzetközi és európai büntetőjog, 45. oldal.

⁸⁶ Gustave Moynier (Genf, Svájc, 1826. szeptember 21. – 1910. augusztus 21.): ügyvéd, a Nemzetközi Vöröskereszt egyik alapító tagja, később elnöke (a szerkesztő megjegyzése). Forrás: <https://www.google.hu/#q=gustave+moynier> (2016. február 29.).

⁸⁷ Szemesi Sándor: A Nemzetközi Büntetőbíróság intézménye a nemzetközi jogban. Jogelméleti szemle 2006/2. szám, 11. oldal (Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi kar, Budapest, 2006); <http://www.iccnw.org/?mod=icchistory> (2016. február 29.).

*törvényeiről kimerítőbb Törvénykönyv lesz alkotható, a magas szerződő Felek helyénvalónak tartják megállapítani, hogy azokban az esetekben, amelyekről az ezúttal elfogadott Szabályzat nem rendelkezik, a lakosság és a hadviselők azoknak a nemzetközi jogi elveknek oltalma és uralma alatt maradnak, amelyek a civilizált nemzetek között megállapított szokásokból, a humanitás törvényeiből és a közlelkiismeret követelményeiből folynak.*⁸⁸ A Martens-klauszulának is nevezett záradék tehát egyértelműen jelezte: a háborúban nem minden megengedett, ami nincs kifejezetten megtiltva.⁸⁹

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI IDŐSZAK

Az I. világháborút követően több olyan egyezmény látott napvilágot, amely az egyes háborús vagy emberiség elleni bűncselekményeket a nemzetközi értékeket sértő cselekményeknek nyilvánította. Az I. világháború során történtek újabb lendületet adtak e cselekmények kriminalizációjára, és a nemzetközi büntetőbíráóság intézményesítésére irányuló törekvéseknek.

A háborúban győztes szövetséges és társult hatalmak⁹⁰ elhatározták, hogy megbüntetik a háborús bűncselekmények elkövetőit. A Németországgal 1919-ben megkötött Versailles-i békeszerződés 227. cikke kimondta, hogy II. Vilmos volt német császárt vád alá helyezik a „*nemzetközi erkölcsök és a szerződések szentségének megsértése miatt*”. Ebből a célból létrehoztak volna egy speciális nemzetközi bíróságot, amely őt, a hatalmak által delegált tagból állt volna. A felelősségre vonás azonban nem járt sikerrel, mivel a császár Hollandiába menekült, és ott menedékjogot kapott.⁹¹

A Versailles-i békeszerződés 228. cikke szerint, a német kormány köteles volt kiadni minden olyan személyt a szövetséges hatalmaknak, akik megsértették a háború szokásait és törvényeit, azzal a céllal, hogy a Szövetséges Katonai Törvényszékek vagy bármely szövetséges hatalom nemzeti katonai bírósága elé állítsák őket. Mivel azonban a felelősségre vonás nem történt meg nemzetközi szinten (politikai okokból kifolyólag), ezért a szövetségesek átadták az ügyeket a német Legfelsőbb Bíróságnak. Ténylegesen csupán néhány eset került elbírálásra.⁹²

Az igény egy nemzetközi büntetőbíráóság felállítására azonban még mindig élt, sőt erősödött, mivel az első világháború tapasztalata után nagyobb hangsúlyt fektettek a béke fenntartására. Ennek érdekében hozták létre például a Nemzetek Szövetségét is, és e törekvés keretében a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság 1926-ban tervezetet dolgozott ki egy nemzetközi büntetőbíráóság felállításáról.⁹³

⁸⁸ Lásd: 1913. évi XLIII. törvénycikk „*az első két nemzetközi békeértekezleten megállapított több egyezmény és nyilatkozat beczikkelyezése tárgyában*”. Forrás: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7239>

⁸⁹ Nemzetközi és európai büntetőjog, 46. oldal.

⁹⁰ Amerikai Egyesült Államok, Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán.

⁹¹ M. Cherif Bassiouni: A Draft International Criminal Code and Draft Statute for an International Criminal Tribunal. Martinus Nijhoff Publishers, 1987 2. page.

⁹² A Draft International Criminal Code (...), 2. page.

⁹³ A tervezet szövegét lásd: Ferencz, Benjamin B.: An international criminal court, a step toward world peace I, Oceana Publications, 1980, 252–268. pages.

A következő próbálkozás egy büntetőbíróóság létesítésére a Nemzetek Szövetségéhez köthető. 1934-ben Marseille-ben horvát usztasák merényletet követtek el Jean Louis Barthou francia külügyminiszter és II. Karagyorgyevics Sándor jugoszláv király ellen. Ennek hatására a Nemzetek Szövetsége Tanácsa elhatározta egy bizottság felállítását, amelynek feladata egy olyan nemzetközi konvenció kidolgozása volt, amely alkalmas a politikai terrorizmus céljából elkövetett bűncselekmények üldözésére és megbüntetésére. Végül az 1937. november 1. és november 16. között, Genfben tartott kormányközi értekezleten két egyezményt és egy záróközleményt fogadtak el: a terrorizmus elnyomásáról, illetőleg egy nemzetközi büntetőbíróóság felállításáról. Azért kettőt, mert a szövegezők attól tartottak, hogy a meglehetősen forradalminak számító büntetőbíróaságtól való idegenkedés több államot is visszatartott volna a másik egyezmény ratifikálásától. A nemzetközi büntetőbíróaságról szóló egyezmény végül nem is lépett hatályba.

A II. VILÁGHÁBORÚTÓL 1989-IG

A béke fenntartására irányuló törekvések sem tudták megakadályozni a második világháború kitörését. Az ezzel járó borzalmak ugyanakkor minden korábbinál jelentősebb jogalkotási hullámot váltottak ki a nemzetek közösségéből.

A második világháború során már 1942. január 13-án a szövetséges hatalmak részvételével megalakult az Egyesült Nemzetek Háborús Bűnökét Vizsgáló Bizottsága,⁹⁴ amely számtalan adatot gyűjtött az elkövetett cselekményekkel kapcsolatosan, s ezek egy részét a nürnbergi és a tokiói perekben is felhasználták.⁹⁵

A Churchill, Roosevelt és Sztálin által 1943 októberében aláírt moszkvai deklarációban pedig egyértelműen állást foglaltak a háborús bűnösök, különösen a náci rezsim vezetőinek háború utáni megbüntetésével szemben. A nyilatkozat – többek között – szól a háborús főbűnösökről, *„kiknek bűne nem kapcsolódik egy meghatározott földrajzi helyhez, és kiket a szövetségesek kormányainak közös elhatározása alapján fognak megbüntetni”*.⁹⁶ Ez előrevetíti a későbbi törvényszék felállítását, és a háborús főbűnösök megbüntetését. Az erre vonatkozó konkrét megállapodás azonban csak a londoni konferencián született meg, ahol 1945. augusztus 8-án elfogadták a háborús főbűnösök megbüntetéséről szóló egyezményt, amely az aláírással hatályba is lépett.⁹⁷

A Londoni Egyezmény hozta létre a Nemzetközi Katonai Törvényszéket, amelynek székhelyéül Nürnberget jelölték ki. A Törvényszék joghatóságát, szervezeti rendjét és eljárási szabályait az egyezményhez csatolt jegyzőkönyvben rögzített Statútum foglalta össze. Az alapszabály megszövegezése azért bizonyult különösen nehéz feladatnak, mert az egyes alapító államok büntetőeljárási és büntetőjogi szabályai jelentős eltéréseket mutattak (ütközött egymással a common law, a kontinentális jog és a szocialista jog). Ennél

⁹⁴ M. Cherif Bassiouni: Introduction to International Criminal Law. Transnational Publishers, 2003, 434. page.

⁹⁵ Nemzetközi és európai büntetőjog, 58. oldal.

⁹⁶ Szabó Imre: A nürnbergi per és a nemzetközi büntetőjog, 12. oldal (Officina Nyomda és Kiadó Vállalat, Budapest, 1946).

⁹⁷ Nemzetközi és európai büntetőjog, 58–59. oldal.

is nagyobb gondot jelentett az egyes bűncselekmények tényállásainak a meghatározása.⁹⁸ Végül a Statútum három bűncselekményi kategóriát tartalmazott: a béke elleni bűncselekmények, a háborús bűncselekmények és az emberiség (az akkor használt terminológia szerint emberiség) elleni bűncselekmények kategóriáját. A népiértés kifejezése is alkalmazásra került a per során, de ekkor még csak az emberiség elleni bűncselekmények egyik elkövetési magatartása volt.

A Törvényszék négytagú testületként működött, amelynek bírait természetesen a négy nagyhatalom saját bírái közül jelölte ki. Emiatt sokan megkérdőjelezték az eljárás igazságos voltát, többen „*politikai pernek*”, „*rezsimpernek*” tartották. A Törvényszék bírái 1946. október 1-jén hirdették ki az ítéleteket, s ezzel a törvényszék gyakorlatilag be is fejezte a működését.⁹⁹

A japán háborús bűnösök felelősségre vonása ugyanakkor nem nemzetközi szerződésen, hanem politikai megállapodáson alapult: a négy szövetséges hatalom (Amerikai Egyesült Államok, Szovjetunió, Nagy-Britannia, Kína) *Douglas McArthur* tábornokot bízta meg a Távol-Keleti Katonai Törvényszék létrehozásával.¹⁰⁰ McArthur tábornok, főparancsnoki minőségével élve 1946. január 19-én egy rendelettel hozta létre a törvényszéket, amelynek alapokmányát még ezen a napon elfogadták. A törvényszék székhelye Tokió lett. A nürnbergi törvényszékhez hasonlóan az eljárás itt sem felelt meg teljes mértékben a tisztességes eljárás kívánalmainak. Az egész eljárás a szövetséges hatalmak által megbízott McArthur tábornok kezében összpontosult, mivel jogköre még a kegyelem megadására is kiterjedt.¹⁰¹

A perek 1949-ben fejeződtek be. A más országokban büntetésüket töltő katonák az 1951-es békeszerződés¹⁰² aláírása után hazájukban tölthették le fennmaradó büntetésüket. Azonban hazatérve mégsem kellett börtönbe vonulniuk, mivel Hirohito császár minden háborús bűnösnek kegyelmet adott. A nemzetközi közösség pedig lemondott a japánok felelősségre vonásáról.¹⁰³

A két törvényszék alapokmányában foglaltak ugyanakkor nagy hatással voltak a későbbi törvényesek és a Nemzetközi Büntetőbíróság statútumára. Ezt követően az ENSZ, a globális béke és biztonság jövőbeli megteremtésének egyik jelentős biztosítékaként, a nemzetközi bűncselekmények átfogó kodifikációját és a nemzetközi büntetőbíráskodás intézményének állandósítását tűzte ki célul. 1946-ban az ENSZ Közgyűlése határozatban erősítette meg a „*Nürnbergi Törvényszék Alapokmányában elismert nemzetközi jogi elveket és a Törvényszék ítéleteit*”.¹⁰⁴ Ezután több olyan egyezményt is elfogadtak az ENSZ égisze alatt, amelyek pontosították a háborús, a béke elleni és az emberiség elleni bűncselekmények kategóriáját, illetőleg sikerült elérni, hogy

⁹⁸ M. Cherif Bassiouni: A Draft International Criminal Code and Draft Statute for an International Criminal Tribunal. Martinus Nijhoff Publishers, 1987, 3. page.

⁹⁹ Nemzetközi és európai büntetőjog, 60. oldal.

¹⁰⁰ A Nemzetközi Büntetőbíróság intézménye a nemzetközi jogban, 14. oldal.

¹⁰¹ Nemzetközi és európai büntetőjog, 63–64. oldal.

¹⁰² A Japánnal kötött békeszerződés; 1951. szeptember 8-án San Franciscóban írta alá negyvennyolc ország.

¹⁰³ Nemzetközi és európai büntetőjog, 64. oldal.

¹⁰⁴ A Nemzetközi Büntetőbíróság intézménye a nemzetközi jogban, 14. oldal.

a legsúlyosabb háborús és emberiség elleni bűntettek el nem évülő bűncselekményekké váljanak.

A Nemzetközi Jogi Bizottság 1949-ben elkezdte a nürnbergi elvek kodifikációját, majd 1950-től a nemzetközi büntetőbíróság felállításával kapcsolatos kérdésekkel is foglalkozott. 1950-ben és 1951-ben több beszámoló is készült e tárgyban.¹⁰⁵ 1950-ben az ENSZ Közgyűlése 17 ország képviselőiből álló speciális bizottságot hozott létre, amelynek feladata az állandó nemzetközi büntetőbíróság alapszabályát tartalmazó konvenció tervezetének kidolgozása lett. A tervezetet 1953-ra dolgozták ki.¹⁰⁶ Később ezt a Közgyűlés elé terjesztették, de a megvitatását elhalasztották. A hidegháborús időszak pedig nem kedvezett a büntetőbíróság létrehozásának, így csak ezt követően, 1989-ben került ismét az ENSZ elé.

1989-TŐL NAPJAINKIG

A Közgyűlés 1989-ben a kábítószer-kereskedelem tárgyában rendkívüli ülést tartott, ahol Trinidad, Tobago és néhány karibi állam azt a javaslatot terjesztette elő, miszerint a bűnelkövetők felelősségre vonása egy speciálisan e célból létrehozandó nemzetközi büntetőbíróság feladata kell, hogy legyen. Ennek alapján a Közgyűlés felkérte a Nemzetközi Jogi Bizottságot, készítsen beszámolót az elképzelés megvalósíthatóságáról.¹⁰⁷

A következő esemény, amely a Nemzetközi Büntetőbíróság létrehozásában szerepet játszott, az 1991-ben kirobbant jugoszláv konfliktus. A jugoszláviai események során több ízben súlyosan megsértették a nemzetközi humanitárius jogot. Az e cselekményekre vonatkozó bizonyítékok felkutatása és összegyűjtése céljából az 1992. október 6-án elfogadott 780. számú biztonsági tanácsi határozat¹⁰⁸ létrehozta a Szakértők Bizottságát.¹⁰⁹ A Szakértők Bizottságának elnöke ekkor M. Cherif Bassiouni volt. Az adatgyűjtő munka eredménye 65.000 oldalnyi katalogizált dokumentum, több mint 300 órányi videofelvétel, valamint közel 3.300 oldal dokumentumanalízis. Ahogy azonban egyre több politikai és katonai vezető került a vizsgálódás középpontjába, a munka veszélyessé vált. Ezért az ENSZ értesítette a Bizottságot, hogy tevékenységét 1994. április 30-ig fejezze be.¹¹⁰

A nemzetközi közvélemény azonban gyors és határozott lépéseket követelt annak érdekében, hogy a bűncselekmények elkövetőit minél előbb bíróság elé állítsák. Ennek hatására az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1993. május 25-én a

¹⁰⁵ Report of the International Law Commission on Question of International Criminal Jurisdiction Doc. A/CN.4/15, Report of the International Law Commission Doc. A/CN.4/20 IN: Ferencz, Benjamin B.: An international criminal court, a step toward world peace II., Oceana Publications, 1980.

¹⁰⁶ Report of the Committee on International Criminal Court Jurisdiction Doc. A/26645 IN: Ferencz, Benjamin B.: An international criminal court, a step toward world peace II., Oceana Publications, 1980.

¹⁰⁷ Nemzetközi és európai büntetőjog, 66. oldal.

¹⁰⁸ Ferencz, Benjamin B.: An international criminal court, a step toward world peace II., Oceana Publications, 1980.

¹⁰⁹ M. Cherif Bassiouni: The Commission of Experts Established pursuant to Security Council Resolution 780: Investigation of Violations of International Humanitarian Law in the Former Yugoslavia. Criminal Law Forum, Vol. 5. 1994, 279–340. pages.

¹¹⁰ Nemzetközi és európai büntetőjog, 67. oldal.

808-as és 827-es számú határozataival végül létrehozta a volt Jugoszlávia területén 1991 óta elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekért felelős személyek megbüntetésére hivatott Nemzetközi Törvényszéket.¹¹¹ A törvényszék 1993. május 25-én hágai székhellyel elkezdte működését.¹¹² A Szakértők Bizottsága által feltárt minden adat és dokumentum a bíróság rendelkezésére állt, így a főügyész¹¹³ a hivatalba lépését követő néhány hónapon belül 22 személy ellen emelt vádat.

Alig egy évvel később, 1994-ben a Biztonsági Tanács 935-ös számú határozatával elrendelte egy másik Szakértők Bizottságának a felállítását, amely a ruandai polgárháború során elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekre, s különösen a népirtásra vonatkozó bizonyítékok felkutatása és összegyűjtése céljából jött létre. Ez a Bizottság azonban nem volt képes hatékonyan ellátni a feladatát, ugyanakkor előkészítette a talajt a Biztonsági Tanács számára, hogy az 1994. évi 955. számú határozatával létrehozza az 1994. január 1. és 1994. december 31. között Ruanda területén elkövetett népirtásért és a nemzetközi humanitárius jog egyéb súlyos megsértéséért felelős személyek, valamint a szomszédos államok területén elkövetett népirtásért és más hasonló jogsértésekért felelős ruandai állampolgárok megbüntetésére hivatott Nemzetközi Büntető Törvényszéket.¹¹⁴

A 955. számú határozat a törvényszék alapokmányát is tartalmazta, amely nagyon hasonló volt az ICTY alapokmányához, azonban az elfogadásához vezető út különbözik. Az ICTR elkészítésének idején Ruanda a Biztonsági Tanács tagja volt, így érdemben beleszólhatott a tervezet szövegének alakításába. Ezért az ICTR alapokmánya inkább konszenzuson alapult.

Az ICTR és az ICTY két önálló törvényszékként alakult meg ugyan, de közös főügyésszel és Fellebbviteli Tanáccsal rendelkeznek. Az ENSZ főtitkára 1995-ben úgy látta, hogy a szervezeti kötődések a joggyakorlat egységességét lesznek hivatva biztosítani, továbbá a Törvényszékek működéséhez szükséges források gazdaságos és hatékony felhasználását fogják biztosítani.¹¹⁵

A Törvényszékek hatékonyságának és a joggyakorlatnak köszönhetően egyre nagyobb támogatást élvezett egy állandó nemzetközi büntetőbíróság létrehozásának a gondolata. Olyan előzményeket biztosítottak a Nemzetközi Büntetőbíróság létrehozására, amelyre később a bíróság a státútumában és gyakorlatában bátran támaszkodhatott.

A Nemzetközi Jogi Bizottság 1994-ben – egy módosítás után – terjesztette elő a Nemzetközi Büntetőbíróság létrehozására irányuló szövegtervezetet. Később ezt a Közgyűlés elé terjesztette, amely 1994. december 9-én hozott 49/53. számú határozatával a Nemzetközi Büntetőbíróság létrehozásáért felelős ad hoc bizottság felállításáról rendelkezett. Feladata az egyes államok alapokmánnyal szemben támasztott igényeinek összehangolása, konszenzus megtalálása és a tervezet elfogadását célzó miniszteri konferencia összehívá-

¹¹¹ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY).

¹¹² Kussbach Erich: Nemzetközi és európai büntetőjog, 69–70. oldal (Szent István Társulat, Budapest, 2005).

¹¹³ Az első főügyész Richard Goldstone volt.

¹¹⁴ International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR).

¹¹⁵ Nemzetközi és európai büntetőjog, 69–70. oldal.

sa volt. Bár végül nem járt sikerrel, de a későbbi részes államok megismerhették a szövegtervezetet.¹¹⁶

Az ENSZ Közgyűlése 1995-ben elfogadott 50/46. számú határozatával életre hívta a Nemzetközi Büntetőbíróság létrehozásáért felelős Előkészítő Bizottságot,¹¹⁷ amelynek feladata lényegében ugyanaz volt, mint az ad hoc bizottságé. Az Előkészítő Bizottság e munkájáról 1996. október 28-án terjesztett a Közgyűlés elé jelentést, s egyben kérte mandátumának meghosszabbítását, hogy elkészítse az Állandó Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumát tartalmazó egyezmény széles körben elfogadható egységes szövegét. A Közgyűlés meghosszabbította a Bizottság mandátumát, s feladatákként határozta meg, hogy fejezze be a konferencia összehívásához szükséges szövegezési munkálatokat.¹¹⁸

Az Előkészítő Bizottság 1998. április 3-án 116 cikkből álló, 173 oldal terjedelmű egységes szöveget fogadott el, amelyet a Római Konferencia elé terjesztett. A tárgyalásokat követően az Állandó Nemzetközi Büntetőbíróság¹¹⁹ Statútumát tartalmazó Római Egyezmény 1998. július 18-án nyílt meg aláírásra, és 2002. július 1-én lépett hatályba. A tárgyalásokon 160 állam, 33 kormányközi szervezet és 236 nem kormányközi szervezet szövetsége vett részt. Az államok közül 120 megszavazta, 7 ellene voksolt és 21 tartózkodott.¹²⁰

A hét ellene szavazó állam között volt többek között az Amerikai Egyesült Államok is. Az Amerikai Egyesült Államok több érveléssel is indokolta a nemleges szavazatát. Egyrészt az USA szerint a főügyész jogköre meglehetősen széles, és féltő, hogy ezt politikai célokra is fel tudja használni. Ennél is lényegesebb volt viszont azon érv, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság az univerzális joghatóság miatt akkor is eljárhat amerikai katonákkal és civilekkel szemben, ha az USA nem részese a Statútumnak, ami megítélése szerint ellentétes a szerződésnek jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény 34. cikkelyével („A szerződés harmadik állam számára – annak beleegyezése nélkül – sem kötelezettségeket, sem jogokat nem keletkeztet”). Az USA az előkészítő munkálatok során megkísérelte a Statútum ennek megfelelő módosítását, sikertelenül. Végül Clinton elnök 2000. december 31-én este 11 órakor aláírta a Statútumot. De az USA tagsága nem tartott sokáig, mivel Bush elnök 2002. május 6-án az aláírást is visszavonta, tekintettel arra, hogy „az Amerikai Egyesült Államok nem kíván az Egyezmény részesévé válni”.

Napjainkra az Egyesült Államok több mint 80 országgal kötött kétoldalú megállapodást (ezek közül az országok közül közel 40 a Statútumnak is részese), amelyben az adott állam kötelezettséget vállalt arra, hogy az USA állampolgárait, illetve szolgálatban lévő katonáit nem adja át az ICC-nek. Ez nagymértékben ronthatja a Bíróság hatékonyságát.¹²¹

¹¹⁶ Nemzetközi és európai büntetőjog, 71. oldal.

¹¹⁷ Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court (PrepCom).

¹¹⁸ M. Cherif Bassiouni: Observations Concerning the 1997–98 Preparatory Committee's Work A.I.D.P. – Nouvelles Études Pénales, Vol. 13. 1997, 5–36. pages.

¹¹⁹ International Criminal Court (ICC).

¹²⁰ https://www.icc-cpi.int/EN_Menus/icc/Pages/default.aspx (2016. március 1.).

¹²¹ A Nemzetközi Büntetőbíróság intézménye a nemzetközi jogban, 14–15. oldal.

A Részes Államok Közgyűlése a 2003. február 3–7-i ülésen megválasztotta az ICC első bírát, akik hivatali beiktatásának ceremóniája 2003. március 11-én történt meg.¹²²

A Nemzetközi Büntetőbíróság létrejötte ugyanakkor sokak szerint nem jelent végleges megoldást az elkövetők felelősségre vonása tárgyában. Ugyanis minden konfliktusnak megvan a maga sajátossága, ezért a nemzetközi béke és biztonság megteremtése különböző stratégiák, különösen pedig ad hoc megoldások alkalmazását igényli. Ezért jött létre 2002. január 16-án a Sierra Leone Nemzetközi Speciális Bíróság, amelynek alapja az ENSZ és Sierra Leone között megkötött egyezmény.¹²³ Ezen kívül több speciális bíróság is született, amelyek leginkább a nemzeti igazságszolgáltatási modellt testesítik meg, nemzetközi elem csak részben jelenik meg bennük. Ilyen bírói szervek voltak vagy vannak Kelet-Timoron, Koszovóban, Kambodzsában és Irakban.¹²⁴

A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG ÉS A MAGYAR JOG KAPCSOLATA¹²⁵

A Magyar Köztársaság Kormányának T/4490. számú törvényjavaslata szól az Egyesült Nemzetek Diplomáciai Konferenciája által, a Nemzetközi Büntetőbíróság Rómában, 1998. július 17-én elfogadott Statútumának kihirdetéséről. A Magyar Köztársaság a Statútum kidolgozásának aktív résztvevője volt, és a Statútumot 1999. január 15-én magyar részről aláírták. A Statútumot az Országgyűlés a 72. számú, 2001. október 7-én kelt Országgyűlési Határozattal megerősítette. A Magyar Köztársaság megerősítő okiratának letétbe helyezése 2001. november 30-án megtörtént. A hatvanadik megerősítő okiratnak az ENSZ Főtitkáranál történő letétbe helyezésére 2002. április 11-én került sor, a Statútum így 2002. július 1-jén lépett hatályba. A Statútumot törvénnyel kellett (volna) kihirdetni; e követelményt célozta a T/4490. számú törvényjavaslat (2003 júliusa).¹²⁶

Ugyancsak a Nemzetközi Büntetőbíróság és a magyar jog vonatkozásában kell megemlíteni a Magyar Köztársaság Kormányának T/4491. számú törvényjavaslatát (2003 júliusa), amely a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának kihirdetésével összefüggésben szükséges egyes közjogi tárgyú törvények módosításáról szól¹²⁷ (a Nemzetközi Büntetőbíróság már hatályba lépett Statútumából egyenesen következik több közjogi tárgyú törvény módosítása).¹²⁸

Dacára annak, hogy a Magyar Köztársaság a Római Statútumot 1999. január 15-én aláírta, majd az Országgyűlés azt 2001. november 6-án ratifikálta [72/2001. (XI. 7.) OGY határozat], a Statútum szövege magyar nyelven a mai napig nincsen kihirdetve. A T/4490. számú (és a T/4491. számú) tör-

¹²² Nemzetközi és európai büntetőjog, 72. oldal.

¹²³ Kussbach: Nemzetközi és európai büntetőjog, 70. oldal.

¹²⁴ Nemzetközi és európai büntetőjog, 73. oldal.

¹²⁵ A szerkesztő kiegészítő megjegyzései.

¹²⁶ <http://www.parlament.hu/irom37/4490/4490.htm> (2016. március 1.).

¹²⁷ <http://www.parlament.hu/irom37/4491/4491.htm> (2016. március 1.).

¹²⁸

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2006/a_nemzetkozi_buntetobirosag_es_a_magyar_jog_viszonya/ (2016. március 1.).

vényjavaslat 2003–2006 között folyamatosan az Országgyűlés előtt hevert, ám azokat a 2006. áprilisi országgyűlési választásokat követően visszavonták. Így a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának formálisan a mai napig nincsen hivatalos, jogszabály-erejű magyar nyelvű szövege, így a törvényjavaslatához csatolt hivatalos fordítást tekinthetjük annak.

Megjegyzem, ez azért is különösen aggályos, mert a Magyar Köztársaság történetében akadt már arra példa, hogy az Országgyűlés egy nemzetközi szerződés késedelmes kihirdetése miatt mulasztásos alkotmányértésként követte el, mivel a belső jogban visszaható hatállyal kellett (volna) az adott nemzetközi szerződést alkalmazni. Pontosan a jelzett problémák jövőbeni előfordulásának kiküszöbölését szolgálta a 2005. évi L. törvény, amely újrakodifikálta a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárás szabályait a magyar jogban.

Az inkriminált törvényjavaslatok visszavonása nem akadályozta meg az Országgyűlést abban, hogy megalkossa a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma Részben Államainak Első Közgyűlése által, 2002. szeptember 10-én, New Yorkban elfogadott, a Nemzetközi Büntetőbíróság kiváltságairól és mentességeiről szóló Megállapodás kihirdetéséről rendelkező 2006. évi XXXI. törvényt. A törvényt 2006. február 23-án hirdették ki, a hatálybalépítéséről pedig a 29/2006. (XII. 8.) KÜM határozat gondoskodott. Eszerint a Megállapodás, pontosabban a 2006. évi XXXI. törvény 2–3. §-ai 2006. április 21-től hatályosak.

Végezetül egy 2015. március 11-i újsághír: *„A hágai székhelyű Nemzetközi Büntetőbíróságon (ICC) kedden ünnepélyesen beiktatták tisztségébe a bíróság tavaly december 16-án megválasztott hat új bíróját, köztük Kovács Pétert, az ICC első magyar tagját. Kovács Péter 2005-től 2014. szeptember 2-áig a magyar Alkotmánybíróság bírója volt. Magyarország 2014 májusában jelölte a Nemzetközi Büntetőbíróság tagságára.*

A magyar bíró mellett a francia Marc Perrin de Brichambaut, a lengyel Piotr Hofmański, a Kongói Demokratikus Köztársaságból delegált Antoine Kesia-Mbe Mindua, a német Bertram Schmitt, valamint a dél-koreai Chang-ho Chung vált most kilenc esztendőre az ICC tagjává. Az új bírák által letett eskü szövegében az áll, hogy >>tisztességesen, hűségesen, pártatlanul és lelkiismeretesen<< fogják ellátni tisztségüket, a nyomozati titkot megőrzik, és a zárt tanácskozások bizalmas jellegét tiszteletben tartják.

Az ICC-t az úgynevezett római statútummal hozták létre 2002-ben azzal a céllal, hogy a népirtással, emberiség elleni bűncselekményekkel, valamint háborús bűncselekményekkel vádolt emberek ügyeiben igazságot szolgáltatson. Az ICC nem tévesztendő össze a hágai Nemzetközi Bírósággal, amely államok közötti jogvitákban hivatott az ítélezésre, illetve azzal az ENSZ által létrehozott ítélező fórummal (ICTY), amely szintén hágai székhelyű, és szintén a fenti kategóriába tartozó bűnökkel megvádoltakkal szemben jár el, de kifejezetten csak az 1990-es évek délszláv háborúiban elkövetett cselekményekkel összefüggésben.”¹²⁹

¹²⁹ <http://www.jogiforum.hu/hirek/33418> (2016. március 1.); Sereg András Kovács Péterrel készített riportja itt olvasható: <http://www.jogiforum.hu/interju/130> (2016. március 1.).

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

Felhasznált irodalom (magyar)

1. Collega. Jogi szakmai folyóirat 2009. évi 1–2. szám (Accursius Jogász Egylet, Budapest, 2009)
2. Csapó Zsuzsanna: Delicta iuris gentium, a természetes személyek nemzetközi jogon alapuló büntetőjogi felelőssége és a felelősségre vonás folyamata. JURA – A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja 2002. 1. szám (Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2002)
3. Kussbach Erich: Nemzetközi és európai büntetőjog (Szent István Társulat, Budapest, 2005)
4. M. Nyitrai Péter: Nemzetközi és európai büntetőjog (Osiris Kiadó, Budapest, 2006)
5. Szabó Imre: A nürnbergi per és a nemzetközi büntetőjog (Officina Nyomda és Kiadó Vállalat, Budapest, 1946)
6. Szemesi Sándor: A Nemzetközi Büntetőbíróság intézménye a nemzetközi jogban. Jogelméleti szemle 2006/2. szám (Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi kar, Budapest, 2006)
7. Thuküdidész: A peloponnészoszi háború I. kötet (Osiris Kiadó, Budapest, 1999)

Felhasznált irodalom (nem magyar)

1. Baxter, R. R.: The First Modern Codification of the Laws of Armed Conflict. International Review of the Red Cross, 1963
2. Contamine, P.: War in the Middle Ages. Michael Jones trans., 1984
3. Ferencz, Benjamin B.: An International Criminal court, a step toward world peace I, Oceana Publications, 1980
4. Ferencz, Benjamin B.: An international criminal court, a step toward world peace II., Oceana Publications, 1980
5. M. Cherif Bassiouni: A Draft International Criminal Code and Draft Statute for an International Criminal Tribunal. Martinus Nijhoff Publishers, 1987
6. M. Cherif Bassiouni: Introduction to International Criminal Law. Transnational Publishers, 2003
7. M. Cherif Bassiouni: Observations Concerning the 1997–98 Preparatory Committee's Work A.I.D.P. – Nouvelles Études Pénales, Vol. 13. 1997
8. M. Cherif Bassiouni: The Commission of Experts Established pursuant to Security Council Resolution 780: Investigation of Violations of International Humanitarian Law in the Former Yugoslavia. Criminal Law Forum, Vol. 5. 1994
9. Report of the Committee on International Criminal Court Jurisdiction Doc. A/26645 IN: Ferencz, Benjamin B.: An international criminal court, a step toward world peace II., Oceana Publications, 1980

10. Report of the International Law Commission on Question of International Criminal Jurisdiction Doc. A/CN.4/15, Report of the International Law Commission Doc. A/CN.4/20 IN: Ferencz, Benjamin B.: An international criminal court, a step toward world peace II., Oceana Publications, 1980
11. Sun-Tzu: The Art of War. Samuel B. Griffiths trans., 1971

Internetes hivatkozások

1. <http://www.un.org/press/en/1998/19980720.I2890.html> (2016. február 29.)
2. https://www.icc-cpi.int/EN_Menus/icc/Pages/default.aspx (2016. március 1.)
3. http://www.debreceenijogimuhely.hu/archivum/4_2006/a_nemzetkozi_buntetobirosag_es_a_magyar_jog_viszonya/ (2016. március 1.)
4. https://hu.wikipedia.org/wiki/Christine_de_Pisan (2016. február 29.)
5. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7239> (2016. február 27.)
6. <http://icc-alliance.org/home/> (2016. február 29.)
7. <https://www.google.hu/#q=kofi+annan> (2016. február 29.)
8. <https://www.google.hu/#q=henri+dunant> (2016. február 29.)
9. <https://www.google.hu/#q=gustave+moynier> (2016. február 29.)
10. <http://www.iccnw.org/?mod=icchistory> (2016. február 29.)
11. <http://www.parlament.hu/irom37/4490/4490.htm> (2016. március 1.)
12. <http://www.parlament.hu/irom37/4491/4491.htm> (2016. március 1.)
13. <http://www.jogiforum.hu/hirek/33418> (2016. március 1.)
14. <http://www.jogiforum.hu/interju/130> (2016. március 1.)

Dr. Petréttei Dávid¹³⁰

Kriminalisztika és büntetőeljárás a klasszikus kínai regényekben

A kínai irodalom négy nagy klasszikus regényt ismer, a Vízparti történetet, a Nyugati utazást, a Három királyság regényes történetét és a Vörös szoba álmát.¹³¹ Ezek közül a Három királyság magyar nyelven csak töredékesen jelent meg (az első hat fejezet, ami a teljes regény kb. 5%-át teszi ki.). Nem sorolják a „négy nagy” közé a Vízparti történet egy jelenetére épülő, sokáig pornográfnek bélyegzett, de rendkívül színvonalas Szép asszonyok egy gazdag házban című művet.¹³² A tizennegyedik században íródott Vízparti történet, illetve a tizenhatodik század végén íródott Szép asszonyok egy gazdag házban egyaránt a tizenkettedik század végén játszódik. A hivatkozott regények néhány jelenetében található leírás a korabeli Kína bűnüldözési, igazságszolgáltatási jellegzetességeiről. Írásomban ezek közül mutatok be néhányat. Érintem továbbá a Nyugati utazást, ami ugyancsak a tizenhatodik században született, és a hetedik században játszódik.

A kínai nevek és szavak átírásakor a hivatalos, úgynevezett pinyin átírást használok, zárójelben megismételve az úgynevezett magyar népszerű átírást olyankor, amikor az az adott regényben úgy szerepel. A regények íróinak nevét meghagytam népszerű átírásban.

A Szép asszonyok egy gazdag házban két főszereplője, Aranylótusz és Ximen Qing (Hszi-men Csing) úgy lehetnek egymáséi, hogy előtte meg kell gyilkolniuk Aranylótusz pipogya férjét. A szerelmesekre rányitó férjet a szerető hasba rúgja, amitől a gyenge férfi ágyban esik; gyógyszer helyett pedig a csalfa feleség mérget itat vele. Amikor a férj meghal, Ximen Qing megvesztegeti a halottszemlét tartó hivatalnokot, hogy minden gördülékenyen menjen. A hivatalnok és a mellé kirendelt két halottégető egyaránt látja, hogy mérgezés történt, holott csak hevenyészett pillantást vetnek a letakart test arcára. A hivatalnok nyugalomra inti a halottégetőket, mondván, hogy amit ők mérgezési jelnek gondolnak, csak a hőségától van. Ennyiben maradnak, a holttestet elhamvasztják.¹³³

¹³⁰ A szerző rendőr százados, az ORFK Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet kiemelt főtechnikusa.

¹³¹ <http://baike.baidu.com/subview/2566/5757533.htm#viewPageContent> (2016. április 30.).

¹³² <http://legeza.oszk.hu/sendpage.php?rec=li0908> (2016. április 30.) és

http://konyves.blog.hu/2009/03/15/szep_asszonyok_egy_gazdag_hazban_napi_kotelezo (2016. április 30.).

¹³³ Lanling Xiaoxiao Sheng: Szép asszonyok egy gazdag házban, 91. oldal (Árkádia, Budapest, 1983).

Ugyanez a történet szerepel eredetileg a Vízparti történetben is, ott azonban a hivatalnok a megvesztegetés ellenére elcsen egy csontot a hamvak közül, és azon igazolja a mérgezést: vízbe mártva a csont porhanyós és fekete lesz.¹³⁴

A néhai férj öccse, Wu Song (Vu Szung) rettenthetetlen harcos, a város egyik úgynevezett cirkáló hadnagya. Mindenki ismeri és tiszteli, hiszen korábban megölt pusztá kézzel egy tigrist a környékbeli hegyekben (annyira részeg volt, hogy nem ijedt meg a tigristől)... Amikor visszatér, hamar rájön, hogy bátyja nem természetes halállal halt meg. Először törvényes úton keresi az igazát, a várost igazgató mandarin fogadóóráján (úriszékén). A jelenet leírásából, ami a két regény esetében nagyon hasonló, képet alkothatunk a korabeli kínai bűnvádi perrendtartásról.

A fogadócsarnokba lépve Wu Song elkiáltja magát: *„Jogtalanság történt!”* – ez a hivatalos ügyindító aktus. Írásban nyújtja át keresetét (vádiratát), magával viszi a tanút. A mandarin, amikor meglátja a feljelentettek közt a gazdag és hatalmas Ximen Qinget, vonakodik megindítani az eljárást. A feljelentésbe foglalt házasságtörést nem áll módjában elbírálni, mert a férj meghalt. Holttest, illetve szemle nélkül nem lehet gyilkosság miatt sem eljárást indítani. A regula szerint ugyanis *„paráznaságnál érd a párt tetten, mutasd a zsákmányt rablási ügyben, de a sebet, ha van, holttesten!”*¹³⁵ Sőt, a tanúk esetleges vallomása sem ér sokat, hiszen ők is csupán a közszájon forgó szóbeszédet ismétlik, nem valódi (közvetlen) tanúk. Tanulságos a szentencia: *„Láttam ugyan saját szememmel, de káprázik a szemünk nem egyszer.”*¹³⁶

Wu Song ezt követően saját kezébe veszi az igazságszolgáltatást: elfogja volt sógornőjét és annak gonosz szomszédasszonyát, és maga tart *„tárgyalást”*: az összehívott szomszédok előtt vallomásra kényszeríti a két nőt. A szomszédok közül a legszebben író lejegyzi az eseményeket és a két nő vallomását. A hevenyésztett jegyzőkönyvet ezt követően minden jelenlévő ellátja kézjegyével. Szó szerint: a nevük mellé odanyomják hüvelykujjuk nyomát a papirosra. Wu Song ezután a néhai bátyja emlékének szentelt úgynevezett lélektábla előtt rituálisan végez Aranylótusszal: kivágja a máját és a szívét, és azt a halott emlékének ajánlja.

Ez a büntetésfajta felbukkan máshol is. A Nyugati utazás grandiózus mese, mai szóval talán fantasy regénynek minősíthetnénk, amelyben egy véres, illetve szomorú fejezet van. A későbbi főszereplő, Xuanzang (Hszüan-cang) születése előtt édesapját megölik, édesanyját foglyul ejtik; mikor Xuanzang tizennyolc éves korában mindezekre fény derül, a két bűnözőt elfogják. Egyiküket *„rászegezték a fa számára, kivitték a piacra, s ott ezer darabba vágták, fejét közszemlére ki is akasztották.”*¹³⁷ Egyesek tudni vélik, hogy a régi kínai hóhérok legjobbjai, szó szerint le tudtak vágni több száz darabot az ember testéből úgy, hogy az közben élt. A fából készült számára való rászegeztetés pedig talán magáért beszél. Az a bűnöző, aki házasságra kény-

¹³⁴ Si Naj-An: Vízparti történet I. kötet, 341. oldal (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1977).

¹³⁵ Vízparti történet, 349. oldal.

¹³⁶ Szép asszonyok egy gazdag házban, 125. oldal.

¹³⁷ Vu Cseng-en: Nyugati utazás, avagy a Majomkirály története I. kötet, 163. oldal (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1969).

szerítette az elrabolt nőt, hasonlóan járt mint Aranylótusz a másik regényben: a gyilkosság egykori helyszínén a halott emlékének áldozták: „szívét, máját elevenen kivágták, feláldozták a halottnak az áldozati írással egyetemben.”¹³⁸

Ugyanitt találunk egy másik nagyon fontos információt a korabeli kínai büntetőeljárásról: az elrabolt nő édesapja, a meggyilkolt férj apósa, miniszteri mivoltában „nyomban törvényt tartott a két bűnös felett, rájuk veretett százat a nagy bottal, kivette belőlük a vallomást.”¹³⁹

A botozásos vallatás sokszor szerepel a (végül is bűnözőkről szóló) Vízparti történetben is. A mű a Song- (Szung-) dinasztia idején játszódik, és nem sokkal később íródott. A Song-dinasztia idejéből származik a világ legrégebb ismert és máig fennmaradt „kriminalisztikai kézikönyve”, Song Ci „A bűnök elsőprérének összegyűjtött jegyzetei”, amely magyarul „Egy kínai halottkém feljegyzései” címmel jelent meg.¹⁴⁰ (Biztosan létezett, de még részleteiben sem ismert egy ennél is régebbi kínai halottkémléssel kapcsolatos szakkönyv, Xu Zhicai műve a 6. századból.¹⁴¹) A Song Ci művéhez fűzött egyik fordítói lábjegyzetből ismerjük a Song-kor differenciált büntetési rendszerét: könnyű botütés öt fokozatban (tíz, húsz, harminc, negyven, ötven botütés); súlyos botütés öt fokozatban (hatvantól százig, tízesével); szolgaság öt fokozatban (egy évtől öt évig, évenként); száműzetés (hétszázról ezer mérföld távolságra vagy két-három ezer mérföld távolságra); illetve a halál: megfojtás vagy lefejezés által.¹⁴²

A száműzetés is gyakran szerepel a klasszikus irodalomban. A Szép asszonyok egy gazdag házban megőrzött egy másik, ma már furcsa kínai jellegzetességet, amikor a száműzetés büntetés szerepet kap. Ximen Qing jótevője és patrónusa kegyvesztetté válik a császár előtt, mivel visszavonul a hódító dzürcsi csapatok elől. Ezért teljes jogfosztás és vagyonelkobzás mellett száműzetésbe kell vonulnia, azonban ez a kegyvesztés és száműzetés nem csak rá, családjára és alantasaira terjed ki, hanem távoli kegyeltjeire és pártfogoltjaira is, így a fővárostól távol gyógyszerészkedő Ximen Qingre és annak teljes háznépére is!¹⁴³ Természetesen „hősrünk” némi megvesztegetéssel eléri, hogy neve lekerüljön az igen hosszú listáról, és így mégse váljon kegyvesztetté.

A Vízparti történet egy másik száműzetéssel kapcsolatos jelene visszairányítja a figyelmünket az ujjnyomokkal lepecsételt jegyzőkönyvre Wu Sung bosszújaka. Párdukkoponya, amikor száműzésre ítélik, elválik feleségétől, hogy az új életet kezdhesen. A házasság felbontása váló-level kiállításával történik, amit Párdukkoponya szintén az ujjnyomatával pecsétel meg.¹⁴⁴ Ez Kínában akkor már csaknem fél évezredes múltra visszatekintő törvény volt a

¹³⁸ Nyugati utazás, avagy a Majomkirály története I. kötet, 163. oldal.

¹³⁹ Nyugati utazás, avagy a Majomkirály története I. kötet, 163. oldal.

¹⁴⁰ Quattrocento Kiadó, Budapest, 2013.

¹⁴¹ Egy kínai halottkém feljegyzései, 5. oldal.

¹⁴² Egy kínai halottkém feljegyzései, 24. oldal.

¹⁴³ Szép asszonyok egy gazdag házban, 211. oldal.

¹⁴⁴ Vízparti történet I. kötet, 110. oldal.

Tang-dinasztia Yong Hui korszakában¹⁴⁵ (Kr. u. 650-655). Az uralkodói korszakról elnevezett törvénykönyv említi az ujjnyomatokat mint a személyazonosítás lehetőségét okiratokon,¹⁴⁶ és előírja a váló-levelek ujjnyomattal történő hitelesítését.

A Vízparti történetben szereplő helyszíni szemlék során mindig igyekeznek megállapítani a halál okát; a regény jellegéből fakadóan ezek általában emberölési ügyek, ahol a gyilkos fegyver azonosítása elvezet az elkövetőhöz. Így történik, amikor Jókorjött Eső erős felindulásban megöli Anyagondját: a szemlét végző hivatalnok *„behívatta aztán a helybéli halottkémeket, a szomszédságot, s kivonulván velük Jen mama házához, szigorú szemlét tartott az áldozat holtteste körül. Meglelték a gyilkos kését is, s egykettőre kimondották, hogy eleven emberen elkövetett, késsel való nyakon szúrás által bekövetkezett gyilkosság történt.”*¹⁴⁷ Mivel maga a szemlét végző hivatalnok felismeri, hogy a kés valóban a feljelentett, menekülő Jókorjött Eső kése, az ügy megnyugtatóan felderítettnek minősül.

A törbe csalt Jáde Egyszarvút szolgálja, Pazar menti meg a két megvesztegetett poroszló karmaiból: számszeríjjal agyonlövi őket, mikor azok urát agyon akarják verni az erdőben. Itt a holttestek felfedezését követően a szemle elsődleges feladata a személyazonosság megállapítása. Amikor kiderül, hogy ők a fogolykísérő poroszlók, akikkel számszeríj végzett, a gyanú a kiszabadított fogoly szolgájára terelődik. Az azonnal foganatosított tanúkutatás során ugyanis kiderül, hogy a háztól korábban elcsapott, urához azonban mindvégig hű szolga rendelkezik számszeríjjal, és jól is bánik vele. A megállapítások eredményeként a szolga és a kiszabadított Jáde Egyszarvú személyleírását tartalmazó, sokszorosított körözőleveleket ragasztanak ki a környéken, ami alapján egy fogadós felismeri két vendégét és feljelenti őket.¹⁴⁸

Hogy a klasszikusok plasztikus leírásai mennyire árulkodnak a korabeli szakirodalom ismeretéről, annak megítéléséhez térjünk vissza Aranylótusz szerencsétlen férjének megmérgezéséhez. A halottszemlét végző fertálybíró a Vízparti történetben megállapítja, hogy *„feje hét nyílásán ott van még az alvadt vér, a szája megharapva, egyszóval, mérgezés áldozata lett.”*¹⁴⁹ A Szép asszonyok egy gazdag házban ugyanezt úgy meséli el, hogy *„véraláfutásosak a körmök, az ajkak sötétbarnák, az arc viaszszárga, a szemek pedig majd kiugranak üregükből”,* illetve *„Gyanús az arc elszíneződése (...), az ajkakon meglátszanak a fogak nyomai, a szájüreg véres”*.¹⁵⁰ A korabeli szakkönyv szerint: *„Akinek halálát méregnyelés okozta, annak szája és szemei többnyire nyitva vannak, arca sötétbíbor vagy kékeszöld színű, ajkai lilás*

¹⁴⁵ Több (nyugati) forrás Yung-Hwui átírással írja le, és személynévnek tekintik („Yung-Hwui Törvénykönyve”); ezzel szemben ez egy uralkodási kor, Gao Zong (született: Li Zhi) császár uralkodásán belül. Lásd: <http://baike.baidu.com/view/420137.htm> (2016. április 30.).

¹⁴⁶ <http://www.chinanews.com/cul/news/2008/10-26/1425573.shtml> – a kínai Ujjnyom Múzeumról szóló cikk (2016. április 30.).

¹⁴⁷ Vízparti történet I. kötet, 275. oldal.

¹⁴⁸ Vízparti történet III. kötet, 127. oldal.

¹⁴⁹ Vízparti történet I. kötet, 346. oldal.

¹⁵⁰ Szép asszonyok egy gazdag házban, 91. oldal.

*feketék, kéz- és lábujjkörmei kékeszöldek, feketék, szájából, szemeiből, föléből és orrából pedig vér szivárog.*¹⁵¹

Rövid írásom zárásaként idézem az Egy kínai halottkém feljegyzéseinek eredeti, 1247-ben megjelent előszavát: *„A bűncselekmények között semmi sem súlyosabb a főbenjáró bűnöknél; a főbenjáró bűnök esetében semmi sem fontosabb a kezdetben összegyűjtött bizonyítékoknál; a bizonyítékok összegyűjtése során semmi sem fontosabb a halottkém vizsgálatnál. Olyan hatalom ez, amelyen élet és halál kérdése múlik, vigaszt nyújthat a bánatra, vagy épp utat engedhet a további bűnöknek.*”¹⁵² A kezdetben összegyűjtött bizonyítékok jelentőségéről néhány ezer kilométer, valamint néhány száz év távolságból ugyanígy vélekedik dr. Dobos János¹⁵³ és dr. Fenyvesi Csaba professzor¹⁵⁴ is, ami nyilvánvalóvá teszi a tétel időtállóságát és lényeglátását.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

Felhasznált irodalom

1. Dobos János: Kis nyomozástan (BM Könyvkiadó, Budapest, 1988)
2. Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika alapelvei. Jura – A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja 2013/2. szám (Pécs, 2013)
3. Lanling Xiaoxiao Sheng: Szép asszonyok egy gazdag házban (Árkádia, Budapest, 1983)
4. Si Naj-An: Vízparti történet I. kötet (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1977)
5. Song Ci: Egy kínai halottkém feljegyzései (Quattrocento Kiadó, Budapest, 2013)
6. Vu Cseng-en: Nyugati utazás, avagy a Majomkirály története (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1969)

Internetes hivatkozások

1. <http://baike.baidu.com/subview/2566/5757533.htm#viewPageContent>
2. <http://baike.baidu.com/view/420137.htm>
<http://www.chinanews.com/cul/news/2008/10-26/1425573.shtml>
3. <http://legeza.oszk.hu/sendpage.php?rec=li0908>
http://konyves.blog.hu/2009/03/15/szep_asszonyok_egy_gazdag_hazban_napi_kotelezo

¹⁵¹ Egy kínai halottkém feljegyzései, 171. old.

¹⁵² Egy kínai halottkém feljegyzései, 19. old.

¹⁵³ Dobos János: Kis nyomozástan, 44. oldal (BM Könyvkiadó, Budapest, 1988).

¹⁵⁴ Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika alapelvei. Jura – A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja 2013/2. szám, 37–50. oldal (Pécs, 2013).

Dr. Virágné dr. Balázs Tímea¹⁵⁵

A gépjárműlopás, a jármű önkényes elvétele és a hűtlen kezelés elhatárolása a gyakorlati nyomozás során

ELŐSZÓ

A vagyron elleni bűncselekmények¹⁵⁶ száma az utóbbi időszakban nagyon elszaporodott Magyarországon. E deliktumokon belül is jelentős hányadot tesznek ki a gépjárművekkel kapcsolatos bűncselekmények, tekintettel arra, hogy a gépjárművek számának emelkedésével szükségképpen gyakrabban fordulnak elő ezek a deliktumok.

Az így megvalósult cselekmények azonban az elkövető és a gépjármű kapcsolatától függően különféleképpen alakulhatnak, így jellemzően a gépjárművekkel összefüggésben a lopás, a jármű önkényes elvétele, valamint a hűtlen kezelés merülhet fel, természetesen az e cselekményekhez tartozó közokirat-hamisítás, hamis magánokirat felhasználása és egyéb bűncselekmények mellett.

Dolgozatomban az említett három bűncselekmény elhatárolási kérdéseire kívánok rámutatni, a vonatkozó bírósági gyakorlat segítségével.

A LOPÁS, A GÉPJÁRMŰLOPÁS SZABÁLYOZÁSA

A Btk.¹⁵⁷ 370. § (1) bekezdése szerint, *aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el.*

A lopás jogi tárgya a tulajdonjog, illetve az adott birtokállapot.

A bűncselekmény elkövetési tárgya értékkel bíró, idegen ingó dolog lehet.

Az elkövetési magatartásra tekintettel ingatlan a lopás esetében nem lehet elkövetési tárgy. Dolognak tekintendő a villamos- és a gazdaságilag hasznosítható más energia, valamint a vagyoni jogosultságot megtestesítő olyan okirat is, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában – illetve a dematerializált formában kibocsátott értékpapír esetében az értékpapírszámla jogosultjának – biztosítja [Btk. 393. § a) pontja].

A dolognak az elkövető számára idegennek kell lennie, másnak a tulajdonában, vagy birtokában kell állnia. A közös tulajdonban lévő ingó dolog nem idegen az elkövető számára, és ezáltal a lopás elkövetési tárgya sem lehet. Az uratlan dolog nem minősül az elkövető számára idegen dolognak. A tulajdonjogról való lemondás szándéka nélkül elhagyott dolog azonban már igen.

¹⁵⁵ A szerző a Miskolci Járási és Nyomozó Ügyészségen alügyész, valamint a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán indított Bűnügyi szakjogász szakirányú továbbképzés hallgatója.

¹⁵⁶ Btk. XXXVI. Fejezet.

¹⁵⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.).

A lopás elkövetési magatartása a másnak a birtokából, annak a beleegyezése nélkül történő elvétele. Az elvétel történhet akár a tulajdonostól, akár a birtokostól, e személyek azonban nem lehetnek azonosak az elkövetővel. Az elvétel a korábbi birtokállapot megszüntetését, és új birtokállapot létrehozatalát jelenti.

A bűncselekmény a jogtalan eltulajdonítási célzatra figyelemmel csak egyenes szándékkal követhető el. Az eltulajdonítás a tulajdonjog gyakorlását jelenti. Az eltulajdonításnak jogtalanak kell lennie. Jogtalanak abban az esetben minősül a cselekmény, ha az elvétele sem jogszabály, sem az erre jogosult nem hatalmazza fel az elkövetőt.

A lopást tettesként bárki elkövetheti, kivéve a dolog tulajdonosát, vagy birtokosát. A lopás az elkövetési magatartás tanúsításával válik befejezetté.¹⁵⁸

A gépjárműlopás elkövetési tárgya a gépjármű, másképpen az idegen gépi meghajtású jármű. Bár nem törvényszerű, de a gépjárművek számának növekedése magával hozta a jármű jogtalan használatát vagy a jármű utas-, illetve csomagteréből történő lopást is. Ennek egyik oka, hogy tulajdonos könnyelműségéből, nemtörődomségből maga kínálja fel a bűnözőknek a zsákmányt, másik oka, hogy a legtöbb gépjármű közterületen, úttesten felügyelet nélkül áll.

E téren a védekezés sajnos meglehetősen nehéz, mert sokféle esetre kell felkészülni, a tükörtörő rongáló részeg vandáloktól, az autósboltból csalódottan távozó, kerékeszerelő tolvajokon át a szervezett bandáig, amelyek szétszerelés után eladásra, vagy újra értékesítésre dolgoznak.

Léteznek olyan illegális műhelyek, amelyek kifejezetten arra rendezkedtek be, hogy az ellopott gépkocsit akár egyetlen éjszaka alatt alkatrészekre bontják, majd azokat különböző csatornákon értékesítik. Vannak olyan szervezett bűnözők, akik az ellopott gépkocsik rendszámát kicserélik, és így azt ki-csempészik az országból.

Előfordul, hogy maga a gépkocsit használó, aki nem tudja megfizetni a gépkocsi törlesztő részletét vagy lízing díját, és a gépkocsit ellopattja, bízva abban, hogy a biztosító, a Casco a kárt megtéríti. Gépkocsivásárlás esetén, ha azt nem kereskedőtől vásárolják, meg kell győződni, hogy a forgalmi engedélyben lévő alváz- és motorszámok megegyeznek-e a gépkocsi adataival, illetve a gépkocsit a forgalmi engedélybe bejegyzett személytől vásárolták-e.¹⁵⁹

A Miskolci Járási és Nyomozó Ügyészség illetékességi területén az elmúlt évek egyik kiemelt jelentőségű ügye volt az az eset, melyben az elkövetői kör a gépjárműveket külföldről ellopta, illetve ellopatta, az ország különböző területein lévő „mesterekkel” a gépjárművek egyedi azonosítóit (pl. rendszám, alvázszerelés stb.) átültette, majd értékesítette.

Ezt követően a legalizálók két módszert alkalmaztak: vagy klónozták az autót, tehát a lopott járművet egy másik autó alvázszerelésével és azonosítóival tisztázták, vagy az úgynevezett ikresítés módszerét használták. Ez azt jelen-

¹⁵⁸ A téma szempontjából szükséges alapfogalmak bemutatásánál a HVG–ORAC által kiadott Magyar büntetőjog I–III. Kommentár a gyakorlat számára (a 2012. évi C. törvény, az új Btk. kommentárja) című kiadvány dr. Akác József által írt, nagyon elleni bűncselekményekre vonatkozó 1378–1393. oldal közötti részt használtam fel.

¹⁵⁹ http://midra.uni-miskolc.hu/3aDoX_Portlets/documents/document_14371_section_6650.pdf (megtekintve: 2016. április 23.).

ti, hogy egy létező külföldi autó adatai alapján duplikálják a lopott járművet, így két azonos autó fut majd más-más országban. A klón és az ikresített autót hamis forgalmival hamis számla alapján strómannal, általában hajléktalannal levizsgáztatták itthon, vagy eleve külföldi okmányokkal adták el.

A szerkesztő megjegyzése: a donorozásnál az elkövetők legálisan vásárolnak egy alváz- és motorszámossal ellátott karambolos (előregedett, külföldről alkatrésznek behozott), de lehetőleg érvényes műszaki engedéllyel rendelkező személygépjárművet, a hozzátartozó rendszámmal, járműtörzskönyvvel és forgalmi engedéllyel együtt. Fontos, hogy az alvázszaámot hordozó elem ép, felhasználható legyen. Ezt követően lopnak egy típus-azonos és – ha sikerül – ugyanolyan színű gépjárművet. A két személygépjárművet lényegében összeépítik, ahol szükséges, az egyedi azonosítókat megváltoztatják (átütik, áthelyezik, a legálisan vásárolt gépjármű állapotától függően). Az így „keletkezett” donorozott gépjárművet a legálisan vásárolt gépjármű okmányaival és forgalmi rendszámával értékesítik.

Az ikresítésnél az elkövetők ugyancsak legálisan vásárolnak, lízingelnek vagy bérelnek egy személygépjárművet, majd lopnak egy ugyanolyan típusú és színű gépjárművet. Ezt követően a lopott gépjármű egyedi azonosító jeleit különböző eszközökkel és módszerekkel a legálisan vásárolt gépjármű azonosítóira megváltoztatják. A legálisan vásárolt személygépjármű okmányainak és rendszámának elvesztését vagy megsemmisülését bejelentik, ezzel együtt azok pótlását kérik. Az okmányok és a rendszám pótlását követően a két teljesen azonos paraméterrel rendelkező ikergépjármű közül a lopottat értékesítik.

Amennyiben a lopott gépkocsit külföldön értékesítik, a gépjármű forgalmi engedélyét és a rendszámát hazahozzák, így módjukban áll újabb ikergépjárművet előállítani.¹⁶⁰

A gépjárművekkel kapcsolatos lopások elkövetési módszerei, láthatóan eléggé változatosak.

A JÁRMŰ ÖNKÉNYES ELVÉTELE

A Btk. 380. § (1) bekezdése szerint, *aki idegen gépi meghajtású járművet mástól azért vesz el, hogy jogtalanul használja, vagy az így elvett, illetve a rábízott ilyen járművet használja jogtalanul, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

A jármű önkényes elvételének jogi tárgya a vagyoni viszonyok védelme, ezen belül a birtoklás, a használat zavartalansága.

Elkövetési tárgya az elkövető számára idegen, gépi meghajtású jármű, vagyis a gépjármű. A gépjármű olyan jármű, amelyet beépített erőgép hajt.

A bűncselekmény elkövetési magatartása az elvétel, illetve a jogtalan használat. A jogtalanság azt jelenti, hogy az elkövetési magatartás tanúsítására a jogosult nem hatalmazta fel az elkövetőt.

A más által elvett jármű jogtalan használatával az valósíthatja meg a bűncselekményt, aki a jármű elvételében nem vett részt. Ebben az esetben azonban az elkövetőnek tudomással kell bírnia arról, hogy a jármű használatát neki átengedő személy jogtalanul szerezte meg a jármű birtokát.

A rábízott jármű jogtalan használata esetében az elkövető jogszerűen birtokolja a járművet.

A jármű önkényes elvétele kizárólag szándékosan, az első fordulat csak egyenes szándékkal követhető el. E bűncselekmény esetében hiányzik az eltulajdonítási célzat.

¹⁶⁰ Kollár Zsolt (szerk.): A gépjárműbűnözés kriminalisztikája, 56–60. oldal (Cordi Kht. Budapest, 2006).

A bűncselekményt tettesként bárki elkövetheti a rábízott jármű használata kivételével.

A jármű önkényes elvétele az elkövetési magatartás tanúsításával befejezetté válik.¹⁶¹

HÜTTLEN KEZELÉS

A Btk. 376. § (1) bekezdése szerint, *akit idegen vagyon kezelésével bíztak meg, és ebből folyó kötelességének megszegésével vagyoni hátrányt okoz, hűtlen kezelést követ el.*

A törvényi tényállás elemzése kapcsán leszögezhető, hogy a cselekmény tárgya csak az idegen vagyon lehet, *„ami a polgári jog szabályai szerint egy konkrét természetes vagy jogi személy vagyoni jogainak az összessége, függetlenül attól, hogy az dologi formában jelenik-e meg, avagy jogviszonyok formájában. Ebből következően felöleli az ingó és az ingatlan dolgok mellett a különböző vagyoni jogokat is”*.¹⁶²

A hűtlen kezelés jogi tárgya a sértettnek az az érdeke, hogy a más által történő vagyonkezelés során ne szenvedjen vagyoni hátrányt.

A bűncselekmény elkövetési tárgya az olyan idegen ingó vagy ingatlan vagyon, amelyet az elkövető kezelésére bíztak. A vagyonkezelés a vagyonnal való gazdálkodást jelenti.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a vagyonkezelési kötelesség megszegése. Ezt meghatározhatja jogszabály, belső szabályzat, munkaköri leírás, szerződés.

Mivel az idegen vagyonnak az elkövető kezelésére bízottnak kell lennie, a vagyon kezeléséből folyó kötelezettségek konkrét tartalmát általában írott dokumentumokból – okiratokból – tudhatjuk csak meg, amely lehet jogszabály, hatósági határozat, megbízási szerződés, hivatali vagy gazdasági ügyrend, gazdasági társaság alapszabálya, munkaköri leírás vagy akár a megbízó eseti utasítása is.¹⁶³

A kötelességszegés mind tevéssel, mind mulasztással elkövethető. Itt elmulasztás nincs, a gyakorlati tapasztalatok szerint azonban általában meghúzódik a cselekmény mögött vagyoni érdek, de ez áttételes, nem jelenik meg közvetlenül a bűncselekmény elkövetése során.

Azt azonban, hogy mi tekinthető vagyonkezelői kötelesség megszegésének, a törvényi tényállás nem tartalmazza, ezért annak megítélése, hogy az adott magatartás beleillik-e ebbe a körbe, általában nem is olyan egyszerű. A vagyonkezelési kötelezettség általánosan megfogalmazható fő tartalmi elemeit a polgári törvénykönyvnek a megbízási jogviszonyra vonatkozó szabályozása alapján az alábbiakban határozhatjuk meg:

- a vagyon őrzése,
- a vagyon állagának a megóvása,

¹⁶¹ Magyar büntetőjog I–III. Kommentár a gyakorlat számára, 1429–1433. oldal.

¹⁶² Dr. Belovics – Dr. Molnár – Dr. Sinku: Büntetőjog. Különös Rész. (Nyolcadik, átdolgozott kiadás), 739. oldal (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009).

¹⁶³ Ibolya Tibor: A hűtlen kezelés bizonyítása – <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/6.pdf> (megtekintve: 2016. április 16.)

- a vagyon gyarapítása,
- a kárelhárítás,
- a beosztottak, egyéb vagyonkezelők irányítása,
- a tulajdonos, megbízó tájékoztatása, utasításainak a betartása,
- a tulajdonos, megbízó figyelmeztetése az ésszerűtlen, szakszerűtlen utasításaira,
- a tulajdonos, megbízó beleegyezése nélkül más személyek közreműködésének az igénybevétele,
- a tulajdonos, megbízó érdekeinek megfelelő intézkedések megtétele.¹⁶⁴

A hűtlen kezelés materiális bűncselekmény, befejezetté válásához az szükséges, hogy vagyoni hátrány következzen be. Az elkövetési magatartás és az eredmény között okozati összefüggésnek kell fennállnia. A vagyoni hátrány fogalmába a kár mellett az elmaradt haszon is beletartozik.

A bűncselekmény csak szándékosan (egyenest és eshetőleges szándékkal is) elkövethető. Az elkövetőnek tudnia kell, hogy őt milyen vagyonkezelési kötelezettség terheli, és felismeri, hogy magatartása következtében vagyoni hátrány keletkezhet, amelynek bekövetkezését kívánja, vagy abba legalább belenyugszik. A hűtlen kezelést tettesként csak a személy követheti el, akit idegen vagyon kezelésével megbíztak.¹⁶⁵

A GÉPJÁRMŰLOPÁS, A JÁRMŰ ÖNKÉNYES ELVÉTELE ÉS A HÜTLEN KEZELÉS ELHATÁROLÁSA A GYAKORLATI NYOMOZÁS SORÁN

A Be.¹⁶⁶ 75. § (1) bekezdés úgy fogalmaz, hogy a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valószínűleg megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.

A (2) bekezdés szerint, a bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek – különösen a polgári jogi igénynek, valamint a bűnözés megelőzésére és más eljárás kezdeményezésére szolgáló intézkedés szükségességének – elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet.

A bizonyítás tárgyának megválasztására vonatkozóan tehát az eljárási törvény azt a követelményt támasztja, hogy a bizonyítás a megalapozott tényállás megállapításához szükséges, lényeges (releváns) tényekre, és ne a közbűnség tényekre irányuljon.

Ennek szellemében, büntető anyagi jogi szempontból bizonyítani az adott bűncselekmény törvényi tényállási elemeit kell. A bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet.

Kriminálisztikai, pontosabban kriminálmotodikai oldalról vizsgálva pedig a kriminálisztikai alapkérdésekre, valamint az esetlegesen felmerülő kiegészítő kérdésekre szükséges feleletet adni. Megjegyzendő, hogy a kriminálisztikai

¹⁶⁴ A hűtlen kezelés bizonyítása – <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/6.pdf> (megtekintve: 2016. április 16.).

¹⁶⁵ Magyar büntetőjog I–III. Kommentár a gyakorlat számára, 1416–1419. oldal.

¹⁶⁶ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.).

alap- és kiegészítő kérdések, valamint a bűncselekmény általános törvényi tényállási elemei jól összehangolhatók. Például, ha az elkövetés helyét (Hol történt?), az idejét (Mikor történt?), a módját (Hogyan történt?) és az eszközt (Mivel követték el?) kutatjuk, akkor lényegében az úgynevezett szituációs ismérvekre (általános törvényi tényállási elemek, tárgyi oldal, nem szükségképpen ismérvek) keressük a választ.

Általánosságban véve kijelenthetjük, hogy a bizonyítás tárgyát a nyomozás során is a tényeknek az a köre alkotja, amelyre a bizonyítás irányul. Egy adott bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban azonban számtalan tény valósulhat meg, amelyek közül az eljárás szempontjából egyesek jelentősek, mások nem.¹⁶⁷

Nyilvánvaló, hogy a hagyományos nyomozási cselekmények mellett az ezeket kiegészítő, közvetlenül az ismeretlen tettes elfogását célzó intézkedésekre is szükség van. Ezek azonban nem helyettesíthetik a nyomozást, és tervezésük is csak a nyomozás adataira támaszkodhat. A nyomozáson belül a felderítés és a bizonyítás egységes folyamat, ezért a feladatok egymást alapozzák, egymást feltételezik, az egyik tevékenység a másikban folytatódik, illetve kombinálódik.¹⁶⁸

A fenti bűncselekmények elhatárolásakor a kialakult bírói gyakorlat siet a segítségünkre, hiszen olyan ismereteket fogalmaznak meg, amelyek a gyakorlati nyomozás során nélkülözhetetlenek.

A gépjárműlopás és a jármű önkényes elvétele elhatárolásánál a következő szempontokat kell figyelembe vennünk. Gépjárműlopás esetén az elvétel a jogtalan eltulajdonítás céljából történik, míg a jármű önkényes elvételekor a jogtalan használat az elkövető célja. Így például, ha a tettes a gépjárművet a tulajdonos érdekkörében való felhasználás, vagy a saját részére való ideiglenes használat végett veszi el, jármű önkényes elvétele valósulhat meg.

Tények, amelyek az eltulajdonítási célzatra utalhatnak: a gépjármű

- huzamosabb ideig tartó használata,
- elrejtése, deponálása,
- átfestése, átalakítása, beépítése,
- egyedi azonosító jeleinek megváltoztatása
- hamis, hamisított vagy más (lopott) rendszámtáblával történő felszerelése,
- forgalmi engedélyének, adásvételi szerződésének, stb. meghamisítása,
- forgalomba helyezésének megkísérlése,
- alkatrészekre bontása,
- eladásra felkínálása,
- elidegenítése, cseréje, elajándékozása, zálogba adása, másnak rendelkezésére bocsátása, stb.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Dr. Kovács Gyula Az 1978. évi IV. törvény (régi Btk.) szerinti erőszakos közöszlítés bizonyításának tárgya

[http://5mp.eu/fajlok2/obsitosdetektivek/obsitos_detektivek_lapja_\(2013._evi_i._szam\)_www.5mp.eu_.pdf](http://5mp.eu/fajlok2/obsitosdetektivek/obsitos_detektivek_lapja_(2013._evi_i._szam)_www.5mp.eu_.pdf) (megtekintve: 2016. április 14.).

¹⁶⁸ Dr. Barta Endre: A sorozat bűncselekmények felderítésének és bizonyításának elméleti alapjai. Rendvédelmi Füzetek 2001/20. szám, 4–5. oldal (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2001).

¹⁶⁹ Dr. Kovács Gyula: A gépjárművekkel kapcsolatos bűncselekmények nyomozása, előadásvázlat és előadás (elhangozott: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi szakjogász szakirányú továbbképzésén, 2016. március 19-én).

A bírói gyakorlat a gépjárműlopás és a jármű önkényes elvétele elhatárolását az alábbiak szerint fogalmazta meg a BH 1994. 640. alapján.

A tényállás szerint az I. r. vádlott részben egyedül, részben II. r. társával közösen, lezáratlan gépkocsikat vett el jogtalan használat céljából, amelyeket hosszabb-rövidebb használat után különböző helyeken elhagyott, vagy átadott. Több esetben előfordult, hogy I. r. vádlott a jogtalan használat végett megszerzett gépkocsikat megkülönböztető jelzéssel látta el, vagy a gépkocsikon a rendszámot kicserélte más gépjárművek rendszámára azért, hogy azok beazonosíthatóságát megghiúsítsa.

Az elsőfokú bíróság a vádlottak azon cselekményeit, amikor a járműveket csupán jogtalanul használták, majd elhagyták, jármű önkényes elvétele véttségének, míg, amikor valamilyen megkülönböztető jelzést használtak, rendszámot cseréltek, lopás büntettének minősítette.

Az elsőfokú bíróság indoklásával egyetértve a másodfokú bíróság is helyesnek találta azt az érvelést, hogyha a jármű önkényes elvételét megvalósító személy később a jármű jogtalan elsajátítására határozta el magát, akkor lopás bűncselekménye valósul meg, mivel az előbb tanúsított jogtalan használati magatartás beleolvad a súlyosabb minősítésbe.

A lopási célzatra utal, ha az elkövető a rendszámtáblát kicseréli vagy a jármű azonosítójának megghiúsítására irányuló egyéb cselekményt végez, a járművet hosszabb ideig használja, vagy ha a használatát más személynek átengedi, tehát minden olyan magatartás, ami a használaton túl a tulajdonosi jog körébe tartozó rendelkezési jog ismérveit viseli magán.

Viszont halmazat megállapításának van helye, ha az elkövető a jogtalan használat céljából igénybe vett jármű birtoklásával felhagy, majd később eltulajdonítási szándékkal szerzi meg, illetve viszi el a helyszínről a korábban otthagytott járművet.

A jármű önkényes elvétele és a hűtlen kezelés elhatárolásakor több bírósági határozat és büntető kollégiumi vélemény ad iránymutatást.

Az egyik legjelentősebb, a BH 1999. 151. számú, amely tényállása a következőkben foglalható össze: a vádlott a határőrizeti kirendeltség vezetője volt, és ebben a minőségében felelős a kirendeltségen rendszeresített szolgálati gépjárművek előírás szerinti használatáért, valamint a vonatkozó jogszabályok szerint jogosult volt – engedély mellett – a gépjárművek vezetésére is.

A vádlott a cselekmény napján szabadnapját töltötte, azonban a kirendeltség egyik gépjárművét engedély nélkül használta, azzal 67 km-t tett meg.

A határőr igazgatóság ügyeletére a vádlott cselekményének idején egy bejelentés érkezett, amely szerint a vádlott italozik, de ennek ellenére vezet. A vádlottat tetten érték, és vele szemben vádat emeltek.

A megyei bíróság a vádlottat jármű önkényes elvételének büntette, és ittas járművezetés vétsége miatt ítélte el, amely ellen a vádlott és védője fellebbezéssel éltek.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a vádlott törvényesen lett ki mondva ittas járművezetés vétsége miatt bűnösnek, azonban tévedett az elsőfokú bíróság, amikor a jármű önkényes elvételét is megállapította. Az iratokból megállapítható, hogy a vádlott felelős volt az állományába tartozó gépjárművek szabályos, rendeltetésszerű forgalmazásáért, üzemben tartásá-

ért, továbbá szolgálai gépjárműveket csak külön igazgatói engedéllyel lehetett igénybe venni. Tehát akkor, amikor a vádlott a gépjárművet engedély nélkül, magáncélra használta, mint kirendeltség-vezető, a vagyonkezelői kötelezettségét – melyet a határőr-igazgatóság érdekében kellett volna tartósan gyakorolnia – megszegte.

A BK 95. számú állásfoglalásában¹⁷⁰ a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy mindazokban az esetekben, amikor a gépkocsivezető a kezelésére bízott gépjárművet a rá vonatkozó rendelkezések megszegésével magáncélra veszi igénybe, ez a vagyonkezelési megbízással járó kötelezettségének olyan szándékos megszegése, amely a megbízó érdekkörében vagyoni hátrányt eredményezhet, ezáltal a hűtlen kezelés valósulhat meg.

A Btk. a hűtlen kezelésnél büntetni rendeli azt az esetet is, amikor a rábízott idegen gépi meghajtású járművet jogosulatlanul használja. A jármű önkényes elvétele büntetnének a rá bízott idegen jármű jogtalan használata elkövetési fordulatát, és a hűtlen kezelés vétségét a rábízás tartós vagy időleges természete, illetőleg a vagyonkezelési körben történő megvalósítás határolja el egymástól.

Tehát arra figyelemmel, hogy a vádlott szolgálati beosztásából ráháruló vagyonkezelési kötelezettségével élt vissza, oly rábízott gépjármű vonatkozásában, amelynek rendeltetésszerű üzemeltetéséért tartósan volt felelős, nem lehetett alanya a jármű önkényes elvétele büntetnének.

A 35/2007. BK vélemény szerint a hűtlen kezelés, valamint a jármű önkényes elvétele több vonatkozásban mutatkozó hasonlósága ellenére egymástól lényegesen eltér.

A jogi tárgy szempontjából vizsgálva a Btk. 376. § (1) bekezdésében szabályozott hűtlen kezelés a vagyonkezelési megbízásból folyó kötelességszegéssel összefüggő vagyoni hátrány okozását jelenti. A Btk. 380. § (1) bekezdésében meghatározott jármű önkényes elvétele folytán pedig a gépi meghajtású jármű tulajdonosa vagy jogos használója a használati jogának gyakorlásában van időlegesen akadályozva.

A hűtlen kezelés esetében az idegen vagyon kezelésére vonatkozó kötelezettség terheli az elkövetőt. A kezelés magában foglalja a rábízást is, de ennél szélesebb kört ölel fel; tartalmazza az idegen vagyontárgy üzemeltetését, működtetését és általában olyan huzamosan tartó vagy folyamatos tevékenységet, amelyet az elkövető a tulajdonos, illetőleg a megbízó érdekében végez. A Btk. 380. §-ának (1) bekezdése büntetni rendeli azt az esetet is, amikor az elkövető a rá bízott idegen gépi meghajtású járművet jogosulatlanul használja. Ennek az elkövetési fordulatnak az esetében a rábízás általában időleges jellegű és olyan birtokba adást jelent, amely a jármű használatától eltérő egyéb célból (javítás, szerelés, megőrzés stb.) történik.

Lényegesen eltér a tárgyalt két bűncselekmény elkövetési magatartása is.

A hűtlen kezelés azáltal valósul meg, hogy az elkövető nem kötelességszerűen, vagyis a tulajdonos érdekében, hanem éppen annak vagyoni hátrányt okozva tevékenykedik.

¹⁷⁰ Hatályon kívül helyezte az 5/2007. Büntető jogegységi határozat. Hatálytalan: 2007. november 7-től. Felülvizsgálatára lásd a 35/2007. BK véleményt.

Ezzel szemben a jármű önkényes elvételének azokban az eseteiben, amikor az elkövető a rá bízott idegen gépi meghajtású járművet jogtalanul használja, maga a használat a bűncselekmény véghezviteli magatartása. Ebben az esetben tehát a használat nem a vagyonkezelési megbízáson alapul. A Btk. 380. §-ának (1) bekezdésében a hűtlen kezelésnek megfelelő elkövetési magatartás nincs szabályozva.

A hűtlen kezelés eredmény-bűncselekmény. A vagyonkezelési megbízásból folyó kötelesség szándékos megszegésével okozati összefüggésben áll a vagyoni hátrány bekövetkezése, amely – a Btk. 459. §-ának 17. pontjában foglalt értelmező rendelkezés szerint – a vagyonban okozott kár mellett magában foglalja az elmaradt vagyoni előnyt is. Elvi élel mondta ki tehát a BK vélemény rendelkező része, hogy *„aki a kezelésére bízott idegen gépi meghajtású járművet a használatra vonatkozó rendelkezésektől eltérő módon veszi igénybe, hűtlen kezelést valósíthat meg”*.

UTÓSZÓ

Dolgozatom utolsó fejezetéből is kitűnik, miszerint a gépjárműlopások elhatárolása a jármű önkényes elvételétől, illetőleg a jármű önkényes elvételének elhatárolása a hűtlen kezeléstől sokszor nem is olyan egyszerű, mint ahogy az elsőre látszik. A bizonyításnak a fő kérdéseken túlmenően a járulékos kérdésekre, de legfőképpen a kriminalisztika hét plusz egy alapkérdésére is ki kell terjednie, annak megállapítása érdekében, hogy az adott cselekmény miképpen minősíthető.

A munkámban megjelölt bírósági határozatok és büntető kollégiumi vélemények ezekhez nyújtanak segítséget, támpontokat, de az egyes cselekmények elbírálásánál nem mellőzhető az eset összes körülményeinek figyelembe vétele, a bizonyítékok egyesével és összességükben történő értékelése sem.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

Felhasznált irodalom

1. Barta Endre: A sorozat bűncselekmények felderítésének és bizonyításának elméleti alapjai. Rendvédelmi Füzetek 2001/20. szám (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2001)
2. Belovics – Dr. Molnár – Dr. Sinku: Büntetőjog. Különös Rész. Nyolcadik, átdolgozott kiadás (HVG–Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009)
3. Kollár Zsolt (szerk.): A gépjárműbűnözés kriminalisztikája (Cordi Kht. Budapest, 2006)
4. Kónya István (szerk.): Magyar büntetőjog I–III. Kommentár a gyakorlat számára. Negyedik kiadás (HVG–Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2015)
5. Kovács Gyula: A gépjárművekkel kapcsolatos bűncselekmények nyomozása, előadásvázlat és előadás (elhangzott: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi szakjogász szakirányú továbbképzésén)

Internetes hivatkozások

1. [http://5mp.eu/fajlok2/obsitosdetektivek/obsitos_detektivek_lapja_\(2013_.evi i. szam\) www.5mp.eu .pdf](http://5mp.eu/fajlok2/obsitosdetektivek/obsitos_detektivek_lapja_(2013_.evi_i.szam)_www.5mp.eu_.pdf) [Dr. Kovács Gyula Az 1978. évi IV. törvény (régi Btk.) szerinti erőszakos közöszlés bizonyításának tárgya]
2. <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/6.pdf> (Ibolya Tibor: A hűtlen kezelés bizonyítása)
3. http://midra.uni-mis-kolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_14371_section_6650.pdf

Felhasznált jogszabályok és bírósági állásfoglalások

1. 35/2007. BK vélemény
2. 5/2007. Büntető jogegységi határozat
3. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
4. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
5. BH 1999. 151
6. BK 95. számú állásfoglalás

Reflektáló

**Bűnügyi témájú hírek és
szakcikkek kommentárja
Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula**

A morgás joga (*ius murmurandi*) az ókori Rómából származik: a plebsnek, vagyis a politikai jogokkal – kezdetben – nem rendelkező szabad lakosoknak megadatott a felszólaláshoz, a véleménynyilvánításhoz, *ad absurdum* az ellenvélemény kifejtéséhez való jog. A későbbi köztársaságok és demokráciák alkotmányaiban vagy alaptörvényeiben – mint a szólásszabadság vagy a véleménynyilvánítás joga – alapjogként szerepel ez a kitétel.¹⁷¹

A „Reflektáló” címmel, 2016. január 1-jétől indult új rovatban bűnügyi (alapvetően büntetőjogi és kriminalisztikai) témájú hírek, valamint szakcikkek rendhagyó kommentárjait tesszük közzé. A kommentárok azért rendhagyók, mert alkalmasint nem mentesek a bírálattól, az építő jellegű kritikától, sőt, olykor-olykor a humortól és a pajkos összekacsintástól sem.

A népnek joga van ahhoz, hogy elégedetlenségének hangot adjon. A bűnügyi szakember (nyomozó hatóság tagja, rendészeti oktatási intézmény oktatója, büntetőjogász és/vagy kriminalista stb.), úgyis mint a nép gyermeke, ugyancsak jogosult arra, hogy a jogalkotással és/vagy a jogalkalmazással kapcsolatos anomáliákat észrevételezze, s ezeket közzétegye, illetve bármilyen szakmai kérdésben véleményt nyilvánítson.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Íme, a „Reflektáló”: lehet morgolódni!

Nem bizonyított a terrorcselekmény Budaházy ügyében – A védő szerint, csupán rongálás történt (Jogi Fórum/MTI)¹⁷²

Szikinger István, Budaházy György védője úgy véli, nem terrorcselekmény, hanem jóval kisebb súlyú rongálás történt a büntetőper tárgyává tett esetekben, sőt, az sem bizonyított, hogy a cselekményeket a vádlottak követték el.

Szikinger a Fővárosi Törvényszéken, perbeszédének első napján – a Párizsban és Brüsszelben néhány hónapja megvalósított, több tucat halálos áldozatot követelő merényletekre emlékeztetve – a következőképpen fogalmazott: „*Boldog az az ország, amelynek ilyen terroristái vannak*”.

¹⁷¹ Lásd Magyarország Alaptörvényének IX. cikk (1) bekezdését: „Mindenkinek joga van a vélemény szabadságához.”

¹⁷² <http://www.jogiforum.hu/hirek/35941> (legutóbbi megtekintés: 2016. május 31.).

A Budaházy-ügyet részleteiben nem ismerem. Ennek ellenére azt gondolom, hogy nincs könnyű helyzetben a vádat képviselő ügyész. A terrorcselekmény (Btk. 314–316. §) – amely a közbiztonság elleni bűncselekmények körébe (Btk. XXX. Fejezet) tartozik – törvényi tényállása meglehetősen cizellált, és a tényállásszerűséghez több feltétel együttes megléte szükséges.

A *terrorcselekmény jogi tárgya* elsődlegesen a közbiztonság, azon belül pedig az állami szerv, más állam vagy nemzetközi szervezet kényszermentes zavartalan működéséhez; a lakosság félelemtől mentes életéhez; illetve más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjének stabilitásához fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény jogi tárgya továbbá az anyagi javak sérthetetlensége, és másodlagosan (de nem mellékesen) a Btk. 314. § (4) bekezdésében felsorolt bűncselekmények által védett társadalmi érdek vagy érték, különösen az ember élete, testi épsége, személyes szabadsága, és sorolhatnám tovább.

A jogi tárgy sokrétűségéből még a büntetőjogban járatlan személy is okkal gondolhatja azt, hogy a terrorcselekmény „nem egyszerű” tényállás, és a bizonyítása sem rutinfeladat.

Nem célom (legalábbis nem a „reflektáló” rovatban), hogy a terrorcselekmény tényállását boncolgassam (ez oldalakra rúgna), de a bizonyítás szempontjából néhány lényeges körülmény ismertetése megkerülhetetlen.

A terrorcselekménynek három alapesete van.

Az *első alapesetben* [Btk. 314. § (1) bekezdése] a tettes a (4) bekezdésben meghatározott személy elleni erőszakos [pl. emberölés: 160. § (1)–(2) bekezdése], közveszélyt okozó [pl. közveszély okozása: 322. § (1)–(3) bekezdése] vagy fegyverrel kapcsolatos [lőfegyverrel vagy lőszerezéssel: 325. § (1)–(3) bekezdése] bűncselekményt (vagy bűncselekményeket) követ el abból a célból, hogy

a) állami szervet, más államot vagy nemzetközi szervezetet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön,

b) a lakosságot megfélemlítse,

c) más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjét megváltoztassa vagy megzavarja, illetve nemzetközi szervezet működését megzavarja.

A terrorcselekmény első alapesetét csak szándékosan, és a célzatra tekintettel, egyenes szándékkal (*dolus directus*) lehet elkövetni. A Btk. 134. § (4) bekezdésében felsorolt bűncselekmények úgynevezett eszközcselekmények, vagyis a terrorcselekmény csak és kizárólagosan akkor valósul meg, ha a hivatkozott deliktumok elkövetési magatartásait az (1) bekezdés a)–c) pontjában meghatározott valamelyik (bármelyik) célból tanúsítják.

A terrorcselekmény első alapesetének elkövetéséhez tehát „csak” embert ölni és/vagy közveszélyt okozni nem elég... Nos, ennek a terrorista célzatnak a bizonyítása korántsem hétköznapi feladat.

A *terrorcselekmény második alapesetét* a Btk. 314. § (2) bekezdése szabályozza. A második alapesetben a tettes jelentős anyagi javakat kerít hatalmába, és azok sértetlenül hagyását vagy visszaadását állami szervhez vagy nemzetközi szervezethez intézett követelés teljesítésétől teszi függővé, de... ez az alapeset is tartalmaz célzatot: az anyagi javak hatalomba kerítése és az „intézett” követelés célja, miszerint a tettes állami szervet, más államot vagy

nemzetközi szervezetet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön [Btk. 134. § (1) bekezdés a) pontja].

A terrorcselekmény második alapesetét ugyancsak egyenes szándékkal lehet elkövetni, az eszközcselekmények és a célzat vonatkozásában – mutatis mutandis – az első alapesetnél leírtak az irányadók.

A *terrorcselekmény harmadik alapesete* [Btk. 316. §] a legkevésbé komplikált: ezt a bűncselekményt az valósítja meg, aki terrorcselekmény elkövetésével fenyeget. Ez az elkövetési magatartás lényegben minden olyan tevékenységet lefed, amellyel az elkövető kifejezésre juttatja azt a szándékát, hogy terrorcselekményt akar megvalósítani. A bűncselekményt csak szándékosan lehet elkövetni, és noha a törvényi tényállás *expressis verbis* célzatot nem tartalmaz, igencsak „nehéz lenne” eshetőleges szándékkal (*dolus eventualis*) megvalósítani.

Megjegyzendő: amennyiben a terrorcselekménnyel fenyegetés valótlan, vagyis üres fenyegetés esetén nem terrorcselekmény, hanem közveszéllyel fenyegetés (Btk. 388. §) valósul meg (EBH 2012. B. 14.).

A vád szerint, a Budaházy György által létrehozott Magyarok Nyilai elnevezésű terrorszervezet 2007 és 2009 között erőszakos eszközökkel próbálta megváltoztatni a kormánypártok politikáját. A vádlottak Molotov-koktélos támadást intéztek MSZP és SZDSZ pártirodák, illetve képviselők és miniszterek otthona ellen. Ezeknek a cselekményeknek a következtében ugyan senki sem sérült meg, ám egy másik vádpont szerint, vascsövekkel súlyosan bántalmazták Csintalan Sándor Hír TV-s műsorvezetőt, korábbi szocialista politikust.

Szikinger István úgy véli, a vádbeli cselekmények nem alkalmasak terrorcselekmény megvalósítására, egyébként pedig még az sem bizonyított, hogy egyáltalán a vádlottak követték el azokat (értsd ez alatt az eszközcselekményeket). Feltéve, de meg nem engedve, hogy Budaházy és társai számlájára írhatók a cselekmények, van olyan adat, amelynek értelmében az elsőrendű vádlott kifejezetten arra adott utasítást, hogy személyi sérülés ne történjen. Budaházy György nem híve a személy elleni erőszaknak – jegyezte meg az ügyvéd. Szikinger emlékeztetett arra, hogy az egyik, az ügyészség szerint terrorcselekménynek minősülő támadásnál komolyan felmerült, hogy inkább zaklatásnak minősítsék, ami úgy viszonyul a terrorcselekményhez, mint a könnyű testi sértés az emberöléshez. Az ügyvéd szerint, a vádbeli cselekmények sem állami szerv kényszerítését, sem a lakosság megfélemlítését nem valósították meg. Hozzátette: soha, senki komolyan még csak fontolóra se vette, hogy a parlament nem szavazza meg azt, amit a vádbeli szervezet ellenzett.

Az elsőfokú ítélet a több mint fél évtizede kezdődött perben várhatóan a nyári ítélezési szünet előtt megszületik.

Maradéktalan-e a férfiak önrendelkezési joga gyermekvállalás esetén?¹⁷³

„Tény, hogy a nemi kapcsolatok elenyésző hányada létesül az utódnemzés céljával, mint ahogy az is, hogy – védekezés ellenére – nem kívánt terhesség jöhet létre.

Ma Magyarországon egy gyermek megszületése – a 48/1998. (XI. 23.) AB határozatban foglalt női önrendelkezési jog egyik megnyilvánulásának, a terhességről való rendelkezés szabadságának a következtében – alapvetően a nő döntésétől függ.

Ezt igazolja a terhesség-megszakítás hazai szabályozása: még házasságban élő nő esetében sem kell a férj hozzájárulása a beavatkozáshoz. Ad absurdum ugyanis előállhat az a helyzet, hogy a férj a feleségével ellentétben úgy dönt(ene), hogy vállalja a szüléssel járó kötelezettségeket. Csakhogy a férfit erről nem kérdezi meg senki, érvényes nyilatkozatot ez ügyben egyetlen hatóság előtt sem tehet.”¹⁷⁴

Figyelemreméltó cikket írt dr. Pálfalvi Andrea a Jogi Fórum internetes hírportál hasábjain. A kilencoldalas tanulmány a következő kérdéseket feszegeti:

- Értelmezhető és gyakorolható-e a férfiak önrendelkezési joga gyermekvállalás esetén?
- Érvényesül-e adott esetben a nemek közötti jogegyenlőség?
- Azonos-e a döntés tekintetében a nemek között az emberi méltóságnak, mint kiemelten védendő alapjognak a tartalma?

A szakcikk a férfiak gyermekvállalás kérdésében való önrendelkezési szabadságát érintő próbaperben hozott jogerős ítélet indokolása, illetve egyéb hivatalos álláspontok elemzése alapján keres tényszerű választ a kérdésekre.

Érdekes, felettébb elgondolkodtató felvetések. Családi és szűkebb baráti körben évek óta beszédtema, hogy „*milyen alapon*” köteleznek egy olyan férfit az apaságra, aki nem akart gyermeket, nem tudta, hogy a partnere nem védekezik a teherbeesés ellen (vagy úgy tudta, hogy védekezik), aztán amikor a partner „*úgy maradt*”, nem szeretne volna „*megtartani*” a gyermeket. Természetesen, ennek az ellenkezője is megér – pestiesen szólva – egy misét: mert mi van akkor, ha a partner nem szeretné a gyermeket megszülni, ellenben a férfi ragaszkodna hozzá (tudom, ez általában nem tipikus, de fogalmilag nem kizárt).

Merthogy az teljesen természetes (vajon tényleg az?), hogy csak a nő dönt a magzat (vagy a születendő gyermek) sorsáról?! Tessék mondani: miért van ez így?

Érdemes a szakcikket elolvasni és töprengeni rajta, mert a tanulmány továbbgondolásra és kutatásra érdemes.¹⁷⁵

¹⁷³ Dr. Pálfalvi Andrea, a közigazgatásban dolgozó jogász, „*Maradéktalan-e a férfiak önrendelkezési joga?*” címmel írt egy mini tanulmányt, amely a Jogi Fórum Publikációk rovatában jelent meg, 2015. január 22-én: <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/612> (legutóbbi megtekintés: 2016. 05. 31.).

¹⁷⁴ Maradéktalan-e a férfiak önrendelkezési joga, 4. oldal.

¹⁷⁵ A teljes tanulmány a linkre kattintva PDF formátumban letölthető: [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/palfalvi_andrea_a_ferfiak_onrendelkezesi_joga\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/palfalvi_andrea_a_ferfiak_onrendelkezesi_joga[jogi_forum].pdf)

Múltidéző

Régi bűnügyek nyomozásának tapasztalatai

Időutazásra invitálom a nyájas olvasót: ha úgy tetszik, egyfajta múltidézésre, amelynek során szembesülhetünk régi bűnügyek nyomozásának a tapasztalataival, és beleshetünk a kulisszák mögé... Vajon, annak idején mit csináltak másképpen a nagy öregek?

Az időkerék megindul: sebesen, majd egyre lassabban forog, végül megáll. Hol, merre járunk? Hányat írunk? Igen, már látni: Budapest, pontosabban a Budapesti Rendőr-főkapitányság Fiatalkorú és Gyermekvédelmi Osztálya, 1967 októbere...

Novák József – Rapcsák István – Kocsis Lajosné¹⁷⁶

Gyermekkorúak sérelmére elkövetett nemi bűncselekmények tettesének felderítése¹⁷⁷

A Budapesti Rendőr-főkapitányság központi ügyeletét 1967. október 11-én 20.30 órakor arról értesítették, hogy a II. kerület Csejtei utca környékén egy nő sérelmére rablást követtek el. A sűrű köd és az azt követő esőzés miatt, szemlét nem lehetett tartani.

A sértett J. Katalin elmondta, hogy 20.00 óra körül a Bástya mozi előtt egy fiatal férfival megismerkedett, akivel a Rákóczi úton levő egyik sörözőbe mentek. Rövid idő múlva az asztalukhoz ült egy idősebb férfi, akit ismerőse úgy mutatott be, hogy hídmérnök.

A szórakozóhelyről kis idővel később a Lenin körútra, majd taxival Budára mentek. A taxiból kiszállva gyalog haladtak. Egy lakatlan területen a fiatal férfi földre rántotta, rugdosta, kezéből retikúlját kitepte, majd társával együtt elmenekült.

¹⁷⁶ A szerzők – sorrendben: rendőr százados, hadnagy és főtörzsőrmester – egykoron a Budapesti Rendőr-főkapitányság Fiatalkorú és Gyermekvédelmi Osztályán teljesítettek szolgálatot. Közülük Rapcsák István nyugállományú r. alezredes, az Obsitos Detektívek Egyesületének rendes tagja, aki a cikk írásakor a harmincas éveinek az elején járt, mostanság pedig túl a „hetvenkedésen”, a nyolcvanas éveit tapossa.

¹⁷⁷ A cikk a Belügyi Szemle 1968/5. számában, a 95–102. oldalon jelent meg (BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség, Budapest, 1968). Lapunk hasábjain a szerkesztett és némiképpen stilizált változat olvasható. Az elkövetők nevét megváltoztattuk. Szerkesztette: dr. Kovács Gyula.

Támadói közül az idősebb férfiről megközelítően pontos személyleírást adott.

A sértettel együtt felkerestük a Rákóczi úton levő sörözőt, ahol előzőleg támadóival szórakozott. Az egyik felszolgáló a sértettet felismerte, emlékezett a társaságra, akiről személyleírást adott.

Rendszeres ellenőrzéseket végeztünk a söröző környékén, és ebbe bevontuk a sértettet. Egy ilyen ellenőrzés során – 1967. október 24-én – J. Katalin az EMKE kávéház előtt felismerte idősebb támadóját. J. Katalint a további ellenőrzésből kivontuk, úgy, hogy a felismert személy a sértettet nem is látta. Így került sor Elek Károly budapesti lakos igazoltatására, és a Budapesti Rendőr-főkapitányságra történő előállítására.

Fényképpel történő felismertetés során a söröző pincére is határozottan felismerte azt a személyt, akit 1967. október 11-én az esti órákban a sértett J. Katalin társaságában látott.

Elek Károly az előállítás ellen tiltakozott, a kihallgatás során a bűncselekmény elkövetését tagadta.

A sértettel történt szembesítés után azonban részleges beismerő vallomást tett. Vallomásában azt hangoztatta, hogy fogalma sincs, miért csalták ki J. Katalint az elhagyatott helyre. A bűncselekmény elkövetésének helyszínétől távolabb állt, így a sötétség és a köd miatt nem látta, hogy ott mi történik. Amikor J. Katalin sikoltozását hallotta, a helyszínről futva távozott. Társától szerzett tudomást arról, hogy a lány pénzét, retiküljét, társa erőszakos úton elvette. A rablásból származó pénzből nem részesült.

Társára vonatkozóan előadta, hogy kb. 1 éve ismeri, gyakran megjelenik az EMKE kávéházban és annak környékén. A galéri „Pipi”-nek szólítja. Ezen a néven ismeri ő is.

Újabb és újabb ellenőrzéseket végeztünk az EMKE környékén, amelynek eredményeként megállapítottuk, hogy „Pipi” azonos Gergely Csaba budapesti lakossal.

1967. október 25-én Gergely Csabát a Budapesti Rendőr-főkapitányság rablás bűntettének alapos gyanúja miatt *őrizetbe vette*. A felszolgáló pincér és J. Katalin Gergely Csabát határozottan felismerte.

A bűncselekmény elkövetését Gergely Csaba tagadta, azt állította, hogy a kérdéses alkalommal a Népstadionban labdarúgó-mérkőzésen vett részt. Ennek igazolására felmutatott 2 db belépőjegyet, és hivatkozott S. Zsófiára, akivel együtt nézte meg a mérkőzést. S. Zsófia tagadta, hogy az adott időpontban Gergely Csaba társaságában volt.

Az alibire vonatkozó szembesítés hatására Gergely beismerő vallomást tett. Az előzményekkel kapcsolatban előadta: az ismerkedés célja végeredményben az volt, hogy J. Katalint Elek Károlynak „átjátssza”, ugyanis tudta, hogy Elek testi hibáinál fogva nehezen tud nőkapcsolatokra szert tenni. Amikor a J. Katalinnal való közösülés meghiúsult, az a gondolata támadt, hogy J. Katalint leüti, és megszerzi a retiküljét. J. Katalin azonban szívósan védekezett, így nehezen tudta ellenállását letörni. Miután ez sikerrel járt, a földön fekvő sértett kezéből retiküljét kitepte, összerugdosta, és a helyszínről elmenekült.

A retikülben 554,- Ft-ot, egy cigarettatárcát, egy öngyújtót, egy pár újonnan vásárolt nylonharisnyát találtak. A retikül tartalmát kapualjról kapualjra

járva vizsgálták át, és az értékeken megosztottak. Az 554,- Ft-ból 300,- Ft-ot és az öngyújtót Gergely tartotta meg magának, a nylonharisnya, a cigarettaárca és a 254,- Ft Elek Károlynál maradt. A retikült szétérték.

Amikor Gergely Csaba előzetes letartóztatására sor került, a Budapesti Rendőr-főkapitányság Bűnüldözési Osztályán *12 olyan nemi bűncselekmény ügyében szüntették meg – eredménytelenség miatt – a nyomozást, amelyet kislányok sérelmére követtek el.* Az áldozatok 10–12 évesek voltak.

Megállapították, hogy a XIII., a XIV., a IX. és a VIII. kerületben fordultak elő nagyobb számmal ilyen bűntettek, a XI. és a III. kerületből kettő, illetve egy esetről érkezett bejelentés.

A sértettek által az elkövetőről megadott *személyleírás*, életkor, ruházat, testalkat tekintetében, fő vonalakban azonos volt.

A *bűncselekmény ideje* nem esett egy meghatározott napszakra, hanem a nap szinte minden órájában előfordult.

Az *áldozatokkal történő ismerkedés szintén* azonos vonásokat mutatott.

A tettes az áldozataitól a talált tárgyak osztálya után érdeklődött. Elmondta, hogy pénzt (vagy kerékpárt) talált, és azt le szeretné adni. Az ismerkedés után kérte, hogy kövessék őt egy közeli ház pincelejáratahoz, ugyanis ott helyezte el a talált tárgyat, amennyiben a gazdája nem kerül elő, nekik adja.

Más esetekben pedig arról beszélt, hogy hasonló korú és testalkatú húga van, és alsóneműt vagy fehérneműt szeretne nekik vásárolni. A méreteket nem tudja. A kislányok beleegyezése után, alkalmas helyet keresett a méret levételére, és a helyszín minden alkalommal pince volt.

A pincébe csalt *áldozatokat figyelmeztette*, hogy ne merjenek kiabálni, mert kés van nála, és megöli őket. Ezt követően *rájuk támadt*, ököllel ütlegetve megtörte az akaratukat, ellenállásukat, és közöszült velük. A cselekmény elkövetése után a *helyszínről futva távozott*.

A rendelkezésre álló adatok szerint, az elkövetőnél fekete vagy csau színű, nagyméretű, oldalt *nyomócsattal és zsebbel ellátott aktatáska* volt.

Három olyan esetet tartottunk nyilván, ahol a tettes magánlakásban követte el a bűncselekményt. Itt a „*Gelka*” szerviz szerelőjeként mutatkozott be a lakásban egyedül lévő áldozatoknak. Meghibásodott hűtőgép vagy televízió után érdeklődött. Az előzőekhez hasonló vonások e bűntettekben is megállapíthatók voltak. A kislányok bizalmába úgy férközött, hogy húga számára történő ruhavásárlás céljából méretet kívánt levenni róluk. Amikor erre hajlandónak mutatkoztak, megfosztotta őket alsóruházatuktól, és erőszakos úton közöszült velük.

Az összegyűjtött adatokat elemezve, olyan vélemény alakult ki, hogy *azonos elkövetővel állunk* szemben. Az ismeretlen tettes olyan személy, aki vagy nem dolgozik, vagy pedig munkaviszonyából eredően egész Budapest területén megfordul, munkaideje kötetlen, illetve munkahelye által nem áll ellenőrzés alatt. Amennyiben a tettes munkavállaló, egyaránt lehet anyagbeszerző vagy szerviz alkalmazottja.

Gergely Csaba anyagbeszerző volt, tehát kötetlen munkaidejű.

A kislány sértettek által adott személyleírás pedig ráillett.

A vállalatnál történt adatgyűjtés szerint, Gergelynek 1967 nyaráig egy nagyméretű, oldalt nyomócsattal és zsebbel ellátott fekete aktatáskája volt. Később ugyanilyen fazonú és méretű, csau színű táskát vásárolt.

Ezek a körülmények terelték a nyomozást olyan irányba, hogy Gergely Csaba személyében kell keresni a sorozatos nemi bűncselekmények elkövetőjét.

A VI. kerületi Rendőrkapitányság illetékes előadója felvette a kapcsolatot a Budapesti Rendőr-főkapitányság Bűnüldözési Osztályával, és jelentette, hogy 1967. október 5-én Sz. Katalin 11 éves kislány sérelmére ismeretlen tettes szemérem elleni erőszak bűntettét követte el. Az elkövetőnél egy nagyméretű csau színű táskája volt, és a kislánnyal való megismerkedés során, téveszerelőnek adta ki magát. A kapott személyleírás ráillett a korábbi elkövetőre.

Sz. Katalint hozzátartozója kíséretében beidéztük a rendőrkapitányságra, fényképkiválasztás céljából. Ez meghozta a kívánt eredményt. Sz. Katalin határozott biztonsággal több fotó közül kiválasztotta Gergely Csaba fényképét, majd tárgyfelismeretési eljárás során a csau színű táskáját.

A megszüntetett eljárás iratai közül kivettük L. Zsuzsanna 11 éves sértett kislány anyagát. Tanulmányoztuk és módszerazonosságot állapítottunk meg. Szintén beidéztük, és Sz. Katalinhoz hasonlóan, fénykép alapján felismerte Gergelyt.

A bizonyítási eljárás a Budapesti Rendőr-főkapitányság Vizsgálati Osztályán folytatódott.

Miután a bűnügyben keletkezett iratokat a Budapesti Rendőr-főkapitányság átvette, tisztában voltunk azzal, hogy Gergelyt – mint anyagbeszerzőt – idejével való elszámoltatásán keresztül beismerő vallomásra kényszeríteni nem tudjuk, annál is inkább, mert a kislányok sérelmére elkövetett bűncselekmények évekre nyúlnak vissza.

Döntő feladat volt tehát megismerni Gergely képességeit, tulajdonságait, jellemét, szokásait. Keresni kellett negatívumait, sebezhetőségét. Célul tűztük ki önbizalmának, látszólagos magabiztosságának teljes felszámolását, s ennek talaján akartuk megnyerni a bizalmát.

Úgy döntöttünk, hogy felderítjük esetleges nőkapcsolatait, vizsgáljuk szexuális életét. Nem volt közömbös annak tisztázása, hogy a 22 éves terhelt, milyen okok hatására kezdett el érdeklődni a kislányok iránt.

S. Zsófia személye előttünk ismert volt. Amikor ismételtelen kihallgattuk, kiderült, hogy a terhelt és közte nem alakult ki nemi kapcsolat, ami csak Gergely Csabán múlt.

Baráti környezetéből olyan adatok birtokába kerültünk, hogy Gergelynek felnőtt nőkapcsolatai nem voltak. Gyakran látták az utcán 9–10 éves kislányok társaságában. Tudták róla, hogy kislány testvére, rokona nincs. Végeredményben innen származott a „Pipi” gúnyneve. A velük folytatott beszélgetés során, szülei gyakran említették, hogy fiúk „beteges” hajlamú, de betegségéről nem nyilatkoztak.

Az őrizetbe vétele napján *beszereztük a priuszát*. Megállapítottuk, hogy két esetben folytattak vele szemben büntetőeljárást erőszakos nemi közösülés büntette miatt, és mint fiatakorút, 7 hónapi szabadságvesztésre ítélték. Beszereztük a *bűnügyi iratokat*, amelyekből megállapítottuk, hogy 1960-ban 9–10 éves kislányok sérelmére bűncselekményeket követett el. Módszere a „*hajas baba*” módszer volt. A kiszemelt kislányokat azzal csalta magával, hogy talált egy hajas babát – amit egy pincében helyezett el –, és ha vele tartanak, nekik adja. A kislányok gyanútlanul *követték a pincébe, ahol erőszakos úton* közösült velük.

A 15 éves terhelttel szemben a büntetőeljárást a Budapest Rendőr-főkapitányság Fiatakorú és Gyermekevédelmi Osztálya folytatta le.

Az eljárás során tudomást szereztünk arról, hogy különböző kerületi rendőrkapitányságok is folytattak nyomozást, kislányok sérelmére elkövetett nemi bűncselekmények miatt. A tettes itt is majdnem minden esetben ismeretlen maradt. *Körtelefonon az összes kerületi rendőrkapitányságot értesítettük, és a kapcsolódó, már irattárba helyezett aktákat, illetve a még folyamatban levő ügyek iratait a Budapesti Rendőr-főkapitányság Vizsgálati Osztályára bekértük.* A mintegy 30 darab ügyirat tanulmányozása során kiderült, hogy 11 esetben az ismerkedés, a bűnelkövetés módszere tökéletesen egybeesik a Budapesti Rendőr-főkapitányságon nyilvántartott és megszüntetett ügyekben szereplő módszerekkel. Ekkor már 23 azonos módszerű és megszüntetett ügyirat állt a rendelkezésünkre.

Gergely *első kihallgatása a megismerését célozta*. Szellemi adottságai vonatkozásában megállapítottuk, hogy értelmi fejlettsége, a szerzett ismeretanyaga a mindennapi élet igényeit kielégíti. Láttuk, hogy a pusztán tények elébe tárása nem éri el nála a kívánt eredményt. Úgy döntöttünk, hogy először szexuális életét tisztázzuk vallomása alapján, de egyetlen szóval sem említjük, milyen adatok állnak rendelkezésünkre kislánykapcsolatairól. Amikor S. Zsófiával való ismeretségéről kezdtük kérdezni, korrektségről, férfibecsületről beszélt. Közöltük vele S. Zsófia vallomását, s ez láthatólag megingatta magabiztosságát.

Hirtelen elkezdett dicsekedni nőismerőseivel, azzal, hogy milyen nagy „*hajtós*”, rengeteg nőismerőse van, színésznők is. Amikor ezekre vonatkozóan konkrét kérdéseket tettünk fel, ismét bizonytalanná vált.

Éreztettük vele, hogy nem hiszünk neki. Sikertelen próbálkozásai idegesítették, türelmetlenné tették. Kihallgatását rövid időre félbeszakítottuk, és a folytatólagos kihallgatásakor az iratok közé kislányfényképeket helyeztünk oly módon, hogy lássa azokat, de felismerésre alkalmatlan legyen. Céloztunk arra, hogy a már bizonyított rabláson kívül, más bűncselekményről is számot kell adnia.

Rövid gondolkodás után papírt, íróeszközt kér azzal, hogy őszinte, beismerné vallomást kíván tenni. Rövid egy órán belül 7 olyan erőszakos nemi közösülésről számolt be, ahol a sértettek pénzét és a náluk levő ingóságokat elvette.

Azonnal megkezdtek az önvallomásában szereplő bűncselekményekre vonatkozó részletes kihallgatását. Kiderült – ezt sejtettük is –, hogy konkrét adatokat szolgáltatni nem tud, amikor pedig társait név és lakcím szerint is

megnevezte, közöltük, hogy azonnal intézkedünk letartóztatásuk iránt. Ekkor nyilván érezte, hogy hazugságai kudarcot vallottak, pszichikai egyensúlya szemmel láthatóan felborult.

Ekkor már elő volt készítve Sz. Katalinnal való felismerő szembesítése. Sz. Katalin, amikor Gergelyt meglátta, rátámadt úgy, hogy a szembesítést meg kellett szakítani. A szembesítés a felépített védekezését teljesen szétzúzta, kérte a további szembesítés mellőzését. E lelkiállapotában látta, hogy ember-séges magatartást tanúsítunk vele szemben, megértést, segítőkészséget kap.

„Őszintén beismerő vallomás akarok tenni” – mondta. „Szerencsém van, hogy most buktam meg, mert később már tragikus lett volna a számomra.”

Igy kezdtük meg a kihallgatását. Figyelemmel voltunk arra, hogy közte és kihallgatója között ne legyen az elkerülhetetlennél nagyobb ellentét.

„Beteg ember vagyok, kérem, segítsenek rajtam, gyógyíttassanak meg. Félek, ha kiszabadulok, újra meg újra ilyen bűncselekményeket követek el, mert érzem, hogy életemet csak így tudom leélni”. Ezekkel a szavakkal kezdte vallomását Gergely Csaba terhelt...

Szexuális életével kapcsolatosan előadta, hogy 7 éves korában próbálkozott először önkielégítéssel, de ez nem fejeződött be, mert szülei rajtakapták. Az önkielégítést 9–10 éves korában már rendszeresen csinálta, ahogy mondta: *„Ezt a játékot általános iskolai tanulmányaim befejezéséig űztem”.*

Kislányokkal 1960-ban – 15 éves korában – kezdett el foglalkozni. *„Papást-mamást”* játszottak, majd áttért a *„hajas baba”* módszerre. Kislányokkal való kapcsolata hosszú ideig nem alakult ki, nem tudott tartós kapcsolatot létesíteni, részben mert félték tőle, részben pedig ő félt a rendőrségtől. A meséket azért találta ki, hogy a kislányokkal megbarátkozzon. Nemi vágyai kielégítésénél nem csak azért bántalmazta őket, mert ellenálltak, hanem azért is, hogy ellenálljanak. Szinte provokálta, hogy ellenkezzenek. *„Különösen jó érzést váltott ki bennem a kislányok ellenállásának leküzdése, azok bántalmazása. Előfordult, hogy a kislányt csak ütlegettem, rugdostam a pincében. Ettől ugyan nem elégtűnt ki, de jó érzés volt számomra.”*

Egyszer egy kislányt majdnem megfojtott. *„Talán ez a legpiszkosabb esetem, de mégis jó érzés visszagondolni rá. Soha nem törekedtem arra, hogy a kislányokkal szabályos közösülést végezzek. Elegendő volt számomra a lemeztelenített nemi tájkuk. Ez után már csak arra törekedtem, hogy nemi szervemet a combjuk közé tehessem, és ott kielégüljek. Kb. 300 kislánnyal kísérleteztem, és 100-ra teszem azok számát, akikkel ily módon közösültem.”*

Vallomásában előadta, hogy homoszexuális kapcsolata is volt, az is kielégítette, de a kislányokkal való viszonyt szerette a legjobban. *„Életemben két felnőtt nővel kísérleteztem, de mind a kettőtől nemi betegséget kaptam. A felnőtt nők iránt semmiféle vonzalmat nem érzek”* – vallotta.

Felvetéseink bizonyítására elmondattuk vele mindazokat a módszereket, amelyekkel a sértett kislányokat magához csalogatta. Ezek a módszerek egybeestek a bűnügyi iratokban szereplő módszerekkel.

Ezzel megkezdődött a rendelkezésünkre álló bűnügyi iratok feldolgozása. A bizonyítási eljárást megnehezítette az idő múlása. A kislányok felnőttek és felejtettek. A kölcsönös felismerés megnehezült. Csupán a *„mese”*, a módszer maradt azonos, amivel az áldozatait magához csalogatta, és becsapta. Néhány eset kivételével, még tanú sem volt.

Ügyiratonként a sértetteknek bemutattuk a terhelt anyagbeszerző-táskáját, annak fényképét, majd sor került a tettes felismertetésére is. A sajátos viszonyok adta nehézségek szükségessé tették, hogy engedélyezzük a terheltnek és a sértettnek a bűncselekmény elkövetése körülményeinek megbeszélését, tisztázását.

A bűnügyi iratok közül kiválasztott 23 eset bizonyítható volt a sértettek és a terhelt vallomásaival, a módszer azonossággal, az anyagbeszerző-táska felismerésével, esetenként a tanúk vallomásaival, akik a helyszínről menekülő terheltet azonosították.

Meg kell említenünk, hogy helyesnek bizonyult a terhelttel szemben alkalmazott taktika, különösen a személyiségének megismerésére való törekvés. Ez pszichikai fölényt biztosított a számunkra, és ezt ki is használtuk 3 hónapon keresztül, míg a vizsgálat be nem fejeződött. Ennek volt az eredménye, hogy 9 olyan esetet tudtunk még bizonyítani, ahol feljelentés sem volt, azonban a terhelt megmutatta azokat a helyeket, lakásokat, ahol a bűncselekményeket elkövette.

E bűnügy számai 7 évre nyúlnak vissza. Felmerül a kérdés: *mi tette lehetővé, hogy egy ilyen elvetemült gonosztevő hosszú időn keresztül és zavartalanul garázdálkodhatott Budapest területén?*

Formailag az erőszakos nemi közösülés vagy annak kísérlete – ismeretlen tettes esetében – hatáskörileg a Budapesti Rendőr-főkapitányság központi szervéhez tartozik. A megrontás és a szemérem elleni erőszak pedig a kerületi rendőrkapitányságra. Ebben az esetben ez másként alakult. A kerületi rendőrkapitánysághoz beérkezett panaszokat az ügyeletes tisztek vették fel, és ettől függött a nyomozás sorsa is. Amennyiben erőszakos nemi közösülésnek minősítették a feljelentés tárgyát képező bűncselekményt, a panasztevőt a főkapitányságra küldték, és az ügyirat ott is maradt. Ellenkező esetben az ügyet kerületi szinten nyomozták. Egészen kivételes esetben szerzett csak tudomást erről a központi szerv.

A Budapesti Rendőr-főkapitányság az egyes esetekről, ügyenként körtelefonon értesítette a budapesti rendőri szerveket. A tájékoztatót megkapta a Fiatakorú és Gyermekevédelmi Osztály is, de ki emlékezett már arra, hogy pár évvel korábban Gergelyt 5 kislány esetéért, két ízben is felelősségre vonták?

A *XIII. kerületi Rendőrkapitányságon* pedig olyan eset fordult elő, hogy a panaszost – anélkül, hogy panaszát felvették volna – kellő kioktatás után, elküldték. A bűnügyre csak a terhelt őszinte beismerése folytán derült fény.

Gergely ismert volt a *IV. kerületi Rendőrkapitányságon* is. Korábban már előállították ugyanilyen bűncselekmény miatt. Azon kívül, hogy elfogásakor az önkéntes rendőrök „*alaposan ellátták a baját*”, és a rendőrkapitányság a nyomozást megszüntette, más intézkedés nem történt. (Gergelynek a IV. kerület területén ezen kívül még két esete volt.)

Két ügyben nyomozott a *IX. kerületi Rendőrkapitányság* is. Amikor a tájékoztatót megkapták, F. Sarolta és P. Marietta ügyében keletkezett iratokat a Vizsgálati Osztályra beküldték. Az ügyiratban szerepelt egy rendőri jelentés, amely szerint, a két kislány sérelmére ismeretlen tettes a bűncselekmény elkövetését megkísérelte, de az eredmény a kislányok ellenállásán megghiúsult. (A vizsgálat mindkét esetben befejezett bűncselekményt állapított meg.) Szerepelt még egy meghallgatási jegyzőkönyv is. Ezzel az ügyirat irattárba került. Nem érdemelt volna meg ez a két bűnügy valamivel több odafigyelést és lelkiismeretesebb munkát?!

Meg kell említeni a polgári lakosság közömbösségét is, mint akadályozó tényezőt. Számtalan esetben figyeltek fel a járókelők kislánysikolyra, és látták a menekülő tettet, de egyetlen esetben sem fordult elő, hogy üldözőbe vették volna.

Pozitívként kell értékelni a *VI. kerületi Rendőrkapitányság* munkáját. Sz. Katalin panaszának beérkezése után, az ügy előadója azonnal felvette a kapcsolatot a központi szervekkel, és a kölcsönös munka nagymértékben befolyásolta az ügy eredményes befejezését.

A döntő hiba az volt, hogy a bűncselekmények nyomozása során az érintett kerületek sem egymással, sem pedig a Budapesti Rendőr-főkapitánysággal nem vették fel a kapcsolatot. Az *összrendőri munka hiánya* nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Gergely Csaba éveken keresztül hajthatta végre a bűncselekményeket anélkül, hogy egyetlen egyszer is elszámoltatták volna.

A szerkesztő megjegyzése: a cikk írásakor és a – mai terminológiával – szexuális bűncselekmények elkövetésekor, valamint azok elbírálásakor a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény (a továbbiakban: népköztársasági Btk.) volt hatályban.

A nemi erkölcs elleni bűncselekményeket a népköztársasági Btk. XV. Fejezetének (A család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények) II. Címe tartalmazta.

A Gergely Csaba által elkövetett cselekmények – a közösülésre vagy a fajtalanságra irányuló szándék függvényében – alkalmasak voltak a népköztársasági Btk. 276. § (1) bekezdésébe ütköző és minősülő erőszakos nemi közösülés, illetve a 277. § (1) bekezdésébe ütköző és minősülő szemérem elleni erőszak megállapítására.

Az erőszakos nemi közösülést alapesetben az követte el, aki nőt házassági életközösségen kívül erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közösülésre kényszerített, úgyszintén, aki a nőnek védelemre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát közösülésre használta fel.

A szemérem elleni erőszak alapesetét az valósította meg, aki mást házassági életközösségen kívül erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel fajtalanságra vagy fajtalanság eltűrésére kényszerített, úgyszintén, aki másnak védelemre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát fajtalanságra használta fel.

Vegyük észre, hogy mindkét bűncselekményt csak „*házassági életközösségen kívül*” lehetett elkövetni; az erőszakos nemi közösülés passzív alanya csak nő, míg a szemérem elleni erőszak passzív alanya bárki, de az elkövetőtől különneű személy lehetett. Ez utóbbira utalt – egyebek mellett – a természet elleni fajtalanság tényállása (népköztársasági Btk. 278. §), ahol a passzív alanynak és az elkövetőnek – tettesként – azonos neműnek kellett lennie.

A népköztársasági Btk. 290. §-ának értelmező rendelkezése szerint, az erőszakos nemi közösülés, a szemérem elleni erőszak és a természet elleni fajtalanság alkalmazásában a tizenkettedik életévét meg nem haladott sze-

mélyt védelemre (mai kifejezéssel: védekezésre) képtelennek kellett tekinteni. E rendelkezésből eredően, ha az elkövető a tizenkettedik életévét meg nem haladott sértettel annak beleegyezésével (tehát erőszak, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés alkalmazása nélkül) közösült vagy fajtalankodott, az erőszakos nemi közösülés vagy a szemérem elleni erőszak tényállásszerű volt. (Az más kérdés, hogy Gergely Csaba a tizenkettedik életévüket meg nem haladott sértettekkel, erőszakkal közösült vagy fajtalankodott: ezt azonban az akkori szabályozás nem értékelte kétszeres minősítő körülményként, legfeljebb a bíró alapozhatott ezekre a tényekre súlyosabb ítéletet).

A tizenkettedik életévét meg nem haladott személy sérelmére elkövetett erőszakos nemi közösülés, szemérem elleni erőszak (természet elleni fajtalanság) és a megrontás (népköztársasági Btk. 280–281. §) elhatárolási kérdéseire a téma Korlátozottsága miatt, és terjedelmi okokból nem térek ki.

*** * ***

Ez történt velünk Egyesületünk életéből

Dr. Kovács Gyula Csak az a kilenc kéz

Egy hír a Facebook közösségi portálon (2016. május 27.), az Obsitos Detektívek Egyesülete, illetve az Obsitos Detektívek Lapja csoportban: Bárdy Tibor ny. r. ezredes (a mi Tibi bácsink) bejegyzése, amely lakonikusan arról tájékoztatja az érintetteket és az érdeklődőket, hogy az Egyesület, a Közgyűlés 2016. május 26-ai döntése értelmében 2016. június 1-jével megszűnt.

A közgyűlés döntött az egyesületi lap sorsáról is: az Obsitos Detektívek Lapja tulajdonjogát és az ezzel járó kiadói jogosultságot, 2016. június 1-jétől dr. Kovács Gyulára (ez én vagyok), a lap főszerkesztőjére ruházta át.

A mai napig nem értem, miért kellett az Obsitos Detektívek Egyesületét „*direkt módon*” megszüntetni csak azért, mert – merjük kimondani, illetve leírni (én merem) – az Egyesület Elnökségének néhány tagja már nem szeretett volna a köz érdekében tevékenykedni.

Töprengek (szoktam): nem lett volna tisztességesebb vagy – visszafogottabban fogalmazva – elegánsabb, ha a 2015. évi tevékenységről szóló elnöki beszámoló; a gazdálkodásról szóló mérleg- és költségvetési beszámoló; illetve a Felügyelőbizottság elnöke jelentésének elfogadását követően az Elnökség „*csak*” lemond? Hát de! Ehelyett – mintegy egyesületi halált vizionálva – néhány elnökségi tag, szinte az Egyesület megszüntetésére presszionálta a tagságot.

Működő Egyesület lévén, mindössze tíz tagtársnak kellett volna a megszűnés ellen voksolnia... Amikor szavazásra került a sor (hangsúlyozom: az Egyesület fennmaradása volt a tét), egyetlen egy kéz lendült a magasba: az én kezem volt az; a megmaradáshoz szükséges legalább kilenc kéz sajnos „*ölbe tett*” maradt. Nagyon hiányzott az a kilenc kéz (legbelül a lelkemnek is)...

Nem kesergek tovább. Ahogy szokták volt mondani, ez már veszett fejsze nyele.

A Facebook portálon közzétett hír tehát igaz (sajátos módon, alig-alig kommentálják): az Obsitos Detektívek Egyesülete megszűnt létezni (élt 11 évet,

nyugodjék békében), helyette – azonos névvel – egy lazább szövetség, afféle baráti társaság alakult. Jómagam laptulajdonossá váltam (rendesen járom a köröket a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságnál a tulajdon- és a kiadói jog átírása érdekében). Az Obsitos Detektívek Egyesületének Klubja (ODE-klub) baráti társaságként ugyanott és ugyanakkor (minden hónap utolsó csütörtökén, 15:00 órától, a BKV Előre SC Kék Egér éttermében) tárt kapukkal várja a beszélgetésre, poharazgatásra vágyó öreg zsarukat. Nem mellesleg, rántott borjúláb és pacalpörkölt továbbra is kapható lesz...

A nyár a május 26-ai közgyűlési döntés ellenére is beköszöntött, a kedélyek lassan elcsitulnak, az Obsitos Detektívek Lapja folyamatosan és időben megjelenik majd (nagyon rajta leszek)... Olyan, mintha mi sem történt volna. Végül is, mi történt? Semmi...

Csak az a kilenc kéz, az nekem nagyon-nagyon hiányzik...

Legyen ez az írás számotokra egy tükör: olvasgassátok, töprengjete el rajta. Bízom benne, hogy lesz, aki meglátja magát benne.

Dixi et salvavi animam meam!

Egyebek

Kultúra, művészetek, szabadidő és sport

Mester Györgyi¹⁷⁸

A kísértés

Igazából maga sem tudta volna megmondani, mikor formálódott meg zúrzarvaros agyában a gondolat, hogy először nagyon gazdag, azután minél hamarabb, nagyon özvegy akar lenni.

Az ötlet megvalósításához egy jó házasság megkötésével fogott hozzá, elvett egy vagyonos, fiatal nőt, és kezdte beleélni magát abba, hogy ezentúl már mindig így lesz, bőven jut mindenre, korlátlanul szórhatja a pénzt, költögethet magára, és persze, vállalkozhat. Mert az üzlet, az mindennél fontosabb volt a számára.

Azután, egyre gyakrabban fogta el a kísértés, hogy eredeti tervét megvalósítsa, vagyis, hogy a gyors gazdagodás után, a lehető leggyorsabban özvegy legyen. Elkezdett hát gondolkodni a következő lépésen. Hogyan szabaduljon meg az asszonytól, mielőtt még gyermekük születne?!

Azt tudta, ha gyermekük lesz, a leszármazott mindent „visz”, mindamellett egy gyermek ellen, mégis csak képtelen lenne bármi gonoszságot elkövetni. Így hát maradt az eredetileg kitűzött cél, nevezetesen, hogy valamiképpen elteszi az asszonyt láb alól.

Ilyen helyzetekben nem jön rosszul, ha kéznél van egy jó barát, aki ráadásul ért a vegyszerekhez, lévén a foglalkozása gyógyszerész. Őt – tudta nélkül – oly módon vonta be a tervébe, hogy megkérte, adjon valami hathatós „elaltató szert” a kutyájának, ugyanis megszánta nagyon az öreg ebet, jobb lenne már annak, ha az örök vadászmezőkön nyargalászhatna, hiszen elkopott a foga, megritkult a szőre, alig áll a lábán, s félig vak is szegény.

A gyógyszerész adott is valami port, bár a lelkére kötötte, vigyázzon vele, emberre is veszélyes lehet.

Hát épp ez volt a neki való szer! Rögtön használatba is vette. Ezt bátran megtehetette, mivel öreg kutyája magától is kilehelte a lelkét, rá lehetett fogni,

¹⁷⁸ Keglovicsné Mester Györgyi ny. rendőr alezredes, aki nyugállományba vonulásáig a Budapest XI. kerületi Rendőrkapitányságon bünyügyi vizsgálóként, majd a BRFK Jogi, Koordinációs és Panaszügyi Osztályán kiemelt főelőadóként teljesített szolgálatot. Ezt követően – 2008-tól 2012-ig – az ORFK Gazdasági Főigazgatóság Igazgatási Főosztályán közalkalmazottként dolgozott. Nevezett többkötetes novelláiról (de szívesen fest és rajzol), lapunk, valamint a Magyar Bűnűldöző olvasószerkesztője.

hogy az ő érdekében használta fel a port. Alig ásták el azonban a vén csontpusztítót, elhunyt – az alig fél éve asszony – feleség is.

Nagy volt a sírás-rívás, mindenki sajnálta a hátramaradottat, a korán özvegyiségre jutott, szegény férjet.

A halottat azonban – a szokástól eltérően – nem ravatalozták fel otthon, hanem a templom melletti halottasházba vitték, azzal az utasítással, hogy mivel az ismeretlen eredetű, hirtelen halál az asszony arcát nagyon eltorzította, kell egy kis kozmetikázás, nehogy már csúful, rendezetlenül menjen a másvilágra. Az utasításban azonban az is benne volt, hogy a halottat ezután se tegyék közszemlére, hanem a szépítés után, azonnal zárják le a koporsót. Ne facsarja senkinek a szívét a kelleténél tovább a kedves halott látványa, főként ne a friss özvegyét, ki addig maga is sokat panaszkodott rakoncátlan-kodó szívére.

A kérés érthető volt, még a rokonság is méltányolta.

Az első, egyedül töltött éjszaka nem volt igazán nyugodt a magára maradt férfi számára. Volt valamiféle rossz érzése, és érdekes, nem a tette következményétől tartott, egy egészen más, ismeretlen félelem szorította össze a szívét. Az ő rakoncátlan-kodó szívét, ami kivételesen igaznak bizonyult, valóban baj volt, a még nem is olyan öreg ketyegővel.

Közben a ravatalozóban is munkához látott az ügyes kezű, ámbár kicsit már fásult, halott-kozmetikázó szakember. A fiatal férfi beöltözött, mint szokott, s biztos léptekkel indult a munkahelyéül szolgáló kis kamra felé. Határozott mozdulattal nyitott be az ajtón, mint aki tudja, a halottak már nem árthatnak senkinek, ők a legnyugodtabb, leg-béketűrőbb teremtményei a jóistennek.

A helyiségbe belépve azonban attól, amit ott látott, maga is majdnem halottá vált!

Egy asszony ült a koporsóban. Nem volt az már se fehér, se torz, olyan volt az arca, mint a nyíló rózsza, a karja gömbölyded és fehér, a haja csigákban kunkorodott telt vállaira. Az egyszerű csipkés öltözet is jól állt neki, inkább elábrándozó menyasszonynak látszott, mintsem kozmetikázásra váró halottnak.

Hát igen. A szer, emberre is veszélyes volt, ám csak átmenetileg bénította meg az asszonyt, aki ettől tetszhalottá vált. Egy nap elteltével azonban magához tért. Most a nyíló ajtó felé fordulva, a hirtelen fénytől hunyorogva bámult a belépő fiatalemberre. Annak még a lélegzete is elakadt, de mivel bűnös nem volt, hát oka sem volt a félelemre. Hamar magához tért, s az asszony sürgető kérdésére, mármint, hogy hol is van ő most, bátran megmondhatta az igazságot.

Aztán, szó szót követett, hamar kiderítették, hogy nem volt azért olyan véletlen ez a hirtelen jött haláleset. Tenni is kellett azért valakinek, valamit. Akkor eszébe jutott az asszonynak az a fűszeres halleves, amit utoljára a férje főzött, s amiből – bár kicsit szokatlanul kesernyés meg sűrű volt – be is lakott, mert annyira kínálta, s egyre csak hajtogatta, megsértődik, ha nem eszik a főztjéből.

Eljött a másnap, s a lezárt koporsót látványosan elföldelték. A díszes sírhelet sokan állták körül. Mindenki a zokogó férjet nézte és sajnálta, mondván,

„Szegény ember, micsoda veszteség, alig fél éve házasodtak!” Megvolt a tor is, rendben, aztán mikor hazament a gyászoló rokonság, a friss özvegy is nyugovóra tért. Már tudta, miért aggódott, de aggodalma tárgya egyszer s mindenkorra megszűnt: saját szemeivel látta elföldelni a felesége koporsóját.

Az álom azonban csak nem akart a szemére jönni. Egyfolytában az örökségen járt az esze, azt próbálta számba venni, mennyi is az annyi, ami most már csak egyedül neki jár, az ő élvezetét hivatott szolgálni. Osztott-szorzott, s mikor kihozta a végeredményt, szája mosolyra húzódott, ám ekkor az ajtón váratlanul, halk kaparászás hallatszott. Talán a macska – futott át az agyán.

Az ajtó magától kinyílt, és a belépő kezében pislákoló gyertya a felesége viruló arcát világította meg. Az asszony kedvesen, szelíden így szólt hozzá: házastársak vagyunk, úgy fogadtuk, jóban-rosszban együtt leszünk, ezért eljöttem érted. Az egyre közeledő alak, mint egy lidércnyomás, közben odaért az ágyhoz, megragadta a karját és kezdte magával húzni...

A friss özvegyet reggel a hálósobájában padlóján holtan találta meg, az egyik – felvidítására látogatóba érkező – kedves rokon. Azt mondják, a szíve vitte el, ami tudottan rossz volt. Úgy látszik, nem bírta a szenvedést, belehalt a bánatba, bár az arcán nem a kegyes halál nyomai, hanem valami irtóztató rettenet ült, mintha kísértetet látott volna.

Az örökséget valaki elvitte a bankból, aki hiteles papírokat mutatott fel, így vitatni nem volt mit.

A faluban ezután, szerencsére, nem történt semmi említésre méltó. Ha csak az nem, hogy a ravatalozó fiatal, jóképű alkalmazottja, aki utoljára azt a váratlan hirtelenséggel elhunyt fiatalasszonyt kozmetikázta, állítólag megütötte a főnyereményt, és végleg elköltözött a faluból.

A jótett

Ő csak tette a dolgát. Számára ezt a feladatot határozta meg a sors, erre a munkára senki más, csak egyedül ő volt kijelölve. Abban a hiszemben cselekedett, hogy jól teljesíti, amit rábízta.

Ott volt, példának okáért az öregasszony, aki hajlott kora és a szerettei figyelmeltetése ellenére, naponta kerekedett ki a szőlőbe egészen addig, amíg egyszer meg nem dobta a biciklije kerekét egy kő, és be nem következett az az ostoba baleset. Az öreg csont már nem forr úgy össze, mint a fiatal, egyenes következménye volt hát a balesetnek, hogy nem gyógyult fel, és a hatetes kórházi ápolás után elhunyt. Mármint ő, a Halál közreműködésével elszenderült, szépen átúszott a túlvilágra.

Aztán ott volt a másik ominózus eset, amikor a fiatal suhanc, a diszkóban elfogyasztott néhány feles meg a kísérő sörök után, autóból ült, és nekihajtott a szalagkorlátnak. Hát erről az esetről sincs sok beszélnivaló, miért nem volt meggondoltabb? Nem is érti, miért őt hibáztatták emiatt?! A végzetes fejszerűlést végül is nem ő okozta, a bajt, úgy mond, a srác kereste saját magának. Mit tehet ő erről? Amikor a fiú is *„elment”*, ő igazán minden tőle telhetőt el-

követett, hogy ez a lehető legsimábban menjen végbe. A műtét közben szépen elaludt, illetve nem ébredt fel.

De még azért is őt hibáztatni, hogy az a negyvenes, drogos nő, aki őrzöng-ve felvágta az ereit, meghalt, igazán nem tisztességes dolog. Inkább megköszönnék, hogy „elvitte”, hiszen így csak ön maga ellen fordult, és előtte – szerencséire – nem esett neki a nő vécébe épp akkor belépő két tininek. Tény, ez fájt még neki is, amikor magával kellett vinnie, mert kicsit huzakodtak, de végül is, ő volt az erősebb.

Nem úgy annál az esetnél, amikor majdnem alulmaradt, mert a bankrabló végig kitartott, és az alkalmazottakat, meg az ügyfeleket sorozta meg, és esze ágában sem volt a fegyverét maga ellen fordítani. Ha a biztonsági őr nem lép közbe, akkor a „robber”¹⁷⁹ azon a tikkasztó nyári délutánon bizonyára nem sikerült volna magával vinnie.

Az utóbbi időben azonban nagyon felerősödtek a hangok, amelyek erős kritikát fogalmaztak meg az eljárásaival kapcsolatban. A bírálatok ostromozták, személy szerint neki szóltak, mármint, hogy túlbuzgó, és talán nem mindig jár el helyesen. Példának okáért, amikor azt az ötvenes pacákot, a kívánsága ellenére „segítette” át a másvilágra, azért bizony alapos fejmosást kapott. A középkorú ipse még nem akart elmenni, még serdülő gyermekei, teljesítendő feladatai voltak az életben. Na, de akkor a szívével is miért nem közölte ezt? Végül is, nem ő, hanem a rakoncátlankodó szíve vitte el. Magunk között szólva, talán nem kellett volna a feleség mellett huszonéves barátnőt tartani... Na, de hagyjuk, most már mindegy, az ügy lezártnak tekinthető.

A harmincas focistánál ugyanakkor még neki is volt némi lelkiismeret-furdalása. Az a hirtelen halál. Persze, azért ez sem minden előzmény nélkül való volt. Mondták neki eleget, hagyja abba az aktív sportéletet. Túlhajtja magát, ideje váltani, foglalkozzon inkább az üzlettel. Az nem olyan veszélyes, mint a sport...

Ez utóbbi eset miatt szánta el magát, hogy – rendeltetésével ellentétben, ellensúlyozására korábbi cselekedeteinek – ez egyszer valami jót fog elkövetni. Valakinek valóra váltja legfőbb óhaját, teljesíti a kívánságát.

Hamarosan adódott is rá alkalom, hogy valami igazán jót tegyen. Éppen a vasút mentén őgylgett – sohasem lehet tudni, nem adódik-e valami munka –, amikor felfigyelt a felüljárón álló fiatalemberre. Az ifjú ember a magasból nézett alá az elsuhanó gyorsvonatra. Olvasott a gondolataiban és megértette, a vonat a fiú szerelmét vitte Párizsba, féléves kiküldetésre, és ő nem kísérhette el. Odavágyott, ott szeretett volna lenni ő is a vonaton. Megszánta nagyon, és mivel a vasúti felüljáró korlátja már amúgy is sérült volt, nem sokat kellett tennie azért, hogy a repedésnél a kőkorlátból kitörjön egy jókora darab.

Hát beavatkozott, és valami határtalan jó érzés töltötte el. Végre valakit, egy szegény fiatalembert hozzá segített ahhoz, hogy a vágya teljesüljön, és ott lehessen a felüljáró alatt éppen átszáguldó vonaton...

¹⁷⁹ Robber (angol): rabló, tolvaj, útonálló, zsvány, haramia, betyár (a szerkesztő megjegyzése).

Keglovich T. Milán rajza

Kohut Magdolna¹⁸⁰

A csepeli zsarulányok, avagy, hogyan alázzuk le a mestert

Szubjektív beszámoló a X. Rendőr és Tűzoltó Világjátékokról¹⁸¹

Amikor 2000 októberében Csepelre kerültem, a zsarulányok futásban még piskóták voltak. Mesterként tiszteltek. Meséltem nekik az utcai futóversenyek fantasztikus hangulatáról, a célba érkezés örömről. Először csak egy, azután egyre több lány jött el velem futni. Később odáig jutottak, hogy már nélkülem is elindultak. Később focicsapatot alakítottunk, ami a mai napig veretlen (igaz, csak két meccset játszottunk).

2002-ben benevezünk a Dreher Maratón váltóra. A lányok szinte edzés nélkül futották le a 7 kilométert. Bele is haltak, „öröm” volt látni. A közel 800 csapatból egyet sikerült is megvernünk. Gondoltam, ezzel elment a kedvük az egészségtől, de nem!

Néhány hónappal később, hárman elém álltak, hogy jönnének velem Barcelonába, a 2003-as Rendőr és Tűzoltó Világjátékokra. „Dobtam egy hátast”, majd amikor magamhoz tértem, próbáltam őket meggyőzni: „Gyerekek, lehet, hogy saját szabadságból, saját pénzen kell menni, rengeteg lemondással, kemény edzésekkel jár, nem lesz szabadidőtök! Tudjátok ezt vállalni?”

Határozottak maradtak: „Igen, csak készíts fel minket!” Gondoltam, majd elmúlik a lelkesedésük.

Aztán elkezdtük az edzéseket, amelyeket sérülések tettek „változatossá”. Amikor néhány hónap után még mindig jöttek velem futni, kezdett gyanússá válni a dolog. Nem nyafogtak, nem hisztiztek, csak nyomták a kilométereket.

Július elején magukra hagytam őket. Elmentem Balatonfenyvesre egy nemzetközi ír szteptánc-táborba. Itt sikerült újra rádöbbenem arra, hogy amikor a tehetséget osztották, engem valószínűleg kirugdostak a sorból. De az akaratőrőnél kétszer álltam sorba! Amikor visszatértem, beindult náluk a hisztizés: „Nem bírom lefutni, leégek, belehalok, nem megyek”... Aztán megkérdezték tőlem, mennyit fejlődtek. Én őszinte voltam: „Szerintem semmit, inkább visszafejlődtek”.

¹⁸⁰ A szerző ny. r. százados, legutóbbi szolgálati helye a Budapesti, XXI. kerületi Rendőrkapitányság volt, ahol az Igazgatásrendészeti Osztály helyettes vezetőjeként tevékenykedett. A munka mellett rendszeresen sportolt, a hetvenes évek végétől a Ferencváros női futballcsapatában játszott, de közép- és hosszútávfutóként is jegyezték/jegyzik (sporttevékenységét számos érem és díj minősíti). Az írással egy esztendeje foglalkozik, novelláiban jellemezően a gyermekkori emlékeit, valamint felnőttkori küzdelmeit eleveníti fel.

¹⁸¹ A X. Rendőr és Tűzoltó Világjátékoknak 2003-ban Barcelona (Spanyolország) adott otthont (a szerkesztő megjegyzése).

Így indultunk el 2003. július 25-én Barcelonába. A Budapesti XXII. kerületi Rendőrkapitányságról egyedül jött Lukács Zsuzsi, akit szintén én „*hülyítetem*” be erre a versenyre. Ott állt árva gyerekként, hát befogadtuk tiszteletbeli csepelinek. Így lettünk öten.

Két napig buszoztunk. Egy éjszakát Milánóban töltöttünk. Állítólag csodálatos tájakon haladtunk át, a többiek legalábbis ezt mondták. Én csukott szemmel az üléshez lapultam, a tériszonymmal együtt. Július 26-án, késő este érkezünk meg, így csak tévén néztük a vízilabdadöntőt. A fiúk igen magas mércét állítottak fel nekünk, az úszókkal együtt, de öröm volt már akkor is magyarnak lenni Barcelonában.

Július 28-án kezdődött az úszás, ahol Lukács Zsuzsi indult. A csendes, szerény lányból két nap alatt sztár lett. Három aranyat és két ezüstöt nyert. Mind az öt számban új egyéni csúccsal.

Két nap múlva, július 30-án mi is elkezdjük a futást, az 5 kilométerrel. Balog Icus az utolsó felmérő edzésen nem tudta lefutni ezt a távot, de elindult, bár tudta, nincs esélye éremre. Pechjére velem egy korosztályba tartozik. Most végigfutotta, saját magáért, becsléteből. Lukács Zsuzsi is elindult. Amikor leköröztem, valamit mondani akart, de nem volt ereje. A célba érkezés után tudtam meg, mit. Egy szó volt: „*Magdolna*”. Akkor szólít így, ha haragszik rám. Igen, az 5 kilométerre szintén én vettem rá. Aztán közölte, hogy elege van a futásból, elég neki az öt érem.

Másnap (július 31.) 800 méteren elindult néhány „*zerge*” is, szép hátuk volt.

Augusztus 1-jén jött a 10 kilométeres táv. Négy magyar lány volt benevezve, de a többiek közölték velem, hogy: „*Fusson, akinek két anyja van*”. Igaz, nekem csak egy van, de ez a fő számom, indulnom kellett. Az 5. körnél fogtam egy hatalmas falat, amit a 10. körig toltam magam előtt. Addigra a két vezető lekörözött, hát küzdöttem a bronzért. Aztán 2 óra múlva, a többiekkel együtt, következett a 200 méteres döntő. A masször túlórázott rajtam, majd indulás. Most is rejtély számomra, hogy sikerült elsőként beérnem. Inci (Dobák Istvánné) ebben a számban, a korosztályában, új olimpiai rekordot futott. Máig sem érti...

Utolsó nap aztán jött az 1500-as és a 400-as döntő. Az utóbbi számnál Inci, nem kis feltűnést keltve, mezítláb állt a rajtnál, mivel nem volt rendes futócipője, és már nagyon fájt a lába. A külső pályán indult. A lövés után még álldogált egy kicsit. Ancsa kiáltott rá, hogy induljon már. A hangra hátranézett, mikor látta, hogy mindenki fut, ő is elindult. A pálya rekortán burkolata biztosan égethette a lábát, mert igencsak gyorsan kapkodta. Elsőként ért célba. Talán, ha időben elindul, újabb rekordot fut... Így is vastaps volt a jutalma.

Érmeink

- Dr. Nagy-Juhák Istvánné (Ancsa) r. alezredes: arany (5 kilométer, 1500 és 800 méter), ezüst (400 méter)
- Lukács Istvánné (Zsuzsi) r. százados („*idegenlégiós*”): 3 arany (különböző úszószámokban), 2 ezüst (különböző úszószámokban)

- Dobák Istvánné (Inci) közalkalmazott: arany (400, 200 és 100 méter), ezüst (1500 és 800 méter)
 - Kohut Magdolna r. százados: arany (200 méter), ezüst (400 méter), bronz (10 és 5 kilométer)
 - Balog Istvánné (Icus) közalkalmazott: ezüst (100 méter), bronz (400 méter)
-

S hogy mit nyertünk még? A 3 csepeli lány közül 2 leszokott a dohányzásról, a harmadik csak félig, de neki is sikerülni fog. Plusz 12 fantasztikus nap, és a barátság, az összetartozás, ami talán a legfontosabb.

S hogy mit vesztettem én? Könnyelműen megígértem Ancsának, ha három aranyat szerez, megtanulok úszni. Hát nem addig küzdött, amíg sikerült neki? Most itt állunk, a szinte megoldhatatlan feladat előtt, én és a víziszonyom.

Dr. Kovács Gyula
Teveházi történet

A kétezres évek elején járunk: helyszín a Teve utcai RIK (Rendőrség Igazgatási Központ), este nyolc körül lehet. Az új váltás (az objektumőriségről van szó) az őrutasításnak megfelelően végigjárja az épületet, és ellenőrzi az irodaajtók zárt állapotát. Hallom őket, ahogy végigdübörögnek a lépcsőkön...

A szokásos polgár- vagy inkább tábornokpukkasztó szerelésemben ülök a III. emeleti irodámban: farmernadrág, fekete póló, mezítláb, pontosabban zokniban (így sokkal kényelmesebb). Hátam közepéig érő hajam lófarokba fogva, az íróasztalomon egy nagy pohár vörösbor (az üveg a lábamnál, a padlón), halkan szól a Hard Rock, és persze dolgozom (talán szignálok vagy ügyiratokat „veszek le”, de az sem kizárt, hogy valamelyik aktuális könyvemmel vagy szakcikkemmel bíbelődöm).

Egyszer csak „berobban” az ajtó, és „beesik” rajta két egyenruhás kolléga: egy törzsőrmester és egy őrmester (rögtön felfogom, hogy az őrség)... Meglepődnek, amikor meglátnak, de mire szóhoz jutnának, feljük gördülök a székkal:

- Sziasztok – így én.
- Szia – válaszolják szinte egyszerre.
- Dolgozol? – kérdezi az egyik kolléga, miközben mindketten alaposan szemügyre vesznek, és felméri a terepet.
- Dolgozom – felelem, belekortyolok a boromba, és törökülésben elhelyezkedem a széken: kíváncsian várom a fejleményeket.

A másik kolléga óvatosan hátrább araszol, de csak annyira, hogy a bejárati ajtó melletti névtáblára ráláthasson: a táblán a nevem (előtte a titulusom), utána a rendfokozatom, alatta a beosztásom és egyéb „cafrangom”. A kolléga hosszasan tanulmányozza a táblát. Gondolom felfogta, amit olvasott, mert hirtelen elkomorodik, ajkai penge-vékonyra keskenyednek. Előrelép, és szigorúan rám förmed:

- A főnököd tudja, hogy az irodájában baszakodsz? – kérdezi.
- Tudja – válaszolom, miközben magam vagyok a megtestesült nyugalom és önbizalom.
- Biztos tudja? – kontráz rá vészjóslóan a másik kolléga.
- Tutira tudja – mondom, majd kortyolok még egyet a borból, és mind a 32 fogamat rájuk villantom.

Néhány másodpercig hezitálnak, farkasszemet nézünk. Kezd kínos lenni a csend, amelyet alig-alig enyhít a háttérben halkan „zúzó” Deep Purple... Végül a törzsőrmester nagy kegyesen rám legyint, és megszólal:

- Na, jól van, dolgozz – mondja, és rám vágják az ajtót...

Néhány héttel később a szokásos időben (reggel háromnegyed hét körül) megyek a Teve utcai objektumba. A recepciós pult mögött az én „*baszakodós*” kollégám áll (a lányok ilyenkor még „*pihennek*”). Megismer, már messziről vigyorog, jómagam nemkülönben, mintha régi jó barátok lennénk. Harsányan üdvözljük egymást, ő pajkosan rám kacsint, megkérdezi, hogy melyik kulcsdobozt óhajtom, majd a polcrendszer felé fordul.

Három kulcsdobozt kérek (a számukra már nem emlékszem), miközben a belépőmet a kártyaleolvasóhoz érintem... „*Baszakodós*” kollégám keze megáll a levegőben, rosszat sejt: főszabály szerint, minden előadó csak a saját irodájának a kulcsdobozát veheti fel; aki kettő felvételére jogosult, az főnök, akit három vagy annál több kulcsdoboz illet, az valamiféle nagyfőnök lehet...

Ólommadár lassúsággal megfordul, riadt tekintetét az ellenőrző monitorra veti: a képernyőn a fényképem, alatta a nevem (előtte a titulusom), utána a rendfokozatom, majd a beosztásom és egyéb „*cafrangom*”. Legalább olyan hosszasan tanulmányozza a monitort, mint néhány hete a névtáblát. Úgy vélem, most is felfogta, amit olvasott: hirtelen felém fordul (a mosoly már lehervadt az arcáról) ajkai megremegnek, kihúzza magát és megszólal:

– Je-jelentkezem – rebegi, vagy inkább dadogja. – Miért nem mondta? – kérdezi bizonytalanul, miközben szemrehányó tekintetét vet felém.

– Mert nem azt kérdezted – felelem, miközben mosolyogva, egy „*köszönöm*” kíséretében átveszem a kulcsdobozokat, és elindulok a liftek felé. Amikor befordulok, fél szemmel látom, hogy még mindig utánam néz...

Nem az iroda teszi az embert... Vagy mégis?

